

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT

LI. ÉVFOLYAM 8. SZÁM

1976. AUGUSZTUS

TARTALOMJEGYZÉK

CSENBEN ISTEN ELŐTT

„Engem küldj!” (D. Dr. Ottlyk Ernő) — — — — — 449

EGYHÁZUNK ÚTJÁN

Biztos fundamentumon — Dékáni jelentés (Dr. Fabiny Tibor) 452

Dolgozni pontosan, szépen! — Esperesi beköszöntő (Dubovay Géza) — — — — — 465

TANULMÁNYOK

Világi dolgok — Isten munkatársai vagyunk (Győr Sándor) — 473

A diakóniai életszemlélet érvényes az anyagi érdekeltség és a társadalmi érdek szinkronjában (Weltler Rezső) — — — — — 480

Mohács (Keveházi László) — — — — — 483

KÖNYVSZEMLE

Az evangélikus egyház útja a szocializmusban (Dr. Selmeczi János) — — — — — 490

HALOTTUNK

Dr. Bányai Béla (Dr. Kiss Béla) — — — — — 493

IGEHÍRDETŐ MŰHELYE

Szentháromság után 12. vasárnap (Balikó Zoltán) — — — 495

Szentháromság után 13. vasárnap (Bencur László) — — — 498

Szentháromság után 14. vasárnap (Szirmai Zoltán) — — — 501

Szentháromság után 15. vasárnap (Dr. Nagy István) — — — 504

Templomszentelési ünnep (Baranyai Tamás) — — — — 506

Aratási hálaadó istentisztelet (Káposuta Lajos) — — — — 509

EGYHÁZTÖRTÉNET ÉVFORDULÓK

In Memoriam 1676 (Dr. Fabiny Tibor) — — — — — Borító III.

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt

Előfizetési ár: havi 25,— forint, fél évre 150,— forint, egy évre 300,— forint

Csekkszám: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 516—220507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1038 Budapest VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142-074

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya

76.2521/2-03 — Zrínyi Nyomda, Budapest. F. v.: Bolgár Imre vezérigazgató

Indexszám: 26 451

„Engem küldj!”

(Tanérvázáró a Teológiai Akadémián)

Ézs 6,1—8

Nem állíthatjuk párhuzamba magunkat Ézsaiás prófétával. Őt Isten különleges szolgálatra választotta ki. De mégis leolvashatjuk Ézsaiás próféta látomásán és önvallomásán keresztül: hogyan hív el Isten a szolgálatra, hogyan indít fel a hűségre, hogyan tesz alkalmassá a munkára, mit kíván a szolgálatttevőtől és hová vezeti őt.

1. Szemtől szemben Istennel

Istent mutatja be az ige Ézsaiás próféta látomásában. Isten dicsősége betölti a templomot, de mégsem fér el abban. Isten nem olyan kicsi, hogy csak a templom lenne az övé. Ő nem is csak Izráel Istene. Ősi írásnyaggyarázati hagyomány alapján mondhatjuk: Ő nem is csak az egyház Istene, nemcsak a keresztyén embernek az Istene, hanem az egész világ, a mindenség, a kozmosz Ura. Seregeknek Ura Ő, a Jahve Cöbaóth. Hatalmával és egész világra kiterjedő dicsőségével azonban nem lehet őt eléggé jellemezni.

„Szent, szent, szent a Seregeknek Ura — kiáltják a szeráfok — teljes mind a széles föld az ő dicsőségével”. Tökéletessége, mindentudása, mindenütt jelenvalósága, szentsége, megrendítően hat az emberre. Az az Isten, akivel szemtől szembe áll Ézsaiás próféta, hatalmában és szentségében megrendítő Isten. Lenyűgöző ez a találkozás. Egy parányi ember, aki be van zárva a hetven-nyolcvan esztendőre szabott emberi élet korlátai közé, aki benn él emberi mivolta szűk keretei között —, áll szemtől szembe a mindenség szentséges Urával. Ez a tökéletes aránytalanságnak a példája: Isten és ember szemtől szemben egymással.

2. Elénk jövő kegyelem

Nagyon is ránk fér, hogy végiggondoljuk Isten hatalmának és szentségének a tényét. Ha nem vesszük komolyan Őt, ha felületesen gondolkodunk fölöle, önmagunkat csapjuk be. Nem látjuk világosan, kicsoda az Isten, de azt sem látjuk világosan, kicsoda az ember.

A bűnbánat hitvallása tör fel Ézsaiás próféta ajkán. Szíve mélyéig átérzi, mit jelent a világ Ura, a szent Isten előtt állni. Tudja, hogy Istent nem láthatja élő ember szeme, ezért bizonyos halála felől. A szent Isten előtt nem állhat meg bűnös ember.

A bűn és halál összefüggését érti Ézsaiás. Aki vétkezett, annak meg kell halnia Isten szentsége előtt. Ez kétségtelenül be is következett volna, ha Isten maga nem indítja el a megkegyelmezés folyamatát.

Oltárról vett szénnel érinti egy szeráf a próféta ajkát. A halál szélén álló Ézsaiás próféta új életet vehetett. Hallja a bűnbocsánat feloldozó szavát: „Bűnöd el van véve, vétkeed meg van bocsátva.” Nem önmagáért nyert kegyelmet Ézsaiás próféta, hanem Istenért.

Mi keresztyének arról is bizonyoságot tehetünk, hogy Jézus Krisztus vitt át minket a halálból az életbe. Óérette, váltságshaláláért és feltámadásáért kapunk bűnbocsánatot. Egyedül Óérette és Óáltala hangzik feletünk is Isten megkegyelmező szava: „Bűnöd el van véve, vétkeid meg van bocsátva.”

A megelőző kegyelem jön elénk. Isten a kezdeményező, aki előbb szeretett minket. Ő hirdeti ki, hogy Jézus Krisztusban gyermekeivé fogadott minket, megváltott és magáévá tett. Miután Isten ezt a mindent megelőző és elénk jövő kegyelmet meghirdette, teszi fel a legdöntőbb kérdést:

3. „Kit küldjek el?”

„Kit küldjek el?” Kiben bízhatok? Ki lesz hűséges? Kinek a szájába adhatom az ígémet? Kire bízhatom az egyház ügyét? Ki lesz Jézus Krisztus engedelmes tanítványa? Ki fogja követni a Mestert hűségesen? — Mindezek a kérdések ott zengnek ebben az egyben: „Kit küldjek el?”

Arról van szó, hogy Isten hírnököket, követeket akar kiküldeni, akik az ő szavát viszik az embervilágnak. Nem akar elrejtőző Isten lenni, aki fenn trónol elérhetetlen, hűvös és zord magasságban, aki érthetetlen és megfoghatatlan az ember számára. Isten ki akar tárulkozni az ember előtt. Meg akarja fejteni önmagát. El akarja árulni titkát, ki akarja nyilatkoztatni magát. És mindazt, amit kinyilatkoztatásként megcselekedett, meg akarja értetni az embervilággal. Tolmácsokra van szüksége, akik az ő isteni szavát lefordítják és megmagyarázzák a többi ember számára. Követek kellene, akik értelmezik Isten akaratát, képviselik ügyét a világban, el tudják mondani, hová és merre vezet Isten, mi az ő akaratának és jótetszésének az iránya.

Isten nevében szólni nem kis dolog. Két pólus között történő cselekvést jelent. Az egyik pólus a mindenség ura, a szent Isten, a másik pólus a bűnös ember. A kettő közötti végtelen szakadékot Jézus Krisztusban, az Isten-emberben hidalta át az, aki úgy szerette a világot, hogy egyszerűen Fiát adta érte. Ennek a Krisztusnak a követségében kell járni. Azt keresi Isten, ki hajlandó felvállalni a Krisztus-hirdetésnek, a Krisztus-követésnek, a tanítványságnak, a bizonyosságtevő szolgálatnak az útját? Ki hajlandó odaszánni magát a szolgálatra feltétel nélkül és teljes engedelmisségben? — Mindezek benne zengnek ebben a kérdésben: „Kit küldjek el?”

4. „Küldj el engem!”

„Küldj el engem!” — hangzik Ézsaiás próféta válasza. Nem úgy mondja, mint aki kész még a rosszat is felvállalni Istenért. Hanem boldog büszkeség remeg a szavában, amikor Isten színe elé áll, s úgy ajánlkozik: „Itt vagyok, engem küldj!”

Isten kérdésére lehet nemet válaszolni. Az ember a füle mellett is elereshet. Isten nem tart igényt kikényszerített vagy tessék-lássék szolgálatra. Várja a hit önkéntes feleletét. Csak azok állhatnak igazán Isten szolgálatában, akik minden megkötöttségtől mentesen, önként és szabadon, hitből vállalják azt.

Isten a hit odaadását és engedelmisségét várja. Az az út, ahová Isten küld, a Krisztus követésének az útja. A tanítványnak egyszerre kell hirdetnie azt, amit Istentől vett, és cselekednie, átélnie azt, amit Jézus Krisztustól látott. Vele együtt kell lehajolnia az emberhez. Vele együtt kell felvennie az ember minden ügyét és gondját. Vele együtt kell szolidárisnak lennie az emberrel. Vele együtt kell az emberszeretetet útját

járnia. Amint Jézus Krisztus egyszerre törődött is ember üdvösségével és földi boldogulásával, úgy kell az igehirdetőnek is mindkettőt szem előtt tartania. Az a magatartás, amely ezt az egyensúlyt megbontja: téves. Ha valaki kizárólag az üdvösség dolgaival törődik és a lelki élet belső körére vonul vissza, vétkezik Isten szeretetparancsolata ellen, amely az embert földi léte konkrét viszonyai között is segíteni akarja. Ha viszont valaki kizárólag a földi élet dolgaival törődik, vétkezik Isten üdvakarata ellen s az elvilágiasodás útjára lép.

5. A teljes szolgálat

Isten azt várja tőlünk, hogy szavunk és életfolytatásunk egyszerre szolgálja Isten üdvözítő szándékát és az embereken való segítségre irányuló konkrét akaratát. Amikor Isten azt kérdezi, „Kit küldjek el?“, akkor ezt a teljes szolgálatot érti alatta. Amikor mi a hit választát adjuk Isten kérdésére: „Engem küldj!“, ezzel bizonyosságot tettünk arról a hitbeli meggyőződésünkről, hogy mi az Isten-szolgalatot az ember javát előmozdító szolgálaton keresztül gyakoroljuk. Olyan pásztorokra van szükség, akik a nyáj testi-lelki gondját hordozzák, akik felelősséget éreznek nemcsak a rábízottakért, hanem az ország építéséért és az emberiség jövőjéért is. Olyan igehirdetőkre van szükség, akik világosan értik Istennek azt a gesztusát, amellyel úgy szerette a világot, hogy az Ő egyszülött Fiát adta érte.

Amikor újra bizonyosságot teszünk lelkészi elhívásunkról és készséggel mondjuk a hit választát: „Itt vagyok, engem küldj!“, arra a szolgálatra vállalkozunk, amelyben Isten parancsolatából fordulunk az ember felé. Jézus Krisztusnak a lelkületével állunk a segítség szolgálatában, aki úgy hirdette az Isten országának evangéliumát, hogy életét adta az emberért, de ugyanakkor észrevette a segítségnek a legapróbb lehetőségeit is. Ennek a jézusi lelkületnek a vállalására és betöltésére hívott el és hív el újra meg újra Isten.

Erre adjuk a hit választát: „Itt vagyok, engem küldj!”

D. Dr. Ottlyk Ernő

Biztos fundamentumon

DÉKÁNI JELENTÉS

az 1975—76-os teológiai akadémiai tanévről

A Teológiai Akadémia új emlékérmének alapjául szolgáló régi soproni pecsét 1557-es évszámának tanúsága szerint hazai evangélikus lelkészképzésünk 420. mérföldkövéhez közelítünk ezzel a ma lezáruló 1975—76-os tanévvel. Új, szocialista társadalmi rendben végzett akadémiai szolgálatunknak pedig alighogy magunk mögött hagytuk nevezetes negyedszázados évfordulóját.

Biztos fundamentumon

Mi más lehetne az első szavunk, mint a hálaadásé! Mi máson tájékozódhatnánk, mint az „örök élet beszédén”, Istenünk mindig irányt mutató, örök érvényű szent igéjén? Ki más lehetne a reménységünk és bizodalunk, mint az anyaszentegyház Ura, aki — az Útmutató igéjén keresztül — úgy szólít meg ma is bennünket, mint Jeremiás korában az ő népét: „Áldott az a férfi, aki az Úrban bíz, akinek az Úr a bizodalma. Mert olyan lesz, mint a víz mellé ültetett fa, amely a folyóig ereszti gyökereit, és nem fél, ha eljön a hőség, lombja üdezőld marad. Száraz esztendőben sincs gondja, szüntelenül termi gyümölcsét.” Jer 17+, 7—8).

Ebben a nemzedékről nemzedékre érvényes áldásban bízva hisszük, hogy Akadémiánk tanári kara és teológus ifjúsága csakugyan „víz mellé ültetett fa”, amely zöldellő marad minden időben, és évről évre meghozza a maga gyümölcsét. Mert a fának soha nem az ágiban, hanem a gyökerében rejlik az ereje. Evangélikusságunknak több, mint négy évszázados és keresztyénségünknek csaknem két évezredes ősi fája örök és rendíthetetlen fundamentumban gyökerezik. E fa Krisztusból táplálkozik, a próféták és apostolok, a reformátorok és a prédikátorok ősi és mégis mindig új, zöldellő hajtásain keresztül árad tovább életereje: ezért teremtheti a mások javát és felüdülését szolgáló, ízes gyümölcsseit.

Célkitűzéseink

Igen tisztelt Vendégeink, kedves Hallgatóink! Engedjék meg ezután, hogy a hála és a reménység kettős mozdulatával kibontsam most az elmúlt tanév dossziéját, és számot adjak tíz munkás hónap tevékenységéről.

Célkitűzésünket és eredményeinket így tudnám összefoglalni: *egyházunk és hazánk javát akartuk munkálni Teológiai Akadémiánkon. Drága*

keresztyén örökségünkhöz és dicső nemzeti múltunkhoz úgy akartunk — és akarunk — egyaránt hűek maradni, hogy a jelen feladataira figyelve igyekszünk építeni népünk és benne egyházunk jövőjét.

Dékáni tisztemet 1975. augusztus 25-én vettem át *dr. Vámos József* prodekántól, akinek *dr. Pálffy Miklós* dékán 1972-ben bekövetkezett váratlan halála után folytatott két és fél éves vezetői tevékenységéért ezúton is köszönetet mondok. A szeptember 2-án megtartott, pszichológiai tesztvizsgálattal egybekötött, írásbeli és szóbeli vizsga alapján az I. évfolyamra 9 hallgató nyert felvételt. Mind a felvételi vizsga alkalmával, mind az október 29-én megtartott ún. bagolyvizsgán, majd az elmúlt hetekben folytatott, szűró jellegű „első vizsgán” kivétel nélkül mind a kilencen megállták a helyüket.

Visszatérve még tanévkezdésünkre, az az elmúlt esztendőben éppen egybeesett a Keresztyén Békekonferencia Folytatólagos Bizottságának siófoki ülésével. Ezen Teológiai Akadémiánk tiszteletbeli doktori oklevelet nyújtott át *Paulos Mar Gregorios* indiai szirorthodox metropolitának, *Charles L. Gray* New York-i református lelkésznek és *Alekszij Bujevskij* lelkész úrnak, az Orosz Orthodox Egyház Külügyi Hivatala titkárnak. Az okleveleket norvégiai hivatalos utam miatt távollétemben *dr. Vámos József* prodekán nyújtotta át Siófokon s ugyanott mondotta el székfoglaló beszédét Gregorios metropolita is. A másik két díszdoktorunk promóciós beszéde — a KBK sok illusztris kül- és belföldi reprezentánsának a jelenlétében — a *D. Káldy Zoltán* püspök elnökünk igazságszolgálatához kapcsolódó szeptember 23-i tanévnyitónk alkalmával hangzott el Budapesten. *Gray dr.* székfoglalójának a témája: „Tegyük a békét élő valósággá”. *Bujevskij dr.* promóciójának a tárgya pedig: „Keresztyének társadalmi felelőssége” volt. KBK-doktorainkra, akik munkásságukkal azóta is jelentősen hozzájárultak a nemzetközi béke és biztonság egyházi részről való megszilárdításához, e helyről is tisztelettel és szeretettel gondolunk, s további szolgálataukra Isten gazdag áldását kérjük.

Oktató tevékenységünk köréből

Tulajdonképpen tanévünket szeptember 24-én hitmélyítő *csendes-nappal* kezdtük meg — ugyanúgy, mint azután a 2. félét, mindkettőt professzor kollégáim szolgálatával és úrvacsoravétellel. Ezévi tantervbeosztásunkat tartalmilag és formailag is az 1974-ben több magasszintű tanácskozáson megtárgyalt korszerű teológiai, egyházpolitikai és pedagógiai megfontolások realizálása jegyében készítettük el, vagyis tananyagunkat a *diakóniai teológia mai szempontjainak a fokozottabb figyelembevételével* dolgoztuk át, néhány óraszámot módosítottunk és több új tantárgyat vezettünk be. E szakkérdés részletes ismertetésétől legyen szabad most eltekintennem. Általános tájékoztatásul csak annyit jelzek, hogy a másodévi alapvizsga több korábbi tárgya (pl. ó- és újszövetségi bevezetés, kortörténet, teológiai enciklopédia, stb.) ezentúl az ó- és újszövetségi, ill. teológiai „alapismeretek” összefoglaló témakörbe torkollik bele s új tárgyként retorikát, valamint német és angol nyelvet is adunk elő.

Az új szempontok figyelembevételével előadott tárgyak közül több nélkülözötte eddig az *akadémiai jegyzet*et vagy kompendiumot. Ezért a hallgatók intenzívebb tanulásának elősegítésére minden tanszék vezetője vállalta, hogy ez év folyamán legalább egy előadott tárgynak az anyagát írásba foglalja, hogy azt azután stencil vagy xerox sokszorosítással mielőbb a hallgatók rendelkezésére lehessen bocsátani. *Groó Gyula* professzornak legutóbb 1974-ben megjelent *Homiletika* jegyzete után így most

e tanév folyamán elkészült és sokszorosításra engedélyt nyert *saját* egyházméreteti jegyzetem az I. évfolyam számára, *Muntag* Andor professzor „Ószövetségi alapismeretek” című munkája a II. évfolyam, és *Harmati Béla* mb. előadó „Teológiai alapismeretek” c. előadása ugyancsak a II. évfolyamú hallgatók számára. Harmati Béla ezen kívül a római katolikus egyház Hittudományi Főiskoláinak megbízásából dr. Szalai János győri hittudományi professzor kérésére egy ökumenikus jellegű, közös használatra szánt akadémiái jegyzetet is készített az evangélikus egyház ekkleziológiai felfogásáról és tanításának sajátosságairól. A keresztény egységterekvések története során hazánkban úttörő jelentőségű egy ilyen jellegű közös akadémiái vállalkozás.

A fentebb említett elvi megfontolások jegyében megkezdett és a gyakorlati kivitelezés részleges sikerével lezárt tanévünkről tartalmi vonatkozásban a következőket jelenthetem. Az ószövetségi tanszék professzora, dr. *Muntag Andor* ószövetségi exegézist, ószövetségi alapismereteket, ószövetségi bibliaismereteket, héber és angol nyelvet adott elő, valamint ószövetségi szemináriumot vezetett; az újszövetségi tanszék professzora, dr. *Pröhle Károly* újszövetségi exegézist, újszövetségi teológiát, újszövetségi alapismereteket és filozófiai alapismereteket adott elő; mint az *egyháztörténeti tanszék* vezetője, ezidei feladatomban a reformáció történetének, egyházkormányzástannak, egyházismeretnek és német nyelvnek az előadása volt; a rendszeres teológiai tanszék megbízott előadója, ifj. *Harmati Béla* dogmatikát, teológiai alapismereteket, teológiai bevezetést, latin és német nyelvet adott elő; a gyakorlati tanszék professzora, dr. *Groó Gyula* pojménikát, homiletikát, újszövetségi bibliaismereteket tartott, továbbá homiletikai és katechetikai gyakorlatot és gyakorlati szemináriumot vezetett; az egyház- és társadalomtudományi tanszék professzora, dr. *Vámos József* protokán társadalompolitikai ismereteket adott elő és társadalompolitikai szemináriumot vezetett; a Teológus Otthon igazgatója, tanári karunk jegyzője, dr. *Selmecei János* ökumenikát, ökumenikus alapismereteket, retorikát, görög és német nyelvet; *Trajtler Gábor* orgonaművész-lelkész, megbízott egyházzenei előadó pedig egyházi énekismeret, valamint egyházi éneket és zenét adott elő. Az I. évfolyam heti óraszámja 34, a II. évfolyamé 35, a III. évfolyamé 33, a IV. évfolyamé 34, s az V. évfolyamé 28 volt az elmúlt tanévben.

Jubileumok

A szeptemberben megkezdett munkás hétköznapok oktató-nevelő munkáját — ez utóbbira még részletesebben visszatérünk — november közepén szép, emlékezetes ünnepek szakították meg. November 17-én ünnepeltük meg — nemzetközi és országos szinten is — Evangélikus Teológiai Akadémiánk szocialista társadalmi rendszerben való fennállásának és működésének 25. évfordulóját. A Deák téri templomban széles körű társadalmi, tudományos és gyülekezeti részvétellel megrendezett jubileumi ünnepségen egyházunk püspökelnöke, *D. Káldy Zoltán* mondott elvi jelentőségű, nagy beszédet és nyújtotta át Akadémiánknek *Aszonyi Tamás* iparművész díszes kivitelezésű kettős emlékérmét az egyház hajója ősi, soproni szimbólumának és Akadémiánk 1974-ben felavatott új épületének az ábrázolásával. A jubileumi beszédet dr. *Pröhle Károly* professzor, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának főtájtikára tartotta. Visszaemlékező és értékelő mondatok közül hadd emeljem ki a következőket: „Az elmúlt 25 év nagy eredménye nemcsak az, hogy a szocializmus építése ma már a fejlett szocializmus felé tart, ha-

Jelentésem következő részében a hallgatók körében végzett nevelő munkánk fő irányvonalával, egyes részleteivel és néhány eredményével kívánok foglalkozni. A nevelő munka oroszlánrésze *dr. Selmeczi János* otthonigazgató vállán nyugodott, aki e munkát példamutató hűséggel, pontossággal és lelkiismeretességgel látta el —, de egyházi vezetőségünk intencióinak megfelelően mi professzorok is tudatosan vállaltuk, hogy *akadémiai feladatunk oktató és nevelő munka egyszerre*. Amint arra tanévnyitói dékáni székfoglalómban nyomatékosan rámutattam, a tudomány és a hit, az értelem és az erkölcs, a szellem és a jellem egymást feltételező, egymástól el nem választható tényezők a keresztyén ember, kiváltképpen is a keresztyén teológus életében. Az pedig sem evangélikus népünk, sem hazánk és társadalmunk számára nem közömbös, hogy egyházunk egyetlen, és pedig főiskolai jellegű tanintézetében milyen szellemű és szintű nevelést kapnak a ránk bízott fiatalok, az életbe rövidesen kikerülő lelkipásztorok.

Az 1975—76. tanévben Isten 32 férfi és 13 leányhallgatót, összesen 45 rendes teológiai hallgatót bízott Akadémiánk és Teológus Otthonunk gondjaira. Hozzájuk jött még ugyancsak a tanév kezdetén *Erkki Väinänen* rovaniemi finn lelkész, mint ösztöndíjas hallgató, akit az elmúlt héten történt, magyar leánnyal való eljegyzése alkalmából ezúton is meleg szeretettel és áldáskívánsággal köszöntök. Egyik nőhallgatónk, *Szent-Iványi Ilona* pedig az Unitárius Egyház felkerésére végzi átmenetileg Akadémiánkon — és pedig szép eredménnyel — teológiai stúdiumait. Istennek legyen hála, a tanév folyamán mind a 46 hallgatónkat sikerült Akadémiánkon megőrizni és reménységünk szerint tudásban is, hitben is gyarapítani.

Hallgatóink közül — külön engedéllyel — hatan nem voltak a Teológus Otthon lakói: a negyven bentlakóból harminc férfi Akadémiánk új épületének immár lakályossá tett, szép 2—3 ágyas szobáiban, 10 leányhallgatónk pedig felerészben a Karácsony Sándor utcai szeretetotthonunk újonnan festett és mázolt, új bútorokkal ellátott leányrészlegében, részben pedig az Üllői út 24. sz. alatti központi épületünk két 2. emeleti szobájában nyert kényelmes, modern, egészségügyi követelményeknek is teljes mértékben megfelelő elhelyezést. Mindezért az új, színvonalas elhelyezkedési lehetőségért egyházunk vezetőségének hálás köszönetet mondunk.

Nevelési alapelveként tanári karunk ez évben fokozottan szem előtt kívánta tartani *hallgatóink helyes irányú fejlődésének lelki-szellemi és testi egységét*, a „mens sana in corpore sano” ősi elvének alapján.

Lelki téren örvendetesnek nyugtázhatom a hallgatóiságnak az *áhitatokon* való csaknem teljes arányú részvételét. A 15 perces szokásos reggeli áhitatok mellett jó újtásnak bizonyult a korábbi esti könyörgések közvetlenül ebéd utánra való áthelyezése. Ezen ugyanis mind a kintlakók, mind a professzorok részt vehettek. Ez évben Márk evangéliuma és János apostol levelei alapján tartották a hallgatók 5—7 perces reggeli és déli igemagyarázatukat, többnyire alapos felkészüléssel, a gyakorlati tanszék tanárával való megbeszélés alapján. Kivétel számba ment és önmagát szegényítette meg, ha valaki ezeken az alkalmakon nem vett rendszeresen részt. Havonta egyszer a professzorok is szolgáltak igehirdetéssel ezeken az áhitatokon.

A szellemi — és ezzel együtt pedagógiai, erkölcsi, politikai és hazafias — nevelés kohói elsősorban az *otthonórák* voltak. Ezeket hetente másfél órás időtartammal csütörtökönként ebéd után tartottuk. A hallgatók

csekély kivételtől eltekintve ezeken az alkalmakon is teljes létszámban vettek részt. Az I. félévben „Szolgálatra készülésünk és magánéletünk” összefoglaló címmel a következő témák szerepeltek: 1. Egyetemista-e a teológus? (D dr. Ottlyk Ernő). 2. Tanulni, tanulni, tanulni...! (Dr. Hafonscher Károly). 3. Mit olvassunk és hogyan olvassunk? (Veöreös Imre). 4. Az idő pénz (Gáncs Péter). 5. Hogyan szórakozik egy teológus? (Szirmai Zoltán). 6. Szex és szerelem a teológus életében, (Bízik László). 7. Külső és belső (Benczúr László). — A II. félévben „Közegyházi szolgálatra készülünk” összefoglaló címmel a következő témák szerepeltek: 1. Lelkészképzésünk és lelkésztovábbképzésünk problémái (D. dr. Ottlyk Ernő). 2. Beszámoló a nairobi világgyűlésről (D. Káldy Zoltán). 3. A leányok helyzete a teológián és az egyházban (dr. Fabiny Tibor). 4. Egyházunk ökömenikus szolgálata (Harmati Béla). 5. Az Evangélikus Élet szolgálata (Mezősi György). 6. Az Evangélikus Országos Levéltár szolgálata (Vető Béla). 7. Az ortodox húsvét (D. Dr. Berki Feriz). Két alkalommal külön tartottunk otthonórát a leányhallgatóknak, egyszer a dékán, egyszer pedig D. Káldy Zoltán püspökelnök szolgálatával. Több otthonórán a teológusérettel kapcsolatos problémákat beszéltek meg, pl. a diakóniai gyakorlatok és a szupplikációk kiértékelését. Mindkét félév utolsó otthonóráján közösen vettünk úrvacsorát, amelyet dr. Selmeczi János, majd dr. Muntag Andor szolgáltattott ki.

A szellemi-lelki nevelés közös szolgálatában állt az idén is megrendezésre kerülő *bibliaismereti verseny*. Az *id. Harmati Béla* ny. lelkésztestvérünk kezdeményezésére és anyagi támogatásával már évek óta folyó nemes vetélkedő anyagát *Muntag Andor* professzor állította össze. A sajnálatosan kevés számú — mindössze hat — jelentkező közül a 600 forintos I. díjat *Szentpétery Péter* I. évf. hallgató, a 450 forintos II. díjat *Laborczi Géza* I. évf. hallgató, s a 350 forintos III. díjat *Szabó Vilmos* V. évf. hallgató nyerte. Rajtuk kívül könyvjutalomban részesült *Győri Gábor* II., *Zsíros András* II. és *Mosoni Edit* II. évf. hallgató.

Hasonlóan oktató-nevelő jellegű volt a tanév eleji *bagolyvizsga*, amit idén nem követett a hagyományos kabaré, s amit az egész ifjúság komolyan is vett. E vizsga első díját *Sztankó Gyöngyi* nyíregyházi hallgató nyerte.

A szellemi továbbképzés kiváló fóruma volt az ifjúság által kezdeményezett és egyre magasabb szintre fejlesztett *önképzőkör* is. Irodalmi és komolyzenei klubjának hétfő esti alkalmain a hallgatókon kívül több ízben mi tanárok is részt vettünk.

Itt kell dicsérőleg megemlékeznem *Szabó Lajos* IV. éves szenior igényes, magas színvonalú, önzetlen és lelkes szervező munkásságáról. Nagy része volt abban, hogy az egész teológus ifjúság közösségi hozzáállása nagymértékben javult. Jó példával jártak elől e téren a *Tanulmányi Bizottság* tagjai (*Smidéliusz Katalin* és *Győri Gábor*) és a proszeniorok (*Deme Dávid* és *Szabó Pál*), valamint a leányrészlegek vezetői (*Varsányi Vilma* és *Piri Zsuzsanna* V. éves hallgatók is.) Akadémiai ifjúságunk demokratikus életét jellemzi, hogy mind a TB tagjait, mind a két proszeniorf titkos szavazással maga az ifjúság választotta meg.

Jól sikerült, önálló rendezvénye volt az ifjúságnak három *Fórum*-alkalom is, amelyeken november 7. március 15. és 21, valamint április 4. ünnepeiről színvonalasan és az alkalomhoz méltóan emlékeztek meg.

Két kimagasló ifjúsági rendezvényt külön is ki kell emelnem. Az egyik egy *dramatizált ádventi est* volt decemberben a zuglói gyülekezet termében, a másik pedig *Sztárai Mihály* reformátorunk „Igaz papság tükre” című iskoladramájának április 7-i nagyszerű előadása Teológiai Akadémiánk dísztermében. Haladó protestáns hagyományaink feleleve-

nítése igen kedvező hatást váltott ki a hallgatóságban és szereplőkben egyaránt, s fokozta a hallgatók közösségi összetartozásának és társadalmi felelősségének a tudatát.

A lelki-szellemi nevelés mellett a fiatal hallgatók testkultúrájának a fejlesztését is szorgalmaztuk: ősszel pilisi bagolytúrát, egész év folyamán — főként *Deme Zoltán* hallgatónk irányításával rendszeres testedzési és kirándulási alkalmakat tettünk számukra lehetővé, az üres padlástéren pedig asztali tenisz és tornász lehetőséget biztosítottunk számukra.

Kapcsolat a gyülekezetekkel

E két utóbbi vezető szempontok, valamint a küldetésünkkel járó elkötelezettségünknek a szolgálatában álltak az egész évi *szupplikációk* és *teológusnapok* is. Mindegyikük ékesen dokumentálja akadémiai munkánknak a gyülekezetekkel való szoros összetartozását. Hiszen a gyülekezetek imádságos szeretete és anyagi támogatása nélkül nemcsak a száraz tudományok elefántcsonttornyába volnánk bezárva, hanem egyúttal lehetetlenülne, sőt el is halna szolgálatunk. *A gyülekezetek életével való szoros kapcsolat az evangélikus lelkészképzés magyarországi sajátossága*, s ezért ezt a jó és haladó hagyományt a jövőben is gyakorolni szeretnénk. Ne legyen egyetlen — bármily kicsiny — egyházközségünk, sőt szórványunk sem, ahol teológiai hallgatóink lehetőleg többmagukkal, akár tanáraik kísérefében is, meg ne jelennének és küldetésükről ne szólnának.

Az elmúlt tanévben 184 gyülekezetben, a nyári időszakot is hozzászámítva 212 gyülekezetben végeztek hallgatóink szupplikációs szolgálatokat. Ezek felsorolásától természetesen el kell tekintenem, de megemlítem annak a 11 gyülekezetnek a nevét, amelyek teológus-napra látták vendégül az otthonigazgató vagy dékán vezetése alatt álló 4—9 főnyi teológus csapatot. Aszód, Békéscsaba, Deák tér, Kőbánya, Kisapostag, Nagytarcsa, Domony, Győr, Balassagyarmat, Ózd és Dunaegyháza: ezek voltak időrendi sorrendben az 1975—76. tanév teológus-napot rendező gyülekezetei. Ezekkel együtt tehát nem kevesebb, mint 223 gyülekezetben fordultak meg hallgatóink. A szupplikációkat a gyakorlati tanszék, a teológus-napokat az otthonigazgató ill. a dékán készítette elő. A hallgatók többnyire az előírt textusok alapján prédikáltak. A beosztásokat úgy készítettük, hogy lehetőleg minden hallgatóra sor kerüljön. A legszorgalmasabb szupplikáló és teológus-napon résztvevő hallgatók a következők voltak: *Smidéliusz Katalin* (11+4=15), *Szabó Lajos* (11+2=13), *Zügn Tamás* (12+0=12), *Gyarmati István* (2+8=10) és *Baloghné Szemerei Mária* (8+2=10).

A szupplikációk és teológus-napok alkalmával — amit naptári év szerint tartunk nyilván — 1975-ben 462 505 Ft folyt be ily módon a gyülekezetektől, 50 562 forinttal több, mint az előző évben.

Itt kell megemlékeznem az egyházmegyei ösztöndíjak jól bevált rendszeréről is. Köszönettel nyugtázhatom, hogy mind a 16 egyházmegye felajánlott és folyósít évente átlagban 2500 Ft-nak megfelelő ösztöndíjat a Tanulmányi Bizottság által javasolt és a Kari határozat alapján kijelölt hallgatóknak. Egyházmegyéken kívül a Budapest-Szlovák Egyházközség, a Deák téri gyülekezet és a Budai Szeretetotthonok Intézménye is folyósít ösztöndíjat, sőt a Szlovák Egyházközség, a Pest megyei, Tolna-Baranyai, a Budai, Vasi és Veszprémi Egyházmegye 2—2 ösztöndíjat is szavazott meg hallgatóinknak.

Lehetőséget adtunk Erkki Väänänen ösztöndíjasunknak is arra, hogy hazánk népével és benne evangélikus gyülekezeteinkkel közelebről megismerkedhessék: több mint 20 gyülekezetet tartunk számon, ahol nemcsak hogy megfordult, hanem igehirdetéssel, bizonyágtevéssel szolgált és ahol eddigi magyarországi tapasztalatairól is beszámolt. — Hallgatóink ezeken kívül egyénileg és szép számmal kapcsolódtak be a budapesti gyülekezetek életébe, különösen is ifjúsági munkájába. Vasárnaponként legtöbbször — akik idehaza voltak — a Deák téri és zuglói istentiszteleteket látogatták. Tapasztalatunk szerint legnagyobb számban a Deák téri, budavári és óbudai ifjúsági órákon vettek részt hallgatóink. Többen közülük rendszeres gyermekbibliai, ifjúsági vagy kántori szolgálatot végeztek, és többen részt vettek a Deák téri, budavári, vagy óbudai énekhar szolgálatában. A *fóti kántorképző tanfolyamokon* is több hallgatónk vett részt ebben a tanévben is, részben mint előadók, részben pedig mint vizsgázók. Az előbbieket közül Győri Gábort, Varsányi Vilmát és Pecsénya Annát, a vizsgát tettek közül Babka Barna, Drobina Erzsébet, Mosoni Edit, Szabó Pál és Zűgn Tamás nevét kell megemlítenem. Az Akadémiánknak egyben hasznos utánpótlást is biztosító fóti Országos Kántorképző Intézetünknek — élén dr. Karner Ágoston főtitkárral — és igazgatójának Kiss János igazgató úrnak hálás köszönetünket legyen szabad tolmácsolnom. Annál is inkább, mert Akadémiánk épületében órarendben illesztve is rendszeresen kaptak az erre önként jelentkezők alapfokú harmónium oktatást Kiss Jánostól, valamint középfokú orgonaoktatást Trajtler Gábor orgonaművésztől.

A gyülekezetekkel való kapcsolatok ápolásában még több más út is állt az elmúlt tanévben rendelkezésünkre. Az egyik a *szigorló teológusoknak újra bevezetett hospitálása* volt. A most végző 6 hallgató ez év márciusa végén 2 heti időtartamra Deák tér, Fásor, Zugló, Rákoskeresztúr, Budavár és Csömör gyülekezeteiben igyekezett intenzív irodavezetési, gyülekezetlátogatási, igehirdetési és kazuális gyakorlatot elsajátítani őket kiválóan oktató és körültekintően segítő principálisoktól, akiknek többletmunkájukért Akadémiánk nevében ezúton is hálás köszönetet mondok. A velük való kiértékelés azt mutatta, hogy a hospitálás intézménye jól bevált, szükséges és azt a jövőben is folytatni kell. Szigorló hallgatóinkat egyházkormányzási órák keretében felkérésre *Szemerei Zoltán* főpénztárosunk is volt szíves a zárszámadások, költségelőirányzatok, vagyommérlegek, könyvelés és pénztárkezelés rejtelseibe bevezetni, amiért ugyancsak őszinte köszönetemet fejezem ki.

Egy másik alkalom, amely a gyülekezetek és főként a diakóniai intézmények megismerése terén igen nagy lehetőséget biztosított hallgatóink számára, az NDK evangélikus egyházainak diakóniai és belmissziói szervei által lehetővé tett *keletnémetországi nyári diakóniai gyakorlat* volt. Mind tavaly, mind idén erre az alkalomra 10—10 hallgatónk vett, illetve vesz részt. A szeretetmunka végzése és tanulmányozása, a német nyelv gyakorlása, valamint a Luther-városok egy hetes, jutalomként nyolc beutazása felbecsülhetetlen ajándék, amelyért csak hálával és köszönettel tartozunk mindazoknak, akik mindezt lehetővé tették.

Akadémiánk összes hallgatói számára megnyílt lehetőség volt ebben az évben — először működésünk folyamán — egy 4 napos *tanulmányi- és turistaút Szlovákia középső és keleti részébe*. A május 6—9. között verőfényes tavaszi napsütésben, fenséges hegyek hófödte csúcsai és patinás városok műemlék templomai között lezajlott 45 főnyi autóbusszkiutazásunk — amelyen 3 professzor és az otthonigazgató is részt vett, és amelynek során Zólyomtól Késmárkon át Eperjesig és Kassáig sok helyen tapasztaltuk meg a szlovákiai gyülekezetek vendégszeretetét —,

felejthetetlen emléket hagyott mindannyiunk lelkében. Az út lehetővé tételét külön is köszönjük állami szerveinknek, a hozzá adott anyagi segítséget pedig egyházi vezetőinknek, közelebről az országos egyháznak, s a déli és északi egyházkerületnek.

Ehhez kapcsolódva említhetem meg Isten iránti hálával a gyülekezetek, egyéni gyülekezeti tagok vagy külföldi egyházi szervek részéről kapott és ez évben többször is megtapasztalt *anyag*i támogatásnak a dolgát. *Káldy* Zoltán püspök úr közbenjárása folytán az LVSz és az EVT és a Finn egyház tanulmányi célra szánt adományait, *Karner* Ágoston főtitkár úr útján a Martin Luther Bund és a Gustav-Adolf-Werk-e adományait nyugtázhatom, megemlítve Molnár József nálunk járt amerikai magyar házaspárnak új épületünk belső díszítésére szánt 2000 forintos adományát, a Gäwert-növerek 100 000 Ft, Ádám Vilma 10 000 Ft, az angyalföldi Szabó Lajosné 5000 Ft, dr. Nagy Gyula 2000 Ft összegű céladományát és egy magát megnevezni nem akaró nyugdíjas lelkész 10 000 forintos takarékbetétkönyvét Akadémiánk érdemes hallgatóinak annak évi kamataiból való jutalmazására. Legutóbb néhai Torkos László költő, író és műfordító, egykori evang. fiúgimnáziumi igazgató három unokája tett egy 60 000 forintos alapítványt Teológiai Akadémiánk javára — amely özv. Marschakkó Béláné, Torkos Lenke halálakor lép életbe, s amelynek kamatait majd ugyancsak 1—1 kiváló tanulóknak évenkénti támogatása céljára fordíthatjuk. Illesse Akadémiánk nemeslelkű támogatóit hála és köszönet.

Új épületünk szolgálatával kapcsolatban említtem meg, hogy hallgatóinknak mind a teológiai képzésre, mind a gyülekezeti szolgálatokra való szellemi- testi felkészülését nagy mértékben elősegítette és támogatta két, Akadémiánk épületében igen jól.

Funkcionáló szerv: a könyvtár és a konyha. A szellemi felkészülés terén szakszerű eligazítást és minden igényt kielégítő kiszolgálást kaptak az új olvasóhelyiségünkben hetenként háromszor egész napos inspekciót vállaló *három könyvtárosunktól*: *Papp Ivánné* könyvtárvezetőtől, valamint *Benczúr* Lászlóné dr. *Kada* Judittól és *Schreiner* Vilmostól, akiknek önzetlen, fáradságos munkájáért ezúton is köszönetet mondok.

17/a.

A testi erőnlét ugyancsak nem lekicsinyelhető előmozdítása terén pedig a konyha kiváló vezetőjének, *Szabó* Lajosné Németh Franciskának szeretnék köszönetet mondani. Ő volt — és reméljük marad is — az, aki a szupplikációs bevételekből rendelkezésre álló eszközökkel mesterien gazdálkodva, munkatársaival együtt mindig bőségesen és szépen terített asztalt biztosított hallgatóinknak és tanároknak, olykor a gyakorlati vagy egyháztörténeti szakcsoport itt üléselő tagjainak vagy más vendégeinknek is.

Ez évben is igyekeztünk megszerezni a könyvtár számára az oktató-nevelő munkához, a lelkészi hivatás gyakorlásához, a továbbképzéshez és a tudományos munkához nélkülözhetetlen eszközöket. A külföldi modern teológiai műveket kérőjegyzékek alapján az idén is megkaptuk a LVSZ-től igen jó ütemben és pontosan.

A belföldi könyvtér bennünket közelről érdeklő darabjait részben vásárlással, részben pedig intézmények és magánszemélyek ajándékából szereztük meg. 141 belföldi könyvvel gyarapodott könyvtárunk. Ebből 49 mű ajándék.

E tanévi összes gyarapodásunk 469 mű, 483 kötetben. Minden modern bel- és külföldi könyvet az Akadémia könyvtárának veszünk meg, illetve ott helyezük el.

Tanári karunk az elmúlt tanévben mind testületileg, mind egyénileg számos nemzetközi, közegyházi, ökumenikus és gyülekezeti alkalmon vett részt, és *széles körű tudományos és publicisztikai tevékenységet fejtett ki*. Októberben részt vettünk az NDK-beli Evangéliumi Egyházak Szövetségének dr. Ingo Braecklein thüringiai püspök vezetésével hazánkban tartózkodó 10 tagú delegáció a tiszteletére a Budapesti Református Teológiai Akadémián rendezett ökumenikus rendezvényen, novemberben a tiszteletbeli doktoraink számára rendezett fogadáson, újévkor országos egyházunk elnökségét köszöntöttük, áprilisban pedig dr. *Fekete Zoltán* tanszékvezető egyetemi tanár, országos felügyelőnk 65. születésnapja alkalmával rendezett fogadáson vettünk részt. Itt használok fel az alkalmat, hogy országos felügyelőnk életére és további szolgálatára Isten áldását kérjem. A zuglói gyülekezettel történt megállapodásunk értelmében a tanév folyamán havonta egyszer professzoraink igehirdetéssel szolgáltak a zuglói gyülekezet mindhárom templomában.

A dékáni tisztemmel járó hivatalos funkciókról, közegyházi és ökumenikus alkalmakon való részvételről e helyen az idő rövidsége miatt most nem teszek említést. Annak dokumentálására azonban, hogy akadémiai tanári tevékenységünk mennyire szorosan összeforr a közegyházi szolgálattal és a hazai és nemzetközi egyházi élet tudományos és ökumenikus vonatkozásaival, megvonom ilyen irányú munkásságunknak az elmúlt tanévre eső mérlegét.

Kiemelem itt két rangidős kollégánk, dr. Nagy Gyula és dr. Pröhle Károly szolgálatát. *Nagy Gyula* professzor az Európai Egyházak Konferenciájának tanulmányi igazgatójaként Genfben a nemzetközi ökumené vonatkozásában, *Pröhle Károly* professzor pedig a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának főtitkáraként a hazai ökumené terén fejtett ki az elmúlt 10 hónapban rendkívül aktív tevékenüget, ezek részletezése túlhaladná akadémiai jelentésem kereteinek lehetőségeit.

Dr. Groó Gyula professzor részt vett az Országos Lelkesi Munkaközösség országos választmányi ülésén, a budai egyházmegye LMK-ülésein, az országos diakóniai értekezleten s előadással és igehirdetéssel szolgált a budavári, óbudai, Deák téri és szügyi gyülekezetekben. Cikkeket írt a Theológiai Szemlébe, a Lelkipásztorba és az Ev. Életbe, igetanulmányt a „Göttinger Predigtmeditationen” és könyvismertetést a „Theologische Literaturzeitung” c. folyóiratokba.

Dr. Vámos József protékán, aki egyúttal a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának egyik titkára is, 1975. november 1. óta a Szabadegyházak Tanácsa Lelkeszképző Intézetének a tanáraként is működött. Szeptemberben részt vett a KBK Folytatólagos Bizottságának siófoki ülésén, októberben Kijevben a KBK Politikai és gazdaság” albizottságának az ülésén, januárban az NSZK-beli Bad Segebergben a Martin Luther Bund évi ülésén a magyar egyházak helyzetéről tartott előadást, áprilisban az Európai Ökumenikus Információs Munkaközösség eisenachi évi ülésén vett részt, jelenleg pedig dr. Pröhle Károllyal együtt Szófiában a KBK Európa-szemináriumán tanácskozik.

Saját személynemben szeptemberben az északeurópai és a szocialista országok egyházainak norvégiai konzultációján vettem részt és tartottam előadást az Oslo melletti Mariaholmban „Igehirdetés és diakónia” címen, októberben a prágai Comenius-fakultáson a Confessio Bohemica 400. éves jubileuma alkalmából rendezett szimpóziumon szolgáltam fel, márciusban a lipcei Teológiai Szemináriumban tartottam vendégelőadásokat és a wittenbergi Luther-Halléban folytattam egyháztörténeti kutatá-

sokat. Hazai vonatkozásban a Református Egyház Doktorkollégiumának tagjaként szeptemberben a debreceni Kollégiumban „A gyászévtized evangélikus emlékirói” címen, februárban az ugyanott rendezett nemzetközi konferencián „A gyászévtized kutatási problémái a Magyarországi Evangélikus Egyházban” címen, májusban pedig a Magyar Tudományos Akadémia és Magyar Történelmi Társulat által rendezett sárospataki nemzetközi tudományos ülésszakon „Rákóczi diplomáciájának vallásügyi vonatkozásai” címen tartottam előadást. Decemberben a Baptista Teológiai Szeminárium, februárban pedig a Pozsonyi úti református egyházközség vendégelőadója voltam. A Vasi Egyházmegye Lelkészi Munkaközösségének a meghívására májusban Szombathelyen akadémiai oktatási és nevelési kérdéseinkről tartottam előadást. Ezeket kívül számos gyülekezeti meghívásnak igyekeztem eleget tenni: igehirdetés vagy előadás keretében időrendi sorrendben Nagybaráton, Fasorban, Deák téren, Szegeden, Sárváron, Albertiben, Zuglóban, Kiskörösön, Tatabányán, Gyöngyön, Budavárban, Budahegyvidéken, Nagytarcsán és Győrött teológus-napon, Fóton, Csöglén, Miskolcon és Kőbányán szolgáltam. Tanulmányaim és cikkeim ebben a tanévben a Theológiai Szemle, Lelkipásztor, Evangélikus Élet, Evangélikus Naptár, a Vigilia, a Napjaink és a Theologische Monatscheft, valamint a „Texte zur Kirchen- und Theologiegeschichte” c. tanulmánykötet hasábjain jelentek meg.

Dr. Muntag Andor akadémiai munkásságán kívül az elmúlt tanév folyamán többek között szeptemberben Gregorios metropolita angol igehirdetését tolmácsolta Budavárban, csaknem havonta igehirdetéssel szolgált a fasori gyülekezetben, több ízben tartott előadást a Deák téren, azonkívül a fasori református gyülekezetben, Fóton, Budahegyvidéken, Angyalföldön, a budai szeretetotthonban, Kelenföldön, Nagybaráton és Pilisen, s igehirdetésekkel szolgált Zuglóban, Fóton, Ménfőcsanakon, Nagybaráton és Kőbányán. Tanulmányai és cikkei a Lelkipásztorban és az Ev. Életben jelentek meg.

Dr. Selmeczi János otthonigazgató rendkívül szerteágazó és sokoldalú tisztségeket tölt be közegyházunkban. Országos presbiter, az országos számvevőszék elnöke, az Országos Tanulmányi Tanács 2. sz. csoportjának vezetője, az országos ösztöndíjtanács tagja, külügyi bizottsági tag, a Lelkipásztor és az Ev. Élet szerk bizotts. tagja ill. rovatvezetője, a Budai Szeretetintézmények és az Orsz. Egyház Nyugdíjas Otthona igazgatótanácsának tagja, s mind emellett Akadémiai előadó és tanári karunk jegyzője. — 1975 júliusában részt vett a hallgatók diakóniai gyakorlatán az NDK-ban, szeptemberben a KBK folytatódó bizottsági ülésén Siófokon, az elmúlt hetekben az Egyházak Világtanácsa sigtunai konzultációján Svédországban, e napokban pedig az LVSz tanulmányi csoportvezetők konzultációján Genfben tanácskozik. Hazai viszonylatban a már említett kilenc teológusnap mellett Balassagyarmaton, Zuglóban, Pestimrény, Óbudán, Egyházasdengelegen, Pesterzsébeten, Ipolyszögön, Kéthodonyban, Pestlőrincen, Deák téren, Rákosszentmihályon, Kőszegen, Nemescsón végzett igehirdető szolgálatot. Cikkei ugyancsak a Lelkipásztorban és az Ev. Életben jelentek meg.

Harmati Béla doktorjelölt előadónk, aki a rendszeres teológiai faszéki munkája mellett az Orsz. Tanulmányi Tanács egyik csoportvezetője és az Evangélikus Élet rovatvezetője is, számos külföldi fórumon képviselte az elmúlt tanévben egyházunkat. Így két ízben is járt Genfben, részben KBK-kiküldetésben az ENSZ Nemkormánysszervek Szervezetének az európai vendégmunkások problémáiról tartott konferenciáján, majd egy KBK-albizottsági ülésen, részben az LVSz-nek a „keresztyénység és marxizmus” témakörű konzultációján. Decemberben KBK-küldé-

tésben a távolkeleti Fülöp-szigeteken járt, Tagaytay City-ben, az Ázsiai Ökumenikus Kobgresszuson, februárban pedig az NSZK-beli Frankfurtban, a KBK regionális bizottsági ülésén. Hazai vonatkozásban igehirdetést vagy előadást tartott számos gyülekezetben, így Nyíregyházán, a Budapest-Baross téri ref. gyülekezetben, Józsefvárosban, Gyulán, Fásorban, Békéscsabán, Deák téren és Hartán. — Publikációi jelentek meg az Evangélikus Életben és a Lelkipásztorban, továbbá az LVSz tanulmányi osztályának genfi tanulmánykötetében, a CPC Information c. prágai folyóiratban és az LVSz és EPD könyvmegosáiban.

Végül megjegyzem, hogy tanári karunk tagjai közül többen, így Pröhle Károly, Selmeczi János, Harmati Béla és én előadásokat tartunk az ez évi gyenesdiási lelkeszkonferenciákon is.

Igen tisztelt Akadémiai Ülés! Mielőtt tanévzáró jelentésem végére érnék, három akadémiai eseményt szeretnék még örömmel bejelenteni. Az első: a tanévvégi szigorlatokon mind a hat végzős hallgatónk megálta a helyét és végszigorlati bizonyítványt nyert. Az elkövetkező hetekben Fásor, Várpalota és Bokod templomos népe tanúja lehet majd ünnepléses lelkésszé avatásuknak, illetve lelkészi munkatársakká való kibocsátásuknak, majd nemsokára 6 gyülekezet népe örvendezhet *Németh Pál*, *Pecsenya Anna*, *Piri Zsuzsanna*, *Rafael József*, *Szabó Vilmos* és *Varsányi Vilma* igehirdetői szolgálatának. Kísérje útjukat az egyház Urának áldása! A másik bejelentésem tudományos továbbképzésünk területét érinti: örömmel jelenthetem, hogy *Reuss András* külügyi titkár urat június 14-én akadémiaánk tanári kara előtt az újszövetségi szakon tett sikeres konzultációja óta doktorjelöltként tartjuk számon. Végül a harmadik örvendetes esemény Akadémiaánk szűkebb körű életében az, hogy új épületünkben május 10-én telefonvonalhoz jutottunk s ezáltal a jövőben könnyen elérhetők leszünk még a legtávolabbi fakultások, akadémiaák, gyülekezetek, társszervek, vagy egyének számára is. Szolgálatunkat így is népünk, társadalmunk és egyházunk rendelkezésére bocsátjuk, igaz meleg szeretettel és ragaszkodással.

Ismételten köszönöm Dr. Káldy Zoltán püspökelnök úr bölcs irányítását, dinamizmusát és megértő támogatását, valamint D. Dr. Ottlyk Ernő püspök úr mai igehirdető szolgálatát. Köszönöm Kesztlér Lászlóné pontos és hűséges irodavezetői munkáját. Köszönöm minden munkatárs ez évben is megtapasztalt segítségét.

Kísérje minden kedves vendégünk életét, köztük hallgatónk továbbtanulását és nyári pihenését áldás és békesség. Kérem jelentésem szíves elfogadását.

Dr. Fabiny Tibor

Dolgozni pontosan, szépen!

(Esperesi beköszöntő a Somogy-Zalai Egyházmegye
1976. június 20-i közgyűlésén, Kaposvárott)

Mindenekelőtt Istennek köszönöm meg egyházunkat, benne egyházmegyénket, gyülekezeteinket, népünket és szeretett hazánkat; s azt, hogy értük jó kedvvel tovább dolgozhatok. Egyházi feletteseimnek, elsősorban D KÁLDY ZOLTÁN püspök Urnak, valamint állami vezetőinknek pedig megköszönöm felelős tisztemre méltónak tartó bizalmukat; a gyülekezeti presbitériumoknak pedig újra esperessé választó egyértelmű döntésüket. Hálával, hittel, örömmel és mindenkinek szolgálni kész szeretettel vállalom és folytatom tovább munkámat.

„Abbamaradó világ?”

Malzberg Guernica éjszaka c. könyvében a szokásos karasztrófajövő-jóslatgatásoknál is sokkal lehangolóbban írja le küszöbönálló jövőnk, a 21—23. század világát. Szörnyű végkatasztrófa ugyan nem fenyeget, az élet folyik, de névtelen, arcnélküli emberek tengődnek gond és öröm nélkül, csupán kiosztott szerepek szerint, egy eseménytelen, sivár egyhangúsággal lassuló világban. Malzberg világa az „egyszerűen abbamaradó” világ. Nem a mienk! Mert a mi világunk, amelyben élünk, dolgozunk és jövőt tervezünk: újrakezdődő, sőt: újat kezdő világ, igazabb, emberibb, szebb életet kezdő világ! Talán a korszakváltásnak, az új világrend érlelődésének sok belső feszültségével, ellentmondásával, de mégis az előbbrelépés, a humanizálódás félreérthetlenségével, milliók emberi vágyainak harcos valósulásával.

A gyarmati- és társadalmi függőség világméretű felszámolása, józan reálpolitika, tudatos békemunka, Helsinki — világviszonylatban —; a reális gazdaságpolitikai szemlélet erősödése, a következetes szövetségi politika jegyében kibontakozó szocialista demokrácia, a törvényesség és bizalom jó légkörében megteremtődő fejlett szocialista társadalom, melyben a jól végzett munka az emberek megítélésének mércéje s amelyben kezdünk megtanulni szocialista módon gondolkodni és élni, most éppen az V. ötéves terv indulása — itthon —; Siófok, Nairobi, Dar es Salaam, kiegyensúlyozott egyházi szolgálatunk a diakóniai teológia alapján, a diakóniai munkaképzés megindulása — egyházi vonatkozásban —: mind-mind egy újat kezdő világ mérföldkövei! A mi számunkra pedig még több! A felénk, értünk és előttünk mozgó Isten megtartó, újat és jót akaró, üdvözítő munkájának hitünkkel és kezünkkel elérhető bizonyosságai. S mi az Isten mozgásának ritmusába állva nemcsak helyünket, de szép és jó szolgálatunkat is megtaláltuk ebben a világban. Mi nem abbamaradó, hanem újat kezdő világot akarunk!

Esperesi beköszöntőm mottójául József Attila verssorait választom:

„Dolgozni csak pontosan szépen,
ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes”

Az utóbbi évtizedek teológiai tisztázódásai egyre világosabban mutatták, hogy az egyház dinamikus valóság. Az egyház csak akkor és úgy

egyház, ha nem merevedik meg saját múltjában, hagyományában vagy egyes szokásaiban, hanem szüntelen mozgásban van. Nemcsak azért, mert az egyház nem felette vagy kívül van a világnak, hanem a szüntelenül változó világban van, melynek maga is egyik része, hanem azért is, mert az egyház a felénk és értünk mozgó Isten érintkező, külsőségi pontja a világban.

Utolsó esperesi jelentésemben azt vizsgáltam: hogyan valósult egyházmegyénkben az egyház dinamikus jellege. Már akkor érintettem a *rend* gondolatát is. Ráműtöttem arra, hogy amikor Et-nk prologusa: az Ünnepeles Nyilatkozat többek között ezeket mondja: „... a Magyarországi Evangélikus Egyház a történelmet formáló Isten akaratából él a magyar hazában és népe közösségében, ezért a szocializmust építő Magyar Népköztársaság törvényes rendjének megbecsülésével... vesz részt népünk építő munkájában.” Ezzel már Törvényeink legelején hangsúlyt kap a mozgás határait, irányát megszabó, fegyelmező *rend* gondolata! Az egyházban ugyanis nem mozgásról *vagy* rendről, nem is *rend nélküli*, még kevésbé *rend elleni* mozgásról, hanem *rendben* történő mozgásról van szó, melynek mindenhol és mindig az érettünk szolgáló és minket is szolgálatra újító Jézus Krisztusra kell mutatnia. Diakóniai teológiánk szíve-közepében vagyunk. Beköszöntöm legelején Isten iránti hálával és elkötelező felelősséggel vallom minden más teológia felett — ha kell, ellendiakóniai teológiánkat, annak helyes és számunkra járható útját; ezt esperesi szolgálatom alapjának és mozgató erejének tekintem. S hogy beköszöntöm mottójául a fenti verssorokat választottam, ezzel diakóniai teológiánkból a *rend* és *fegyelem* gondolatát szeretném hangsúlyozni, mint esperesi szolgálatom egyik centrális feladatát; magam és szolgálótársaim felé egyformán.

I.

*„ahogy a csillag megy az égen,
dolgozni csak pontosan... vagyis fegyelmezetten érdemes.
Jól dolgozni pedig csak így lehet!*

1. Aki akár a szeretetre — mint diakóniai teológiánk” isteni” és „emberi” alappillére, akár Lutherre hivatkozva el akarja jelentékteleníteni egyházunk életében a *rend* és *fegyelem* követelményét, vajmi keveset értett meg a szeretet bibliai fogalmából, de Luther teológiájából is. Hiszen a szeretet a Bibliában nem valami szentimentális, mindent elnéző, elkenő, émelgős érzélgősséget jelent, hanem féltő, tehát fegyelmező, számonkérő —, ha kell a dolgokban kemény kézzel *rendet* tartó felelősséget. (Mt 18; I Kor 5.) A szeretet — ha igazán szeretet —, nem kizárja, hanem éppen feltételezi a *fegyelmet*, az emberi együttélés rendezettségét! És bár Lutherrel valljuk, hogy a törvény minden külső fegyelmezésénél fontosabb a J Kr-ról szóló evangélium *belülről* fegyelmező ereje: mégis éppen Lutherre figyelve kell világosan látnunk azt, hogy az evangéliummal nem lehet kijátszani, mintegy hatálytalanítani a törvényt. Mert a törvényre szükség van a bűn miatt. Gyülekezeti és egyházmegyei vonatkozásban is két dolgot kell világosan látnunk:

a) Mivel sem a gyülekezetek, sem a Somogy-Zalai Egyházmegye nem autonóm test az egyház, közelebből a Magyarországi Evangélikus Egyház organizmusának egészében, hanem csak egy része annak, gondolkodásával, szolgálataival bele kell simulnia az *egész* egyház szolgálataiba;

tudatosan, helyesen és fegyelmezetten járva egyházunk diakóniai útját, annak teológiai, egyházpolitikai és politikai döntéseivel együtt. Csak így lehet megmaradni az egész egyház szolgálati ritmusában!

b) Azt sem szabadna elfelejtenünk, hogy egy gyülekezet —, akár egy gyülekezeti presbitérium vagy egyházmegye rendetlensége, felelőtlensége az egész egyház rendjét, jó hírnevét és becsületét veszélyezteti. A fegyelem tehát nem magánügy, hanem közügy. Az egész egyház ügye.

Gondolok *hivatali*, adminisztrációs munkánk rendjére is. Megengedhetetlennek tartom, hogy egy törvényekkel és szabályrendeletekkel jogilag is rendezett egyházban éppen a lelkesi hivatal vezetői ne érezzék egyik — de fontos — kötelességüknek a fegyelem és rend betartását. Ügyviteli rendetlenségünk, a templom, az oltár, a paróchia, templomkert és háztáji gondozatlansága, de egész külsőnk, viselkedésünk rendetlensége nemcsak diszkreditálhatja, de dezavualhatja is egész papi szolgálataunkat.

2. Mégis most szolgálatunk *belső rendjére* gondolok! A rendezett papi *szolgálat* alapja és feltétele pedig a rendezett papi *élet*. Ezzel kapcsolatban 3 dologról szólnék: igehirdető szolgálatunk rendezettségéről; napi feladataink jó rendjéről; és gyülekezetünk *belső fegyelmezettségéről*.

a) Az igehirdetés óriási problémaköréből gondolok a felkészülés munkájára. Elképzelhetetlennek tartom, hogy egy mai magyar evangélikus lelkész ne ezt tudja egyik —, sőt legfontosabb kötelességének! Nagyon komolyan felkészülni prédikációink külső formájának, stílusának, a mondatok megfogalmazásának, logikus, világos, érthető gondolatvezetésének, még a helyes időtartamnak is sokszor sok gondot jelentő kialakítására. Félre kellene már egyszer tennünk azt a helytelen pietista felfogást, hogy nem a külső a fontos, hanem maga az ige. Valóban: ha nem az igét szóljuk, hiábavalóvá lesz minden külső szépség; de vajon ez a mindenek felett való drága kincs nem kívánja-e meg a legékesebb formát is? És nem kívánja-e ugyanezt a mai ember: igehallgatóink egyre magasabb igényessége is? Vajon nem az emberi szót viva vox evangélii-vé tevő Szentlélek megsértése és megcsúfolása-e az itt tapasztalható sok lazaságunk, fegyelmezetlenségünk? Felelősek vagyunk prédikációink külső rendjéért is!

De elsősorban a *belső rendjéért*: tartalmáért, mai helyes mondani-valójáért. Sokkal igényesebbnek kellene lennünk ezen a téren saját magunk felé! Sokkal rendszeresebb, tervszerűbb tanulással, olvasással kellene törekednünk arra, hogy a mai modern nagykorúvá lett, természet-tudományosan gondolkodó ember műveltségi szintjén hirdessük az örök evangéliumot; lépést tartva nemcsak a teológiai, de világi tudományokkal is. Különben a szöszék alatt ülök hamarosan „lekörözik” tudásból, műveltségben, mai problémáink helyes megértésében, tudatformálódásban a magas szöszékről nagyon is alacsony szinten „papoló” papjukat. „Szívesen... tanítom népedet, tanulok magam is...” — imádkozzuk Lutherrel. Az üres fecsegés ideje régen lejárt.

Persze itt nem valami öncélú, íróasztalszagú tudományosságról van szó. Mégcsak nem is arról, hogy teológiai képzettségünkkel igehirdetéseink jó szakmai színvonalát és korszerűségét biztosítsuk. Nekünk azért kell fáradoznunk, tanulnunk, hogy igehirdetéseinkben, de minden szolgálatunkban az a Jézus szólhasson és cselekedhessék közöttük, Akit az utóbbi évtizedek teológiai munkájában Szolgának, Diakonosznak ismerünk meg. Mi azt a Jézust proklamáljuk, Aki „sorsközösséget” vállalt az emberekkel. Áttört minden szakadékot, amely elválaszthatta volna az emberektől. Leült egy asztalhoz a megvetett vámszedőkkel és mellé állt a bűnös nőnek. Vonakodások és feltételszabások nélkül belement annak

az életnek a közepében, amelyben az emberek éltek. Nem tekintette magát egy „innenső oldalon” levőnek a „másik oldalon” levő emberekkel szemben. Sohasem maradt valami „fényes elszigeteltségben”, hanem benne volt a valóságos életben. Keresztjét sem valami szent helyen állították fel, hanem a világ közepén: két lator között, hiszen életében is mindig a világ közepében volt Diakonosz. Mindig a világért, az emberekért, a problémák megoldásáért élt és cselekedett és végül halt meg. Így volt Szolga, Diakonosz” — mondotta D Káldy Zoltán püspökünk a LVSZ Végrehajtó Bizottságának amszterdami ülésén. És egy Akadémiai tanévnyitói ígehirdetésében ugyancsak ő így fogalmazott: ez a Jézus Krisztus itt és most úgy jelenik meg, „mint aki akarja ennek az emberiségnek a jövődjét, azt, hogy ebben az emberiségben mindenkinek legyen kenye-re. Azt akarja, hogy ebben az emberiségben legyen igazságosság. Azt akarja, hogy a népek különböző társadalmi rendszerekben és kultúrákban élve együttműködjenek az egész emberiség javáért...” Azt a Jézust kell beleélnünk az emberek közé. „Aki sokkal többet törődött egyébként a maga korában is az emberek dolgaival és gondjaival, mint azt sokszor gondolták vagy gondoltuk. Aki nem elégedett még soha a lelki békével, a lelki kenyérrel, a lelki otthonnal, az örök otthonnal, az örökélettel, hanem mindig törődött azzal is, hogy kenyér is legyen, meg otthon is, meg egészség is legyen és az örök otthonon kívül legyen az emberek felett fedél is.” Nemcsak Európában, Amerikában, hanem Ázsiában és Afrikában is.”

Íróasztalunknál megismerkedhetünk korunk legkülönbözőbb teológiáival, a halott Isten teológiától kezdve a forradalom teológiáig. De: szószéken, lelkipásztori munkánkban csak egy teológiát képviselhetünk: a diakóniai teológiát és csak azt a Jézust hirdethetjük, Aki úgy lett úrrá, hogy mindennek szolgált! Ha nem ezt tesszük: mindent elhibáztunk. Jól tájékozódni feladatainkban és a világban csak jó krisztológiai tájékozódással lehet. Ez ma már nem felfogásnak, hanem az egyházunkban megkövetelt tanfegyelemnek és rendnek a dolga. Papi szolgálatunk becsületének, egyházunk hitelének és jövőjének a dolga.

b) Belső fegyelmzettséget követel meg a mai lelkésztől diakóniai teológiánkból eredő sok és sokféle *szolgálatunk* rendje is. Papi tisztét hűségesen betölteni akaró ev. lelkészek egy-egy munkanap reggelén nemcsak azt kell megkérdeznie: milyen munkák várnak rám? — hanem a sokszor törlődő feladatok helyes sorrendjét is meg kell találnia. Ehhez pedig belső fegyelmzettségre van szükség. A benső fegyelmző erők egyike: az imádság. Nem általában a lelkész imádkozó életére gondolok most —, bár néha ezt is jó lenne végiggondolnunk — hanem a munka és az imádság belső kapcsolatára. Mást jelent imádkozni és mást jelent dolgozni. De a kettőt nem lehet egymással kijátszani: az imádságot nem akadályozhatja meg a munka, de a munkát se az imádság. Mindkettőre időt kell szakítani. A kettő annyira összetartozik, hogy sem az imádság nem imádság a jól végzett munka nélkül, sem a munka nem lelkészimunka imádság nélkül. Az imádság és munka elválaszthatatlan egysége biztosíthatja egy-egy nap feladatainak jó rendjét és fegyelmét. „Időnk elfecsérlésének, mely miatt szegyenkezünk, kísértéseknek, melyekben elbuktunk, a kedvetlenül s rosszul végzett munkának, a gondolataink fegyelmzetlenségének vagy az emberekkel való visszás érintkezésünknek sokszor az (reggeli) imádság elhanyagolása az oka. Időnk beosztása rendezettebb, ha imádságból fakad” — írja Bonhoeffer *Gemeinsames Leben* c. munkájában. Éppen nekünk, mai lelkészeknek kellene törekednünk arra, hogy gyorsuló időnkben több „szót” kapjon a csend. Az imádság csendje is.

El nem végzett, rosszul vagy félig elvégzett munkánk miatt vajon hány szív maradt békételen? hányan tanácstalanok és úttalanok? A „keresztezett út” alázatosságát — vagyis amikor szépen felépített programjainkat Isten áthúzza nemegyszer azzal, hogy lehetetlen vagy alkalmatlan időben embereket küld hozzánk — csak az imádság fegyvelő erejével lehet vállalni. Bizony sokkal többet kellene szolgálatunk jó rendjéért is imádkoznunk!

c) Szóljunk a *gyülekezeti élet* rendezettségéről is. Most sem csupán az istentiszteletek, bibliaórák rendszeres és pontos megtartására gondolkodunk. Bár meg kell mondanom, hogy egyházmegyénk többségében idős, megfáradt papjai igen-igen nagy hűséggel végzik munkájukat. Most egy-egy gyülekezetre — különösen is vezetőinek a mentalitására, egészséges és jó közgondolkodására gondolok; arra, hogy a lelkes céltudatos munkája nyomán végbement-e a gyülekezetben a — diak. teológiánk irányította — tudatformálódás; látható-e a gyülekezet mindennapi életében a diakóniailag strukturált gyülekezeti modell?

Ami természetesen azt is jelenti, hogy benne van-e a gyülekezet az egész egyháznak, mint élő testnek a dinamikus organizmusában? Megfelelően tájékozott-e az egyház egészének problémáiban, kérdéseiben, örömeiben és nehézségeiben? „Belül” van-e az egyház egészen? Érti-e és jól érti-e egyházunk vezetőinek döntéseit, teológiai és szolgálati irányát és azokat a történelmi, társadalmi, egyházpolitikai és politikai tényezőket, amelyek ezt az irányt adott esetben meghatározták és meghatározzák? Maga is örömmel áll-e be egyházunknak a társadalmi fejlődésért, népünkért és hazánkért, a békéért s az egész világ emberibb jövőjéért vállalt jó szolgálataiba? Túljutottak-e gyülekezeteink és presbitereink a múlt század hamis autonómia-képletén? Vallják-e és élük-e, hogy az egyház s benne a gyülekezet nem önmagáért és önmaga szolgálatára van, hanem az ember és a világ szolgálatára —, tudván, hogy Isten gondja nem az egyház, hanem a világ? Otthon érzik-e magukat társadalmunkban és világunkban? Tisztában vannak-e azzal, hogy az egyház világi és politikai hatalom nélkül is élhet a világban és hogy nincs semmiféle társadalmi rendszerhez kötve, tehát a szocializmusban is van helye s mindezen túl tisztában vannak-e azzal, hogy az egyház csak diakóniailag élhet a világban?

A gyülekezeti élet egységesebb fegyvelzettsége érdekében jó lenne végiggondolnunk a konfirmáció, konfirmáltság, valamint az egyházi esztétést megelőző lelkipásztori beszélgetés kérdését.

3. Egyházmegyénkre tekintve ebben az összefüggésben érinteném a *Lelkési Munkaközösség* dolgát.

a) Jobban kellene vigyáznunk LMK-ink *külső* rendjére. Bár az LMK nem jogi szerv, tehát a részvételre adminisztratív eszközökkel senki nem kötelezhető; mégis teológiai-kulturális továbbképzésünk, valamint testvéri és szolgálati közösségünk ápolása érdekében erkölcsileg igenis kötelezőnek látom a részvételt. Mégpedig a fegyvelzett részvételt. Tartahatatlannak, hogy egyes lelkészek késésükkel zavarják a már megkezdett munkát; de az is, hogy fontos problémáink megtárgyalását többek idő előtti eltávóztatása akadályozza meg.

b) De még fontosabb a *belső* fegyvellem megőrzése. Az LMK a tanulás és tanítás helye; és nem különböző teológiai irányok fóruma. Nem az a hely, ahol mindenki szabadon propagálhatja saját teológiai nézeteit. Az LMK nem a teológiai pluralizmus helye. „Nálunk nincs teológiai pluralizmus, csak diakóniai teológia van!” (D. Káldy Zoltán) A kötelező témák feldolgozásai, az igetanulmányok, viták és beszélgetések nem történhetnek különböző teológiai irányokban; de még csak egy teológiai irányban

sem. Hanem a Magyarországi Evangélikus Egyház teológiai irányában. „Ha közös munkánk nyomán nem tudunk beleerősödni a diakóniai teológiába, akkor valójában teológiai lazítást végzünk az egyházban.” (D. Káldy Zoltán) Mindez persze nem jelentheti azt, hogy LMK-inkban nincs helye a kritikának, a szabad szónak. Igenis van helye! De csak az építő kritikának és nem a romboló kritikának. Tehát annak a kritikának, amelyik nem gyengíti, hanem erősíti és továbbviszi teológiai alapállásunkat. Talán nem is a témák feldolgozásánál, hanem a megbeszéléseknél, hozzászólásoknál kellene erre jobban figyelnünk.

Úgy gondolom, hogy a fegyelem és rend megkövetelése nem akadályozza, inkább elősegíti az igazi fraternitást. A szeretet — ha igazi és felelős szeretet — nem kizárja, hanem gyakorolja a fegyelmet.

II.

*„ahogy a csillag megy az égen,
dolgozni csak pontosan... vagyis ésszerűen érdemes
Jól dolgozni ma csak így lehet!*

Mennyi energiát takarítanánk meg végiggondolt, tervszerű, a valóságos helyzetbe jól bemért, céltudatos munkával!

1. Szolgatársaimtól a jövőben is kérni fogom a lelkes *munkaterveket*. Még akkor is, ha néhány lelkesztársam nem érti meg a tervkészítésnek sem a fontosságát, sem a szépségét. (Erre egyébként az ET is kötelez: II. 20. § (2).) Amikor népünk vezetői a társadalom legszélesebb rétegeivel együttes munkában szigorú, reális, fegyelmezett tervezéssel készítették elő az új ötéves tervet, népünk gazdasági, kulturális és politikai irányvonalait —, csak mi menthetnénk fel magunkat ez alól a munka alól? Hiszen minden komoly tervezés a dolgainkkal való törődést tükrözi! Két szempontra jó lenne mégis figyelniünk.

a) Az V. ötéves terv készítése során közzgazdaszaink különbséget tettek a maximális és optimális tervezés között; az utóbbi helyességét hangsúlyozva. Bár minden emberi közösség — mondották — érthetően és természetesen módon mindig többre törekszik, tehát maximálisan tervez, mégis, éppen a valósággal józanul nem számoló vágyak kellő megfontoltság nélkül súlyos aránytalanságokhoz vezetnek. Az optimális tervezés azonban az ésszerűség határai között nem a vágyálmokra, hanem a realitásokra épít. Nem lenne-e jó időnket, erőnkét és lehetőségeinket számbavevő optimális tervezéssel végiggondolni egész szolgálatunkat, vagyis magas szakmai, minőségi igényvel, helyes arányok betartásával biztosítani a jó szolgálati ritmust?

b) A másik, ami ehhez szorosan kapcsolódik: az „alibimunka”. Kb. félévvel ezelőtt egy rádió-jegyzetben szó volt a munkaidő helyes kitöltéséről. Egy új vállalati igazgatónak feltűnt, hogy beosztottjai az előírtnál korábban jönnek be és későbbben mennek el munkahelyükről. Hamarosan azt is észrevette, hogy valójában semmivel sem dolgoznak többet. Sőt: az előírtnál is kevesebb munkájukat álcázzák „üres” jelenlétükkel: alibi-munkát végeznek. Bizonyára nem akkor cselekszünk helyesen, ha gyülekezeti tagjaink helyzetére, adottságaira, elfoglaltságára nem figyelve csupán szolgálataink számszerintiségére, üres statisztikára törekszünk, hanem munkánk jobb, tartalmasabb minőségére. Helyes egyensúlyra lenne itt is szükség!

2. Az ésszerűség követelményével kapcsolatban gondolok az épületrenoválásokra. Csak örülni lehet annak, hogy híveink áldozatkészségének

növekedésével egyre több jó és hasznos beruházás, felújítás történik gyülekezetekben. Mégis nem egy gyülekezetben helyi elképzelésekre, kívánságokra figyelve megfelelnek az országos és nagyobb távlatú összefüggésekről. Ma már a gyülekezetnek sőt egész egyházunknak szégyene egy-egy roskadozó, ódon paróchia a falu újuló, szepülő házsorai között, mégis a jövőben jobban meg kellene néznünk, hogy hol, milyen kapacitási munka lenne célszerű. Hiszen lehetnek templomok, amelyek néptelenné és paróchiák, amelyek gazdátlaná válhatnak belátható időn belül.

És egy másik dolog. Templomaink, gyülekezeti helyiségeink renoválásával kapcsolatosan nem kellene-e ésszerűbben törekednünk a mai, korszerű szolgálati követelményeknek megfelelő formai kialakításokra is? Így is biztosítva a múlt autoritatív társadalmi képletét tükröző merev és feszes, de a mai ember számára túlságosan ceremonilális és szakrális-kultikus formák helyébe lépő sokkal családiasabb, „mindennapibb”, a szolgáló Jézus szeretetét sokkal közvetlenebbül adó istentiszteleti és más összejöveteli formákat? „Korunk hatalmas változásai, a tudományos, technikai és társadalmi forradalmak és átalakulások között az egyház a maga életfunkcióiban is kell, hogy haladóvá és dinamikusá váljék... J Kr-ban olyan dinamika volt, hogy amikor érintkezésre került emberekkel és az Őt környező világgal, szavai szétrobbantották a régi, holt vallásos formákat... keresztalála pedig... Isten megtartó erejévé vált azoknak, akik felismerték benne Istennek az emberi bűnök és nyomorúságok legmélyére is aláhajló, mentő szeretetét. Komolyan szembe kell néznünk tehát azzal, hogy istentiszteleteink és egész egyházi életformánk valóban a szolgáló Krisztust engedi-e közel az emberekhez és a világhoz. Nem zártuk-e be őt túlságosan kötött és merev ceremóniák és kegyes szavak tömlöcébe, ami miatt nem férhet hozzá a ma emberéhez és annak problémáihoz?” (A holnap istentisztelete felé — Lp. 1974. 215.) Mindehhez persze *egész* mentalitásunk átforgalmazására, az új felé nyitottabb készségre lenne szükség!

3. Csupán röviden szeretném érinteni a közeljövő két sürgető egyházmegyei problémáját.

a) Az egyik a *területrendezés* kérdése. Egyházmegyénk gyülekezetei egy egészen más társadalmi és egyházi milióban szerveződtek. Az urbanizáció és nagy népmozgások nyomán egyre sürgetőbb problémánk a gyülekezetek szolgálati stratégiájának újraszervezése. Elsőrenden a Balaton partján. A közel 80 km-nyi somogyi part egészen sajátos igehirdetési és lelkipásztori problémáit kell ésszerűen megoldanunk. A gyors iramban növekvő parti gyülekezetek nyári „felduzzadása” a rendszeres és idényjellegű lelkészi szolgálatok jó összhangját követeli. Sürgősen fel kell mérnünk: mi lenne a célszerűbb: a Külső-Somogyi gyülekezetek kirajzásából keletkezett parti gyülekezeteknek a régi anyagkezeléthez való csatlóása; vagy önálló „Balatoni gyülekezet” szervezése Siófok ill. Balatonszárszó és Fonyód bázisokkal? Közlekedési szempontból az utóbbi látszik ésszerűbbnek.

b) A másik kérdés a jól szervezett, helyes *pásztori munka* biztosítása. Megbecsülés és köszönet azoknak a szolgatársainknak, akik saját gyülekezeti munkájuk mellett néhány megüresedett lelkészi állás teendőit is hűséggel és becsülettel látják el. Mégis a helyzetből adódóan háttérbe szorult cura pastoralis megfelelő biztosítása érdekében sürgető feladat az ideiglenes, átmeneti megoldások helyébe ezeknek a „gazdátlan” gyülekezeteknek a rendezése. Helyes és egészséges egyensúlyra kell itt törekedni az ésszerűség és a becsületes pásztori munka követelményében. Nem megfelelkezvén arról, hogy csak a hűségesen és becsületesen vég-

zett pásztori munka nyomán alakulhat ki a gyülekezetben az a jó légkör, amelyben nem csupán együttlenni jó, hanem amelyből örömmel indulnak is el a gyülekezet tagjai a diakónia szolgálataira: másokért, az emberekért, a világért. S mivel sem az embereket, sem a problémákat nem lehet függetleníteni a társadalmi meghatározottságtól, márcsak ezért sem lehet elérni az embereket és a problémákat másképp, csak diakóniailag. Ma nem az érdeklí az embereket, hogy tanításunkat és hitelveinket korszerűen tudjuk-e megfogalmazni; ma azt kérdezik tőlünk: mit tesz az egyház, a gyülekezet, a keresztyén ember az emberekért, az emberiségért, korunk építı problémáinak megoldásáért? Minél közelebb kerülünk az emberekhez, annál mélyebbre jutunk a saját problémáinkban is. És megfordítva. Ezért is elengedhetetlenül fontos, hogy segítı részvételünk — mennyiségileg is és minıségileg is — erısödjék úgy a Hazafias Népfront, mint a béke munkájában.

III.

*Mindezzel szerettem volna valamit elmondani arról is, hogy a lelkesi szolgálatban dolgozni csak szépen érdemes!
„ahogy a csillag megy az égen..”*

Legyen szép a munkánk! Érezzék meg a ránbízottak ne csupán a munka, hanem a lelkesi munka szépségét! És legyen számunkra is szép a szolgálat! A szolgálatunk!

Szép nem csupán azért, mert minden becsülettel, hűséggel és jól végzett munkán felragyog valami az érettünk — és papi munkánkban általunk is — szüntelenül mukálkodó Isten szépségéből. Hanem szép azért is, mert alig lehet nagyobb tisztesség, mint részt kapni Isten világot és életet átfogó, rendező tevékeny szeretetéből; megmentő és megtartó diakóniájából! És alig lehet nagyobb tisztesség, mint részt adni ebből a szeretetből. Vagyis diakóniát végezni. Szabadon gondjainktól és önmagunktól! — hiszen Jézus mindezt magáravette és vállalta a középső kereszten. Ő odaszorított — az utolsó helyre. Vele és az emberek között Neki szolgálni azt jelenti: megérkezni az utolsó helyre. Tehát nem kivonulni a világból, hanem megérkezni a világhoz. Az utolsó helyen jelen lenni, résztvenni és szolgálni a világ, az élet problémáiban — az emberekért. Ez a szolgálatunk szépsége!

Minden depresszió, minden félelem és kétségeskedés, fáradtság és kedvetlenség, lustaság és fegyelmezetlenség a felénk és értünk mozduló, közénk az utolsó helyre megérkezett Isten szeretetének és irgalmas jó-ságának kétségbevonása.

De hinni az evangéliumban, gyermeki bizalommal rábíznı magunkat annak erejére és hatalmára, aztán jókedvvel dolgozni, szolgálni, segíteni, jót tenni szeretetének áldott ritmusában, azt jelenti: tudni, hogy munkánk nem hábavaló az Úrban!

Dubovai Géza

Világi dolgok — Isten munkatársai vagyunk

1. A világi dolgok helye és jelentősége a diakóniai teológiában

A „világi dolgok”-kal való foglalkozás diakóniai teológiánk fundamentális és strukturális alkotórésze. Ez az elidegeníthetetlen specifikuma, formailag és tartalmilag egyaránt. Diakóniai teológiánk a világi dolgokkal kapcsolatos biblikus látást testesíti meg és hordozza egyéni, gyülekezeti és közegyházi szinten.

Ez az a kérdés, amiért és ami körül az új történelmi és társadalmi konstellációban kiéleződött a teológia küldetés-tudatának küzdelme. Ezért volt annyi harc. Ez az a kérdés, a világi dolgok problémája, amely tekintetben legjobban leterhelődve érkezett magyarországi evangélikus egyházunk az új kezdet történelméhez. Az egyháztörténelem során bizonyára soha nem tapasztalt mértékben nehezedett egyházunk felelős vezetőire az új látás és új magatartás kialakításának szinte emberfeletti terhe. Jól tudván azt, hogy amikor a világi dolgokat illetően keresi egyházunk a Szentírás alapján a mai feleletet, akkor nem valamilyen részletkérdésre összpontosítja minden figyelmét, hanem hívő számára *hitének megélésével* kapcsolatos probléma előtt áll, melynek megoldásától függ az egyházi élet minden szektorának hiteles és dinamikus betöltése. Mindaddig sötétben botorkálunk és a „vak vezet világtalant” ítélet alatt álunk, amíg erre az alapvető kérdésre nem találtuk meg egyénileg és közösségileg a helyes és sürgető választ. Krisztus — hitünk alapján hogyan viszonyuljunk ahhoz a világhoz, és annak a világnak dolgaihoz, amelyben élünk, ez az égető, központi kérdése ma nem egyszerűen az elméleti teológiának, hanem különösképpen a világban dolgozó minden keresztyén embernek. Világszerte, felekezeti hovatartozástól függetlenül mindenütt érzékenyen reflektál az egyház és a teológia erre a sajátos jelenségre, melyet pl. Gál Ferenc így összegezett: „Mielőtt a keresztyénység természetfeletti eredetéről, bizonyítékairól vitáznának, az emberek azt kérdezik: egyáltalán jó-e a vallás valamire, nem idegeníti-e el az embert földi feladataitól?” (1). Már évtizedek óta mindenütt a világon ezt tartja a teológia és az egyház legégetőbb, legfontosabb kérdésének, jól tudván azt, hogy az „emberek tömegei nem kizárólag saját hibájukból fordultak el Istentől s nem tudható be ez a szomorú jelenség egyszerűen „a” körülményeknek, hanem annak az egészen konkrét körülménynek, hogy az evangélium hirdetői — bármilyen szerepet is töltsenek be az ige szolgálatában — nem látták és nem látják el megfelelően szolgálatukat” (2). Egyházunk diakóniai teológiáját kiváltképpen értékelni, érteni és becsülni tudjuk, ha problémafelvetését és feleletadását reálisan látjuk századunk teológiai vívódásainak kontextusában.

A világi dolgokhoz való viszonyulás kérdése az a kérdés, amely evangélikus egyházunkat kortársi szinten összekapcsolja a XX. századi teológia legnemesebb művelőivel, mindazokkal, akik egzisztenciájuk egész erejével törekedtek arra, hogy megtalálják e két nagy komplex valóság:

Krisztus evangéliumának valósága és a világ valósága — között az embert hitének megélésében segítő és előbbrevívó feleletet. A világhoz való viszonyulás minden feszültsége az, ami ott vibrál a modern teológia valamennyi becsületes útkeresőjénél. Erről a kérdéstről volt szó a kultúrprotestantizmustól kezdve Barth, Gogarten, Bultmann, Bonhoeffer, Teilhard, K. Heim, Buber, Tillich, Rahner teológiai rendszeréig. A modern kor teológusai nem Krisztus kétféle természetéről vitatkoztak évtizedeken keresztül, hanem az egyház és világ sokrétű, bonyolult, de mindenképpen megkerülhetetlen kösziklájáról. Ezt tekintették és tekintik legelembb hitbeli és intellektuális feladatuknak. Saját maguk tiszta lelkiismerethez jutása ösztönzésére ugyanúgy, mint a reájuk bízottakért a legmagasabbrendű szellemi-erkölcsi felelősséget hordozva. S ugyanakkor nagyon bizonyosnak látszik, hogy nemcsak ennyiről van szó, mármint a tiszta lelkiismeret és praktikus segítségadás motivációjáról. „Az ügy, amelyért harcra kelünk, nem a mi ügyünk. Isten ügyéről van szó!” (3). H. Zahnrt is ezt emeli ki Bultmannal kapcsolatban: „Bultmannál sem egyszerűen a sokat emlegetett modern ember kedvéért történik minden, nem is csak az intellektuális becsületességért. Sokkal inkább a keresztyén hit az, amit a maga igazához akar segíteni. Maga a keresztyén hit az, ami jogát követeli s ezért kell a harcot folytatni” (4).

Ebben a kérdésben — világi dolgokhoz való viszonyulás — látta a modern kor és modern teológia kulminációs pontját R. Niebuhr is: „Sokoldalú vita folyik korunkban a keresztyénség és a világ, a hit és a kultúra viszonyáról. Történészek és teológusok, államférfiak és egyházi emberek, katolikusok és protestánsok, Krisztus-hívők és Krisztus-tagadók vesznek részt benne. Folyik a vita nyíltan és titokban. Szemben álló felek között és a lelkiismeretben. Néha különleges kérdésekre összpontosul, máskor meg általános síkon marad.” (5). Úgy gondolom, országos méretben erre a hitbeli és intellektuális konszonanciára van szükségünk, hogy mindnyájan lássuk és szellemi-értemi módon érzékeljük, hogy amiről diakóniai teológiánkban szó van, ami szívügye, s ami kiemelkedő pozitívuma, lassan világviszonylatban jelentkező úttörő jelentősége, az végeredményben nem egy részletkérdésre adott felelete, hanem a hitben való tájékozódás *központi problémája*. Bizonyára nem felesleges annak hangsúlyozása, hogy a hitnek és üdvösségnek kérdései egyáltalán nem szorulnak háttérbe. Egyszerűen azért nem, mert a diakóniai teológia kérdésfeltevése az egyházban élő, istentiszteleteken résztvevő, tehát Isten kegyelméből már a hit világosságába került embereket tartja szem előtt s ilyen aspektusban fogalmazódnak meg a diakóniai teológia feleletei. Meggyőződésünk szerint a már hívő keresztyén embereknek kétségkívül nem lehet a hit kegyelmének ismeretében annál fontosabb, sürgetőbb kérdése, hogy „hogyan tovább?” Éppen hívő embernek kell konfrontálnia azzal a kérdéssel, mit is jelent — mit kell jelentsen! — egész életére, munkájára, világban forgolódására nézve az a tény, hogy Isten hittel megajándékozta őt. Vajon milyen céllal, küldetéssel cselekedte ezt Isten?

A világi dolgok központiségére utal találóan Németh László a „Vallásos nevelésről” írott tanulmányában: „A vallásokra tán semmi sem jellemzőbb, mint hogy mit gondolnak a világról, s ezáltal milyen viszonyba helyezik hiveiket vele. Az egyik vallás szemében a világ: ragadozó, lesbenálló erők, melyeket bizonyos eljárásokkal meg lehet nyerni, szelídíteni; a másik vallás szemében a világ csendesesen növvő óriási fa, mely misztikus egybeolvadásra, együttnövéseire hív; ennek ragyogó szimbólumrendszer, amely létünket is megérteti és felemeli, annak káprázat, ame-

lyen túl kell lelkünk eredetét keresni, van, amelyiknek siralomvölgye, a próbatételek helye, melyben egy szigorú vagy jóságos atya vizsgáztat bennünket, vagy közömbös, ellenséges anyag, amellyel szemben s tőle mintegy idegenül kell lelkünket védenünk s megépítenünk” (6). A keresztyénség egészére fundamentálisan jellemző, hogy világ- és életigenlő (részletesebben: Cullmann: *Christus und die Zeit* III. rész 4. fejezet: Világigenlés és világtagadás kérdése az ÚT-i üdvtörténet fényében). Természetesen, ez a disziplina önmagában kevés és elégtelen, miszerint a ker-ség a világigenlés dialektikus vallása” (7). A tulajdonképpeni kérdés éppen ezen belül mobilizálódik, hogy ti. milyen értelemben igeni a keresztyénség a világot? Mert igenelheti uralkodása tere-numaként — mint ahogy ezt tette évszázadokon keresztül —, és igenelheti a világot az egyház szolgálatának és szeretetének objektumaként! Ez az, ami döntő és megkülönböztető módon a diakóniai teológia lényege, meghatározója. Az alternatíva a keresztyénség történelme során sohasem azt jelentette, hogy megtagadja-e vagy igenli-e a világot. Még az individuális kegyesség extrém formáinál is a keresztyénség az uralkodás és szolgálat diasztázisában döntött: az uralkodás javára. A „nagy — konstantinuszi kor” egész idején az manifesztálódott, hogy az egyház a világi dolgokat tekintette saját céljai megvalósításának eszközeül és nem sajátmagát áldozta fel a világ üdvössége elősegítésére. Az egyik jugoszláv író Tolsztoj regényeinek elemzése kapcsán néhány évvel ezelőtt érdekes módon a következőket írta egy esszégyűjteményben (A csönd elemei): „Tolsztoj mégiscsak keresztyén volt és civilizációnk is keresztyén, bármi legyen is erről egyébként a vélemény és lényegében keresztyén eredetű a civilizáció legtöbb általunk ismert tagadása is. Vajon Camus ateizmusa nem keresztyén jellegű-e? Túlságosan könnyen, túlságosan elhamarkodva hisszük, hogy végeztünk a keresztyénséggel, melyet évszázadokig, évezredekig alkottunk s amely akkor is fennmaradhat és hathat, ha a keresztyén Isten meghal. Ha ledöntöttük ezt az Istent, vajon biztos-e, hogy kiteptük mindazokat a csírákat, amelyeket agyunkban elvetett, amelyeket vérünkbe fecskendezt?” (8). Indirekt módon mutat rá ez az idézet a sarkalatos problémára, hogy ti. nem elég közhelyszerűen „keresztyénséget”, „keresztyén kultúrát, civilizációt” emlegetni, hanem mindig konkrétan kell megvizsgálni, hogy valóban az a keresztyénség valósult-e meg, amit Jézus Krisztus akart? Éppen azok közül sokan, akik teljes egzisztenciájukkal az egyházban vannak, sokkal mélyebben látják a problémát. Az az igazság még mindig, amit számvetésként az egyik teológus így fogalmazott meg: „Sok mindennek kell még a temetés és földbe vetés sorsára jutnia, hogy valódi, új, krisztusibb élet születhessék a halál nyomán” (9). A diakóniai teológia jó bizonyosság erre nézve is, hogy nem kell félni a valósággal való becsület és őszinte szembenézésről, a romokon is támadhat új, szebb élet. Feltéve, ha megítéltnek, romnak tartjuk mi is azt, amit Isten a megítéltetés sorsára juttatott s nem azon fáradozunk, hogy szent drapériával vonjuk be a múlt bomlasztó maradványait.

A világi dolgokhoz való viszonyulásunkban a történelmi és az egyéni lét minden pontján állandóan adva van számunkra a kritikai újraátgondolások egész teljessége. Maga az evangélium int állandó éberségre, mert többszörösen kísért a veszély, hogy ha egy démont már-már kiűzünk, s üresen hagyjuk a helyét, újabb hét szállja meg a tisztulófélben levő házat! (Máté 12.43—45). A világi dolgokkal kapcsolatosan olyan mélyen ivódtak bizonyos súlyos rögeszmék és sajnálatos előítéletek a keresztyén közgondolkodásba, hogy az új úton járó teológiának és egyháznak soha meg nem szűnő feladata marad, hogy a tanítás és magatartás szintjén állandóan tudatosítsa és demonstrálja az új felismerésekben való járás

teológiai alapjait. Éppen ezért nem lehet elégszer ismételni diakóniai teológiánk alapvető konkrétumait. Történetesen azt, hogy a világi dolgok értékrendjére nézve valljuk: a) a világi dolgokat is állandóan Isten teremtői és fenntartói szeretetében kell látnunk, b) a világi dolgokra is hálás szívvel kell vonatkoztatni Jézus Krisztus élet és váltságművének minden áldását, c) a világi dolgokban is az élő Isten munkatársa a keresztyén ember is. Utóbbi tételünkkel kapcsolatosan máris kiemeljük: a keresztyén embert Isten munkatársának hisszük és valljuk világi dolgokban is, *de* nemcsak a keresztyén embert, hanem minden jószándékú, békéért, igazságosságért, az emberi élet jobb feltételeiért küzdő és dolgozó embert.

2. A világi dolgok teológiai értékrendje a diakóniai teológiában.

Dolgozatunkban a címben megadott tanítást kell szem előtt tartani, tehát az eddigiek után még azt kell felmutatnunk, hogy miért és milyen értelemben munkatársa Istennek világi dolgokban az ember. Pál apostol az I. Kor. 3. 9-ben használja ezt a kifejezést, hogy „Isten munkatársai”. De a dolgozat címéül megadott szemléleti és gondolkodásbeli kategória nem a fenti igehelyre, mint témánk szempontjából esetleges kijelentésre támaszkodik, hanem — logikai tételekkel kifejezve —: az Isten munkatársainak valósága és értelme a helyesen felfogott két premissza, a teremtés és megváltás üzenetéből mintegy sajátmagától adódó végkövetkeztetés, konklúzió. Ezért van szükség annak felvillantására, hogy mit jelent számunkra a teremtő Istenbe vetett hitünk és mit jelent a Jézus Krisztusban adott megváltás egész világunkra nézve.

A) Komolyan kell vennünk a Szentírás tanítását a világról és a világi dolgokról.

Itt — egészen röviden, vázlatosan — legfőképpen arra kell utalnunk, hogy a Szentírás nem világnézetet tanít. Pedig sokan így gondolják. Ez sok félreértéshez vezetett. Ratzinger írja: „Az a tisztázatlanság, amely emögött a kérdés mögött rejtőzik, hogy tkp. mi a világ, kétségkívül egyik jelentős kiindulópontja annak a sok félreértésnek, amellyel egész szolgálatunk le van terhelve” (10). A Szentírásban Isten nem világnézetet ad a világról. Isten az Igében nem a világról tanít, hanem a világot szólítja meg! „A Bibliában a kozmológiai vagy kozmogóniai ábrázolás és tanítás csak másodlagos anyag, amely mind egy lényeges vallási állítás szolgálatában áll: a világnak mint Isten teremtményének az Ő üdvözítő tervére vonatkoztatva van értelme” (11).

Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy sem az ÓSZ, sem az ÚSZ nem ismer egységes meghatározást a világról. A „világ” szóra az ÓSZ-nek nincs is külön szava. Rendszerint csak a teljességet kísérli meg körülírni. Az ÚSZ-ben pedig kifejezetten többféle jelentése van a „világ” szónak (12). Arra pedig már többen külön felhívták a figyelmet magyar vonatkozásban, hogy a magyar nyelv sajnálatos módon ez esetben is ugyanazzal a szóval fejezi ki azt a fogalmat és valóságot, amelyre pedig úgy az ÓSZ, mind az ÚSZ több kifejezést is használ!

Alapjában a „világ” szónak háromféle jelentését kell megkülönböztetnünk a bibliai tanítás értelmében, s ezekkel a disztinkciókkal minden tekintetben — pl. igehirdetésben nagyon komolyan élni kell.

a) A világ, mint kozmosz. Ebben az értelemben a világ az emberen kívüli, már az ember teremtése előtt meglévő külső valóság. A „koz-

mosz”: az égitestek és univerzum rendezett teljességét jelöli meg (13). A „kozmosz” kifejezés mellett az ŐSZ az „aion” kifejezést is használja.

b) *A világ, mint az ember környezete*, az „ember világa”. A világ az ember által alakított külső valóságot is jelenti. A világ, amelyben találjuk magunkat, nem az Isten teremtése csupán, hanem az ember alkotása is. A világhoz tehát hozzátartozik az ember is. Éppen ezért leggyakoribb jelentésében számunkra a világ nem a dolgok, hanem a világot alakító emberek világa, *a világ antropológiai fogalom*. A világ történeti realitás is, nem annyira kész dolog, ami van, hanem esemény, ami történik. *A világ* azoknak a vonatkozásoknak az összessége, amelyekkel az ember létének földi alapjainhoz viszonyul! Általában mindig ezekre gondolunk, amikor a világról beszélünk: az emberi kapcsolatra, az emberrel kapcsolatban álló és ezekben a kapcsolatokban érzékelhető valóságra (14). Vagy ahogy id. Pröhle Károly fogalmazta meg a „Hit világa” c. művében: „Az ember a természeti világ egy része, s ezen a réven az ember lényének alapszerkezetéhez hozzátartozik a természethez való viszony is. Az ember számára a természeti viszony egyrészt legelemibb teremtszerű életföltételeinek forrása, másrészt a legkitágítottabb értelemben *otthona*, s végül isteni rendeltetése szempontjából *munkahelye*” (15). Nagyon fontos az, amit Ebner nyomán Gogarten hangsúlyozott: „Az ember számára a valósághoz való viszonyának problémája ott kezdődik, ahol a másik emberrel viszonyba lép. Mindig, ha a valósághoz való viszonyában dönt az ember, tulajdonképpen embertársaihoz való viszony tekintetében dönt” (16). A világi dolgokhoz való viszony végeredményben egyenlő a többi emberhez való viszonyal! Világtól való elzárkózás egyenlő az emberektől való elzárkózással, éppen a Nietzschei „ressentiment” jegyében!

A világot ilyen antropológiai vonatkoztatottságában, mint az ember világát említi legtöbbször a Szentírás. Az emberi reménynek, az emberi szeretetnek, „a mindent kérdéssé tevő emberi kérdésnek, az emberi váagnak, magánynak, halálnak, a végtelen boldogság és örökkévalóság utáni sóvárgásnak a világa” (17). Erről a világról írta Paul Tillich a megszívlelendő sorokat: „Olyan kérdések, mint a világ kérdése, melyeket csak alig vettünk figyelembe, a gondolatrendszer körén belül láttunk, hirtelen középponti kérdéssé lettek; nem azért, mintha elméleti szempontból jelentősekké váltak volna, hanem mivel azok megválaszolása az emberek nagy sokaságának életére és halálára súlyosan döntő jelentőségű. Lehetséges, hogy mi ma ilyen fordulóponton állunk s hogy minden figyelő szellemű és felelősségtudattal élő ember a legfontosabbnak tartja az ember viszonyának tisztázását a világhoz és a világban. S ezért a keresztyénység sem húzódhat vissza tradicionális kérdéseinek és feleleteinek állítólagos biztonságába” (18).

c) *A világ, mint erkölcsi fogalom*. Az egyházban és az egyház számára ez okozta a legtöbb félreértést és problémát, a világnak, mint erkölcsi fogalomnak a kizárólagos használata a bibliai világ-fogalmak teljességéből önkényesen és szeretetlenül kiemelve. Kétségtelen, hogy a Szentírás többször használja a világ szót annak az etikai döntésnek a kifejezésére is, hogy az ember berendezheti földi egzisztenciáját Isten nélkül vagy Isten ellen is. Ilyen összefüggésben a „kozmosz” a „dolgoknak Istentől elszakadt összefüggését” jelenti. Jelentheti az Istennel szemben álló világot, de még ezt is a legkülönbözőbb tagozódásokban és árnyalatokban! Aki pedig önkényesen bánik a bibliai fogalmakkal, jelen esetben a világ szóval, s különösképpen szereti emlegetni a világ szónak ezt az utóbbi jelentéstartalmát, az elfeledkezik arról, hogy „az így értelmezett világ minden embernek, a keresztyén embernek is az alapvető állapotához tar-

tozik" (19). Erre emlékezett D. Káldy Zoltán püspök is: „Vannak embe-
rek, akik rajongásukat általánosságban ennek az igének kapcsán juttat-
ják kifejezésre: Ne szeressétek a világot. Az ilyen típusú lelkészek gyü-
lekezetében aztán a „világ” mindig egyenlő a „Sátánnal”, a bűnnel, a sö-
tétséggel és romlással. Csak sajnálni lehet az ilyen elrontott ízlésű és el-
rontott hitű gyülekezeteket!” (20). A világ szó használatánál különösképp
az az ígéhirdetésben figyelembe kell venni a *világ* szó összes dimenzió-
ját s nagyon komolyan kell venni azt a biblikus tanítást, hogy a „világ”
szónak ez a harmadik jelentése egyáltalán nem hatálytalanítja a világ
szó többi jelentését, ahogyan erre eklatáns példa éppen a Jn 3. 16! (21).

B) *Komolyan kell venni a világot, mint Isten cselekedeteinek szin-
terét!* Isten cselekedetei az emberért ebben a világban történtek és törté-
nnek! A Szentírás tanúsága szerint kétségtelen, hogy Isten üdvösséges
világtervének középpontjában a Föld és a földi ember áll. „Az üdvösség-
történet eseményei — Izrael kiválasztása, a törvényadás, a próféták mű-
ködése, az Ige testté létele, Krisztus tanítói és csodatevő működése, szen-
vedése, halála, feltámadása ezen a földön történő tények és események.
A mi világunk, amely a csillagvilágok végtelenségében csak egy elenyé-
sző parányunk tűnik fel, ez áll Isten teremtő és újjáteremtő gondolatai-
nak középpontjában” (22).

A mi világunk, mégpedig a bűneset ellenére! „A bűnbeesés azonban
semmiesetre sem szünteti meg a világban Isten teremtését” (23). Ennek
a dialektikának evangéliumi hangsúlyát emelte ki P. Althaus is: „A bűn
ellenére is Isten teremtménye marad az ember!” (24). Érdemes még 3
idézzel gazdagítani ezt a szempontot, ugyanis az „Isten munkatársai
vagyunk” tanításának felismeréséhez és elfogadásához nagyon fontos,
hogy így lássuk a világot és az embert, bűnössége ellenére is Isten sze-
retetének valóságában. D. Káldy Zoltán püspök is fontosnak látta nagyon
kihangsúlyozni: „Jól megtanultuk Luthertől, hogy amikor a világban
szolgálunk, nem idegen földön járunk, hanem az Isten birodalmában. Az
egész világ bűnös volta ellenére is Istené!” (25). Emil Brunner: „Hogy bű-
nös, azzal még nem szűnik meg az ember megszólíthatósága” (26). Ta-
lálóan fogalmazta meg Görög Tibor: „Isten egy pillanatra sem fordul el
a világtól. Világtól elfordult ember nem találkozhat világhoz forduló Is-
tennel. Együtt van Isten és a világ. Ahogyan együtt van az evangélium-
ban: Úgy szerette... És ahogyan együtt van a keresztfán Isten és a vi-
lág” (27).

Mindez nem jelenti azt, mintha szemünk előtt „isteni fényben ra-
gyogna a világ. A világ sohasem isteni. „De ez a szemlélet nem is közöm-
bösfíti a világot, hanem egyenesen kielezi végességét, és világiasságát. A
teremtéshitben éppen annak bizonyosságát éljük át, hogy „Isten éppen ezt
a tőle gyökeresen különböző világot vallja magáénak és veszi magához”
(28). Filozófiai kategóriát használva: „nem pantheizmusról van szó, ha-
nem pantheizmusról, ennek minden konzekvenciájával együtt” (29).
Ennek pedig nagyon lényeges konzekvenciája az embernek, mint Istennek
munkatársának deklarálása, nem is annyira antropológiai és erkölcsi
mint inkább történeti értelmében.

C) *Komolyan kell vennünk a megváltás evilági történetiségét.* Azt,
hogy Isten munkatársai vagyunk és lehetünk, nem is annyira a teremtés-
hit, hanem sokkal inkább a megváltás — hit felől látjuk valóságosan
megalapozottnak és biztosítottnak. Sok igazság van abban, amit W. Lühti
így mondott: „Ha csak a teremtés hitére lennénk utalva, valóban kétségbe
eshetnénk. A modern kor emberében szétört a közvetlen, derűs terem-
téshit. Aki csak ezzel a hittel indulna el életútjára, annak hajótörést kell
sz szenvednie” (30).

Isten azért cselekedett végérvényesen a világgal, hogy Jézus Krisztusban visszavonhatatlanul elfogadta a világot. „Jézus Krisztusban lett nyilvánvaló, hogy Isten nem az emberi szellem transzcendenciájának sápadt fényű látóhatárában akar találkozni az emberrel, hanem a világ valóságában és az emberi egzisztenciában. Éppen az inkarnáció irányította a figyelmet arra, hogy mekkora lehetőségek rejlenek az emberben. A világ világiassága nem szűnt meg azzal, hogy Jézus Krisztusban Isten magához emelte a világot, hanem az új lehetőség nyílt meg az ember és világá előtt” (Rahner). Nagyon találó H. Zahrnt megfogalmazása: „A Krisztus-kijelentés világosságában nem új világot látunk —, ontológiai értelemben nem új világot —, hanem újonnan látjuk a világot. A Krisztus kijelentés nem told a világ valóságához, melyben élünk, még egy második, különös isteni világot, hanem feltárja a világ teljes valóságát, melyben élünk, Isten valóságaként” (31). A Krisztus-kijelentés nyilvánvalóvá teszi: „A világ az isteni cselekvés célja, nemcsak az egyén, még kevésbé az egyház! Istennek Jézus Krisztusban adott váltsága nemcsak az egyén megtartására irányul, hanem az egész világra! Ezért nem is teljesítette jól az egyház a feladatát, amikor csak személyes üdvösséget hirdetett és csak privát, individuális segítséget juttatott neki” (32). Összességében Bonhoefferre hivatkozhatunk: „Aki vallja Jézus Krisztus valóságát, mint Isten kijelentésének valóságát, annak egy lélekezetre kell a világ valóságát is vallania” (33).

Ezek jelentik a döntő szempontokat ahhoz a teológiai látásunkhoz, hogy miért kell olyan nagy hangsúlyt helyeznünk éppen a világi dolgokra és miért lehetünk Jézus Krisztusban *munkatársai* Istennek. Jól tudván azt, hogy „az út ahhoz a másik világhoz, éppen a mi tapasztalásainkon, gyötrelmeinken, örömeinken és szomorúságainkon át vezet”. Bonhoeffernek volt nagyszerű látomása erről: „nincs keresztényen másutt, csak a világban, nincs természetfeletti, csak a természetben, nincs szent csak a profánban, nincs kijelentésszerű másutt, csak az értelmesben.”

Ez az a „fordulat”, amely pl. Barth Károly tanításának és életének is csúcspontot jelentett. Az ő életében a „Die Menschlichkeit Gottes” jelenti ezt 40 évvel előtte a fő téma számára a „Die Göttlichkeit Gottes” volt. Később belátta, hogy azt, hogy kicsoda Isten és micsoda Ómaga istenségében, azt nem valami isteni létformában mutatta meg, hanem abban, hogy Isten egzisztál, beszél, cselekszik, *mint az ember partnere!* Ezért hangsúlyozta, hogy „teológia” helyet teológiai antropológiáról kell beszélnünk, mert a kereszténység területén nincs absztrak tan Istenről, hanem csak olyan tanítás van, mely Istenről és az emberről, és kettőjük közeledéséről beszél” (34).

Természetesen az a tény, hogy Isten munkatársa lehet az ember, nem oldja fel az embernek Istenhez való viszonya egyéb korrelációit. Sokkal inkább helyes, ha egyvonalban, egymásra tartozó utaltságában látjuk, hogy az „ember Isten teremtménye, Isten gyermeke és Isten munkatársa”. Mindhárom egyidejűségét és együttes hatását éppen Isten legtagabb teremtetési rendjében, a világ valóságában élheti meg a keresztény ember, és a világban is nem másképpen, hanem az emberekhez és emberi problémákhoz való elkötelezett, szeretetteljes viszonyulásban és aktivitásban. Ilyen értelemben kell látnunk és élnünk annak teljességét, amit D. Káldy Zoltán püspök így vallott: (35) „Az egyház világiasságához hozzátartozik, hogy szolidáris a világgal. Igyekszik megérteni a világ gondját és problémáit. A világnak nem fölényeskedő egyházra van szüksége, hanem olyan egyházra, amelyen keresztül Isten bűnbocsátó szeretete nyilvánvalóvá válik”.

Győr Sándor

(1) Gál Ferenc: A hit ébresztése 244. o.; (2) K. Rahner: Világot szerető hit, id. Nyíri Tamás: Az idők jelei, 192. o.; (3) Balikó Zoltán, LP. 1976. V. 264. o.; (4) H. Zahrnt: Die Sache mit Gott, München 1972. 237. o.; (5) R. Niebuhr: Christ and Culture, London 1952. 14. o.; (6) Németh László: Kiadatlan tanulmányok, Bp. 1968. II. kötet, 320. o.; valamint Sajkódi esték, Bp. 1974. 24. o.; (7) O. Cullmann: Christus und die Zeit, Zürich 1948. 186—193.; (8) A csönd elemei, Bp. 1969. 125.; (9) Szennay A.: Hitünk sodrában, 85. o.; (10) J. Ratzinger: Dogma und Verkündigung, München 1974. 186. o.; (11) Bibliai Teológiai Szótár, Róma 1974. 1429. o.; (12) Schmidt—Delling: Wörterbuch zur Bibel, Hamburg 1971. 649. o.; (13) F. Rienecker: Lex. zur Bibel, Wuppertal 1960. 1523. o.; (14) Nyíri T.: A ker. ember küldetése a világban, 13. o.; (15) id. Pröhle K.: A hit világa, 178.; (16) H. Zahrnt: Die Sache mit Gott, 61.; (17) Nyíri T.: i. m. 9.; (18) P. Tillich: Relig Reden III. köt.; (19) Nyíri T. im. 15. o.; (20) D. Káldy Zoltán: Új úton 434; (21) Luther Ralf: N. T. — es Wörterbuch, Hamburg 1961. 215.; (22) id. Pröhle i. m. 152.; dr. Nagy Gyula: Egyház a világban, Bp. 1967. 146.; (23) P. Althaus: Grundriss der Dogmatik Gütersloh 1958. 162.; (25) D. Káldy Z. i. m. 23.; (26) H. Zahrnt i. m. 65.; (27) Görög Tibor: Csendes szobák, 12.; (28) Nyíri T. i. m. 213.; (29) Vigilia 1976. III. 206.; (30) W. Lühti: Johannes Bern 1951. 9.; (31) H. Zahrnt: Gott kann nicht sterben, München 1973. 185.; (32) H. Zahrnt i. m. 230. o.; (33) H. Zahrnt i. m. Die Sache mit Gott, 179.; (34) K. Barth: Die Menschlichkeit Gottes, Zürich 1956. 10.; (35) D. Káldy Z. i. m. 418. o.

A diakóniai életszemlélet érvényes az anyagi érdekeltség és a társadalmi érdek szinkronjában

Szociáletikai téma, de a cím alapos egzegézist igényel, hogy tisztán lássuk a dolgokat. A témához adott eligazításban a következőket olvassuk: „A szocializmus építésének 2. nemzedéke nő fel, amelyek már nem ismeri a közösségi életért folytatott harcnak azt a szépségét és páatosát, ami az atyákat fűtötte. De nemcsak a fiatalok, hanem az idősebb nemzedék között is vannak olyanok, akiknek egyéni életük célja és értelme nem telik meg ezzel a magasztos tartalommal. Egyéni életüknek értelmét és eredményességét hajlandók csak kizárólag anyagi és gyors sikerekkel mérni. — Az ilyen szemlélet követel, de nem hajlandó az áldozatra. Ez a torz szemlélet környezethatás révén még az ifjú lelkész nemzedékre is hatással van. Fejtsük ki konkrétan, hogy van értelme, szépsége, és jövődjéje a szolgáló életformának. A szocialista erkölcsiségtől is idegen, hogy az egyéni érdek a közösségi elé, az anyagi érdekeltség a szellemi és társadalmi elé fusson.”

Utolsó LMK-értekezletünkön Püspök Úr a témáról kb. ezeket mondotta: „Anyagi erkölcsünkről van szó. A dzsungeltörvény távol áll a Szentírás tanításától. Az anyagi javakról szóló bibliai tanítást kell aktuálisan megszólaltatni. Megmutatni, hogyan lehet a személyes boldogulást szolgálmi úgy, hogy ne legyen tisztességtelen, sőt, miközben magam törekszem fölfelé, az egyúttal segítse az egészet is előbbre jutni.” Ezekben nagyjából kirajzolódnak a kapott és vállalt feladat körvonalai.

Ha a diakóniai életszemlélet azonos a jézusi életszemlélettel, ami nehezen vitatható, és annak hordozója és képviselője a Krisztusban hívő és Krisztust követő ember, akkor az egész téma leegyszerűsödik arra a körre, hogy a keresztyén ember miben látja földi élete értelmét, különös tekintettel a munka és kereset, a szolgálat és anyagi javak, az egyéni és

társadalmi érdek sokféle vonatkozásában. A sok idevágó igehely közül első helyre tennem azt a páli igét: Senki se keresse a maga hasznát, hanem ki-ki a másét. Ezt a témára vonatkoztatva így mondanám most: Senki se keresse csak a maga hasznát, hanem ki-ki a másét is.

Amilyen egyszerű a „diakóniai életszemlélet” fogalmának értelmezése, olyan nehéz ennek a szemléletnek és gondolkodásnak az érvényesítése. Nehéz mindenekeelőtt azért,

a) mivel az embernek éppen alaptermészete, hogy ki-ki a maga hasznát keresi. Hiszen éppen ez a bűn lényege és gyökere: az önzés, a magunk énjé körüli forgás, minden vonatkozásban, de az anyagi érdekelttség vonatkozásában különösképpen. És itt nem tennék különbséget ifjabb és idősebb nemzedék, fiatal és öreg papok között. Hogy pl. máig sincs központi egyházi pénztárunk, mely minden pap fizetését folyósítaná a szolgálati évek, és egyéb jelentős szempontok figyelembevételével, elég sokat mond ebben az összefüggésben.

b) Azért is nehéz, mivel a pénzimádat, a kapzsiság és önző harácsolás világszerte eluralkodott a mai emberiségen. A dolgozók társadalmában minden embernek elemi joga, hogy éljen, és egyre jobb életkörülményeket is biztosítson magának és családjának — becseletes munkával. Népünk élt is, él is ezzel a joggal és lehetőségével, tegyük hozzá: érthető módon, mivel a korábbi szegény népréteg hiába akarta az életet szeretni és jobb napokat látni. De mostanában jelentkezik világszerte, nálunk is egy olyan életszemlélet, hogy az élet csupán pénzprobléma, és ez környezethatás révén valóban egyre jobban eluralkodik. A Népszava szerint a két kézzel törtető, mindenkől pénz szimatoló és szerző, veszedelmes kétlábú hörcsögök életszemlélete és életmódja ez. Az ilyeneknél a boríték, az anyagi érdekelttség és haszon teljesen eltakarja a társadalmat, a vele kapcsolatos egyéni felelősséget. Ez a típus mindig létezett, de ma egyre gyakoribb. Az ilyenek mosolyognak a diakóniai életszemléleten, és pénzszerzés tekintetében nincsenek erkölcsi gátlásaik. Megdöbbenő, hogy pl. a Kék fényben elénk kerülő jól fésült fiatal emberek hogyan vélekednek a munkáról, lopásról és csalásról. Munkaidőnek tartják az éjjél és hajnali három közti időt, mikor elindulnak lopni és betörni!

c) Valóban megáll az, amit legutóbb Püspök Úr mondott: Az anyagi javakról szóló bibliai tanítást kell aktuálisan megszólaltatni. Meg kell szólaltatni még akkor is, ha az embert közben Ézsaiás felkiáltása szorongatja: Ki hitt és hisz a mi tanításunknak? Hogyan jut el a prédikáció és tanítás a szocializmus építésének második nemzedékéhez, amelyik nemcsak a közösségi életért folytatott harcnak a szépségét és pátoszát nem ismeri, ami az atyákat még fűtötte, de a keresztyén tanítást sem ismerik jó néhányan a munka, a szolgálat, hivatás, földi javak, és általában az emberi élet keresztyén értelmezéséről. Éppen e ponton lesz jelentős mindaz, amit hallottunk a 2. témával kapcsolatban: a diakóniai teológia tartalmának, érvényesítése a cura pastoralisban. A diakóniai életszemlélet nemcsak templomi és bibliaórai szolgálatunkban, hanem a templomon kívül is, a lekipásztori szolgálat minden vonalán egyre erőteljesebben kell prédikálnunk. Mégpedig az életünkkel is! Mert semmiképpen sem érvényesülhet a keresztyén életszemlélet az emberek között, ha a lelkész és a papi család egyéni élete nem fér bele az anyagi érdekelttség és a gyülekezeti és társadalmi élet szinkronjába! Ha rajtunk nem látják, hogy szolgálat és áldozat az élet értelme, hogy jobb adni, mint venni!, — akkor hiábavaló a legszebb szó.

d) Az is hangsúlyos, hogy *aktuálisan* kell a keresztyén tanítást és álláspontot megszólaltatni, ami szintén nem könnyű feladat. Többek között azért, mivel korunk embere már jórészt nem érti nyelvünket. Arról nem

is szólva, hogy a mai ember nem a keresztyén szociáletika alapállásából gondolkodik és szól a szóban levő kérdésről. Ezt próbálom a következőkben szemléltetni egyik napilapunkban nemrég megjelent, a címben foglalt témát a mai dolgozó gondolkodása és stílusa szerint elemző írás alapján, a szöveg címe: Az emberek elé... Arról van szó az írásban, hogy egyik munkás otthagya a brigádot, mivel új munkahelyén 5 Ft-tal több órabért kapott, de most szeretne visszamenni régi munkahelyére. „Ha csak ellenem vétettél volna, más lenne a helyzet. De mindünk ellen vétettél! — mondja Sernel Pali bácsi, a munkás egykori mestere. — „Öt forintot ígérték rá az órabéredre. Szép pénz. A gyárban 5 forintot javításról álmodni sem lehet. Tizenöt meg húsz, persze, hogy nagy differencia. Kevesebért is eladták már magukat emberek... Ha nem tetszik, fölállok a székről, és már itt sem vagyok. Eladtad magad! És egy kicsit eladtad a többit is. A brancsot... Nézd, a viláért sem akarnám a szívedet fájdtítani, de tulajdonképpen megértem, hogy miért is akarsz visszajönni. Jobban megértem, mint te. Pedig, ha csak a pénz vesszük, megtaláltd a számításodat. Magad is kijelentetted, hogy a pénz nem minden. Ez nagy dolog, fiam. Olyan emberekkel lenni, akiknek nemcsak a vezetéknevét használod. Akik csak belenéznek a szemedbe, és már kérdik is, hogy hát neked mi bajod... Mi tavaly már kezdünk úgy állni, hogy na, szépen összerázódtunk... és ha ez meglátszott a borítékban is, az csak természetes, a boríték is a nagyon fontos dolgok közé tartozik. Egyszer csak azt vettük észre, hogy a mi Karcsi barátunk is kiugrott. Összeszedte a hó-belevancot, nyitva hagyta az öltöző szekrényét, már a füstjét se látjuk. Lett követőd is, utánad kilépett a Galambos Lojzi, de a sort te nyitottad meg, te szakítottad a rést, amin aztán kicsúszott Galambos is...” Végül a cikk befejező mondata: „Egy biztos, — nem léphetsz vissza csak úgy, mintha éppen a boltba szaladtál volna ki. Ha az akarsz lenni, aki régen voltál, tetszik, nem tetszik, oda kell állnod az emberek elé...”

Igen tanulságos írás, és igen idevág! Így beszélnek és így gondolkodnak ők: munkáról és munkahelyről, pénzről és anyagi javakról, közösségi szellemről és felelősségről, megbánásról, megbocsátásról és új életről. Ilyeneknek kellene szólni aktuálisan az időszerű témáról!

Végző soron a közösségi és az egyéni, önző életszemlélet antagonisztikus feszültségéről van szó az anyagi javak vonatkozásában. Lelkesí munkaközösségben a fő kérdést és annak minden elágazását csak sub specie aeternitatis kell elsősorban megvizsgálni, de ha a keresztyén életszemlélet érvényesítéséről van szó tanításban, beszélgetésben és egyéni magatartásban, akkor igen jelentős szempont éppen Sernel Pali bácsi és társainak életszemlélete és kifejezőmódja. Mert ha nem is ők tanítják a diakóniai életszemléletet, mégis sokat lehet tőlük tanulni. És végül is nem az üdvösségre jutott, hanem a földön élő ember kérdéséről, mégpedig egzisztenciális kérdéséről van szó.

Akik a Bárány menyegzőjének vacsorájára hivatalosak, többek között azért is boldogok, mivel ezt a vacsorát nem pénzért adják, nem a mi aszszonyunk készíti el — ez a vacsora már nem a mi gondunk, mivel ott Jézus vendégei leszünk. De valahányszor itt a földön kerül elénk ez a sokrétű, bonyolult kérdés: anyagi javak, bérezés, egyéni és társadalmi érdek, mindig is jó arra gondolni, hogy Jézustól nemcsak azt a sokat idézett igét kaptuk: Nemcsak kenyérrel él az ember! —, hanem a kenyércsodákról szóló tudósításokat, melyek fölé ez a cím is kívánczolt: Kenyérrel is él az ember! És Jézus mindkettőt jól tudta és gyakorolta. Aki Benne megtalálta az élet kenyerét, annak életszemléletében meglesz a

szinkron a kettő között. Nemcsak kenyérral él az ember, a pénz nem minden, ahogyan az a bizonyos Karcsi is vallotta. Ugyanakkor kenyér nélkül nem élhet az ember, ez egyben társadalmi felelősség és elkötelezés is.

Weltler Rezső

Mohács

Megemlékezés a 450. évfordulón

Külön érdekes tanulmány lenne: hogyan emlékeztek a mohácsi „vésze”, a „hős vértől pirosult gyásztérre”, a „hollószárnyú zordon enyészet-re” különböző korokban. Volt idő, amikor kódósították, mítizálták, hogy ne kelljen az igazi okokkal szembenézni. De szinte mindig voltak, akik Kisfaludyval érezték és vallották:

„Ezt visszavonás okozá mind s durva irigység,
Egységünk törten törve, hanyatla erőnk.
A sorvasztó lánc így készüle árva hazánkra;
Nem! nem az ellenség — önfia vágta sebét.”

Más szempontból pedig voltak korok, amikor felnagyították az eseményeket. Így lett Mohács „nemzeti létünk nagy temetője”, és az idézetekben, gondolatokban tovább is mehetnénk. Ma viszont van szemlélet, amely talán jobban kibebbíti a mohácsi csata jelentőségét, mint kellene. *Nemeskürty István: Önfia vágta sebét* című könyvére gondolok. (Budapest, 1975.) „Magyarország ilyen szerencsésen még egyetlen katonai vereséget sem vészelt át, mint ezt” — olvassuk a könyvben. Igaz viszont, hogy a könyv írója csak magára a csatára gondol ennél a mondatnál, s nem annak következményeire.

Azt viszont bátran állíthatjuk, hogy talán soha olyan világosan nem kerültek elő az *okok*, soha annyira nem mutattak rá az *összefüggésekre*, mint ma és erre éppen napjaink történelemszemlélete tanított. Így szeretnénk most mi is emlékezni. Nem egyszerűen a 450 éve lezajlott másfél-kétórás csatára, hanem annak okaira, összefüggéseire, hatásaira, következményeire. S csak még egy megjegyzés bevezetőül: a mostani emlékezésben, tanulmányban csak a legújabb, a napjainkban megjelent irodalmat használom fel. Ennek is csak egy részét. A megemlékező tanulmányok ugyanis egymás után jelennek meg, jelezve, hogy kutatóink figyelme Mohács felé fordul és az ország figyelmét is oda szeretnék irányítani az évfordulóra. Ebben a folyamatban egy szerény vállalkozás a mostani: egyházunk is résztvesz az emlékezésben, mi lelkészek is elgondolkozunk és ezt szolgálatunkban is gyümölcsöztetjük.

Komor nyitány

Amit a „Mohács” névbe, szóba sűrítünk, nem 1526-ban kezdődött. Kérdés, hogy meddig kell, vagy érdemes visszamenni. Tény, hogy minél mélyebbre ásunk, annál világosabban látunk. Mégis, a legközvetlenebb figyelmeztetés, amely Mohácsra utalt, 1521-ben történt. Szulejmán 1520-

tól uralkodott a török birodalomban 1521. augusztus 29-én, tehát pontosan öt évvel a mohácsi csata napja előtt elfoglalta Nándorfehérvárat (Belgrád). A legendás hírű Nándorfehérvárat, a magyar királyság erős bástyáját, amelyre a magyar urak Szerémi György leírása szerint még ostroma idején is így gondoltak: „Eb higye, hogy a török elfoglalja Nándorfehérvárat.” Most elfoglalta! Magyarország végvárrendszerének két védővonala volt délen. Most áttörte a török az elsőt, de az első áttörése jelezte, hogy a második egymagában gyenge. II. Lajos magyar király így ír ez alkalommal Zsigmond lengyel királynak: „Országunk most már nyitva áll a török előtt szárazon és vízen és sohasem lehet boldog és nyugodt, amíg Szabács és Nándorfehérvár az ellenség kezén marad.” Szakály Ferenc: A mohácsi csata című könyvében (Budapest, 1975.) „komor jóslatnak” nevezi ezt a mondatot teljes joggal. „Most már” nyitva az ország és „sohasem” — szinte két évszázadig — nem lehet boldog és nyugodt. Nagy figyelmeztetés, komor nyitány ez. Valóban „a legjelentősebb mérföldkő a középkori magyar állam megsemmisülésének útján” — olvassuk az előbb idézett könyvben. Az a kérdés, mit tett országunk e figyelmeztetésre, történt-e valami, vagy mi történt ebből a szempontból Mohácsig?

I. Mohács okai

Kísérjük el országunkat a Mohácsig vezető úton. Nem egyszerűen a két hadsereg Isztambulból illetve Budáról induló és Mohácsig tartó útjáról van szó. Sokkal inkább a magyar állam, az akkori társadalom útjáról: arról, hogy *melyik út, vagy milyen út vezetett Mohácsra?*

Belpolitikai helyzetünk

A Molnár Erik szerkesztésében megjelent „Magyarország története” című könyvben erről a szakaszcól ezt olvassuk: „a társadalmi reakció hulláma ömlött végig az országon. A belpolitikában a hatalomhajhászás, a külpolitikában a vakság lett úrrá a nemességen... az 1520-as éveket a nép elnyomásának minden vonalon való fokozása, az állami szervezet teljes felbomlasztása tölti ki.” Súlyos, tömör mondatok. Ezeket kell felbonτανunk, hogy megértsük a helyzetet.

Túlzás lenne azt állítani, hogy a vezetés, a kormány semmit nem tett. Gazdaságilag megpróbálkoztak a pénzrontással, ami túl jól sikerült. A rézbányákat is elvették a Fuggerektől és kincstári kezelésbe helyezték — ugyancsak eredménytelenül. Még a kevésnek ítélt addigi bér is többet és biztos pénzt jelentett volna. Hamarosan vissza is kapta a bányákat a Fugger-ház. Ezek az intézkedések is jelzik a kapkodást, amelynek eredménye nem javulás, hanem közgazdasági káosz lett. Pedig égető kérdés lett volna a gazdasági helyzet javítása. Csak egy adat: ezekben az években a végvárrendszer fenntartása nagyjából egyenlő volt a kincstár egész évi, mindennemű bevételével. Természetes, hogy a pénzek kifizetése csak lukak betömése volt mindig, és a kincstár állandó jelleggel üres volt. Odáig fajult a dolog — persze nem egyszerűen csak közgazdasági okokból — hogy a kormány leváltására is sok került. Eredményt persze ez sem hozott. Az országban sok gazdag volt — az ország szegény maradt.

Ugyanilyen nehéz volt a helyzet a hadseregállítás szempontjából is. A „nemesi felkelés”, amely a megelőző században még szép és olykor külföldiek által megcsodált gyakorlat volt, a 16. század elejére már csak papíron maradt meg. A nemesség, amely réteg éppen azért volt kiváltsá-

gos, mert „életét és vérét áldozta a hazáért”, gyakorlatilag demilitarizálódott részint az új gazdasági helyzetből kifolyóan, részint önzésből. Zsoldosokat fizetni nem volt lehetőség — pénz! — a „fekete sereg” már csak legenda volt ebben az időben. Maradtak volna a jobbágyok. De ne feledjük, 1514 után vagyunk. *Werbőczy* korában, aki *Apáti* Ferencsel vallotta:

„Sámsonnal alejtá az pór önönmagát
Látod nagy haragját, nem tiszteli urát;
Fogjad meg szakállát, vedd el csak jószágát,
Megalázza magát.” (Cantilena.)

Az ugyan túlzás, hogy nem merték behívni őket. 1526 júliusáig a jobbágság 1/5 részét, augusztusig felét tervezték behívni, augusztus 5-ére az egész parasztság behívásáról szolt a királyi parancs. Csakhogy a jobbágság ekkorra már megtanulta, hogy a haza dolga „az urak dolga”. Inkább az volt a félő, hogy a sok szegény paraszt a török mellé áll, csak-hogy uraitól megszabaduljon, bár tudunk arról is, hogy éppen a parasztok támadták meg a törököt.

Égészen kirívó és nagyon jellemző, hogy az uralkodó osztály, amelyik a jobbágy-kérdésben csudálatosan egységes, a riasztó török-kérdésben, amikor az ország létéről van szó, nem tud egységes lenni. „A 16. századi uralkodó osztály, ha hatalmát egy másik osztály vitatja, azonnal rendezi sorait és egyesített erővel védekezik, majd győzelme esetén megtorlással, az elnyomás rendszerének megszilárdításával igyekszik elejét venni hasonló megmozdulásoknak. Az osztályharc, természetesen erről van szó, egy azonos lefutású, merev reflexmozdulatot vált ki belőle” — írja *Szakály* idézett művében. Most, amikor Nándorfehérvár évek óta a töröké, amikor hallják, hogy elindult, jön az óriási sereg — hiszen a hírek jönnek — nem tudnak összefogni, úgy érzik nem „hatalmukról” van szó.

Ehhez hozzá kell venni a korszellem egy másik vonását is: a hallatlan önzést. Igaz, hogy erre minden korban van példa, de ennyire kirívóan és ugyanakkor ennyire általánosan talán sohasem jeletkezett, mit éppen a mohácsi csata előtt. *Burgie* pápai követ sokat idézett mondata ilyen szempontból megdöbbentő és elgondolkasztó, mint egy külföldi ítélete: „Ha Magyarország három forint árán ki lehetne menteni a veszélyek örvényéből, nem akadna három ember, aki ezt az áldozatot meghozná.” Talán az egy *Tomori* kivételével — éppen ezért elütő és tragikus is — ebben a tekintetben.

Még egyet: mintha senki nem venné komolyan az egészet. Valami „majd csak lesz valahogy” hangulat, a felelőtlen könnyelműség légköre uralkodik. *Petőfi*: Fekete-piros dala csakugyan jellemző:

„Mohács, Mohács! ... takra lepke gondtalanság
Röpködött előttünk,
Azt űztük, pedig már a török oroslán
Elbődült mögöttünk.”

Nemeskürty idézi könyvében *Zrinyi* Miklóst, aki egy bő évszázaddal az események után olyan jellemzően értékeli Mohácsot: „Nézzük meg: a mi Lajos királyunkat a szorgalmatlanság hová tette, hogy egy hínáros berekbe kellessék egy királynak veszni ... Hiszen esztelenség, hiszen gondatlanság volt, sem maga, sem török erejét meg nem tudni, idején neki nem készülni, több segítségeit meg nem várni ... csak mint egy vak veréb magát utolsó szerencsére bízni.”

1514-től egyenes út vezetett 1526-ig. A hatalomhajszás, belső rende-

zetlenség, tehetetlenség, az önzés és felelőtlenség útja volt az az uralkodó osztály részéről. A családottság, félelem, és valami „ennél már csak jobb jöhet” hangulat az elnyomottak részéről.

A külpolitikai helyzet

A Mohácsig vezető út elemzéséhez a külpolitikai, nemzetközi helyzet felvázolása is hozzátartozik. Igazán csak vázlat: 1519-től V. Károly a német birodalom császára, 1515-től I. Ferenc a franciák, és 1509-től VIII. Henrik az angolok királya. Ehhez 1520-tól Szulejmánt is hozzá kell vennünk, és nagyjából készen van: kik irányítják a nemzetközi politikai életet. Igaz, Velencéről sem szabad megfeledkeznünk. S még hatalmat jelent, de már nem a régit: a pápa. Hiszen 1517-ben röpiratot adott ki egy német szerzetes, aki még az 1521-ben bekövetkezett pápai átoktól sem rettent meg: Luther Márton. Tábora egyre nő.

Ebben az időben jelenik meg a magyar végeken újra a török félelmes erejével. Magyarország önmagában képtelen magát megvédeni, de ha Európa összefogna... Hiszen Magyarország — későbbi címkék ezek ugyan, de ekkor születnek — „Európa bástyája”, sőt a „keresztyénség védőbástyája”. Csak mellesleg jegyzem meg, hogy kicsivel később a török krónikaíró szerint már „iszlám védőbástyája” is. De hát, csakugyan, miért nem segít Európa, miért nem fog össze a „keresztyénség”, amikor támad a „pogány”? II. Lajos 1526. áprilisában így ír a pápának: „A török császár összegyűjtve minden erejét, ellenünk jön... zuhanunk, zuhanunk, hacsak Isten és szentséged minél előbb meg nem segít.” Miért nem jön a segítség?

Egyrészt, amint erről már volt szó, a keresztyénség sem egységes már. A katolikus tábor mellett egyre nő az „újhitűek” tábora, egyre többen csatlakoznak ilyen vagy olyan indokkal a reformáció táborához, még a fejedelmek közül is sokan. Másrészt pedig valójában nem a „keresztyénség megvédése” a probléma, ez csak szép, de üres szólam. Politikai érdekekről, még hozzá nagyon különböző politikai érdekekről van itt szó. V. Károlyt éppen nem Közép-Európa érdekli, ő most Észak-Itáliáért harcol I. Ferencel. Ezt az ügyet kell most dűlőre vinni. Természetes, hogy a francia király pedig úgy nyilatkozik, hogy „a törökök lefoglalják a császárt és biztonságot hoznak valamennyi fejedelemnek”. Velence politikája — igaz később — de ebben a mondatban fogalmazódik meg: „a törökkel szemben két utat kell művészien változtatni: hadakozni vele és egyszerűen nem hadakozni.” Közép-Európa élete is zilált, kuszált, szinte minden ország feszült viszonyban él szomszédaival.

Ebben a nemzetközi helyzetben, még 1521-ben Szulejmán követet küld Budára, Magyarországot adófizetésre szólítja fel, ugyanakkor Jajcát is ostrom alá veszi. Országtanácsunk utóbbi hír hallatán a török követet elfogatja. Ekkor indul a török császár Nándorfehérvár ellen. A vár elestének hírére a budai országgyűlés személyenként egy arany adót vet ki egy nagy török elleni háború céljaira. Így következik be 1526. augusztusa: Magyarország, miután „kesztyűt dobott”, magára maradvra nem térhet ki a támadás elől. Igaz, nem is tehetett másként. A lengyel király békekötésre biztat, de II. Lajos a lengyel követnek így válaszol: „... nem látszik a saját és országai érdekében levőnek, hogy békét kössön... az ország máskor, amikor a fegyverszünet még tartott, nem csekély károsodást szenvedett, mert leginkább abban az időben pusztult el földje, lettek várai részben elfoglalva, részben lerombolva.” Inkább háború tehát, mint „pusztulni békeidőben”.

1526. augusztus 29-e a szó legszorosabb értelmében viharos nap volt. Már napok óta zuhogott az eső, mindent sár és víz borított. Aznap azonban, szerdára esett abban az évben az a nap, délelőtt kisütött a nap. A török még felvonulóban volt, amikor koradélután *Tomori Pál* fővezér parancsot ad a támadásra. A magyar sereg betör egészen a török ágyuk vonaláig, és a török egy pillanatra, mintha megingott volna: sikernek tűnik. Ez a hangulat azonban nem sokáig tartott. A török tartalék ellentámadásba indult. Ugyanakkor egy új vihar tört ki: mennydörgés, villámlás, felhőszakadás — ítéletidő volt. Innen kezdve a csatátér szinte kivégzőhellyé alakul át. A délután 3—4 óra között elkezdődött csata estére be is fejeződik. Pontos számokat, adatokat nem tudunk. A vezérek sem tudtak akkor. A csata színtere is csak feltételezett. Talán 20—30 ezer emberből állt a magyar sereg? A körülbelül 12 ezer gyalogosból alig 2 ezer ember menekül meg. Mennyien maradnak holtan ott? Hány család gyászolhat? Ki tudja? Meghalt a fővezér is — feje másnap már a török tábor „dísze” — a hercegprimás és öt püspök, sok főnemes is — később derült ki: meghalt a király is! Különös módon, talán meggyilkolták? — A török sereg talán duplája lehetett a magyarnak, a későbbiekben ezt a számot felgyarapították.

Mostantól valóban különösek az események. Életben maradt a nádor, *Báthori István*. Megmenekült a hadrend jobb és balszárnyának vezére: *Batthány Ferenc* és *Perényi Péter*. Még lényegesebb: Szapolyai (Zápolya) *János* erdélyi vajda és *Frangepán Kristóf* horvát bán friss, harcokban egyáltalán, vagy alig avatkozott seregekkel rendelkeznek.

A szultán pedig — kisebb csatározásokat leszámítva — békésen vonul Budára, majd a Duna—Tisza közén indul visszafelé. Október elején (9-én vagy 12-én) elhagyja az országot. Nem marad török katona az országban, Magyarország „szabad”. Első kérdésünk önként adódik: miért cselekedett így a török császár? *Brodarics* püspök így emlékezik: „Minden őrizet nélkül hagyták az országot.”

Igaz lehet, „hogy a török parancsnokság a bizonytalan és kiismerhetetlen katonai helyzet miatt döntött úgy, hogy nem használja ki győzelmét” — ahogy *Nemeskürty István* írja. Az is igaz, hogy Magyarország a török hadsereg hatóságára végén helyezkedett el. Hiszen egy-egy hadjáratra Isztambulból legkésőbb áprilisban el kellett indulni, hogy nyárra ideérjenek és „*Kászim napján*”, október 26-án legkésőbb indulni kellett haza, hogy a komoly télre otthon legyenek már.

Mindezeket túl *Perjés Géza*: Az országot szélére vetett ország című könyvében (Budapest, 1975.) újra felveti és erősen állítja, hogy volt egy „szulejmáni ajánlat” Magyarország felé. Az 1526-os hadjárat célja a török krónikaíró szerint *II. Lajos* „megfenyítése” csupán, mai szóval figyelemztetése, hogy ne legyen törökellenes, egyezzen ki. Az „ajánlat” lényege pedig az lett volna, hogy Magyarország nem választhat Habsburg uralkodót és külpolitikája törökbarát lesz. A „pedagógiai” célzatú hadjárat azonban túlságosan sikerült. Miután Magyarországnak már volt egy Habsburgokkal kötött szerződése, *Lajos* király halála után a Habsburgokat éppen a mohácsi csata — ha úgy tetszik: a török — segítette be a magyar trónra. Ezt csak egyetlen módon lehetett kivédeni: Szapolyai Jánost trónra segíteni, *János* királlyal szövetségre lépni. „Én, szultán Szolimán esküszöm, hogy téged, hites testvéremet soha el nem hagyjak, még ha birodalmaim és országaim s összes hatalmam menne is veszendőbe...” Úgy tűnik, hogy a török császár ezt a szövetséget komolyan is vette, Országunk azonban megoszlott mindjárt a kezdetben. 1526. november

11-én Székesfehérváron királlyá koronázzák Szapolyai Jánost, 1526. decemberében pedig Pozsonyban királlyá választják Ferdinándot. Két király ebben a kis országban. Ez még önmagában nem egyedülálló történelmünkben. De itt és most ez a megosztás azt jelentette: a magyar uralkodó osztály nem képes felelősen dönteni, végleg megbukott a középkori magyar állam.

A török szemében azonban még nem ez volt a „végzetes” lépés. Ez jóideig csak azt jelentette, hogy nem ismerte el Ferdinándot, János király volt az „igazi”. Változást ebben a tekintetben 1538 hozott: a nagyváradi szerződés. Tulajdonképpen mind Ferdinánd, mind János, mind a rendek belefáradtak a küzdedelembé. A megegyezés lényege az volt, hogy János életében király marad, halála után azonban a korona Ferdinándra száll. A szerződés mögött azonban az az elképzelés húzódott meg, hogy a Habsburg elég erős a török erejének megtörésére. De éppen ez idézte elő azt, aminek elkerülése érdekében a nagyváradi szerződés megszületett: Magyarország hadszíntér, felvonulási terület, igazán ütköző tér lett. Így következett be 1541, vagyis Buda elfoglalása, hazánk kettészakadása, a másfélszázados török uralom.

„... a vad pusztákról idevergődő magyar nép államát oly biztató kezdetek, oly sok reményre feljogosító fél évezred után a történelem iszonyatos erői eltaposták, összetörték, és a történelem országútjának szélére vetették” — írja *Perjés Géza* idézett tanulmányában.

Itt már többről volt szó, mint az uralkodó osztály gyengeségéről, rossz döntéséről. Ez éppen Mohács végső következménye: két hatalmas erő közé kerültünk, ezeknek frontvonala hazánkban húzódott s meredvedt meg. Ezután sokáig csak arra volt „szabadságunk”, hogy fontolgassuk: melyik a nagyobb ellenség, hová húzzunk egy-egy adott esetben, emlegessük a „régii dicsőséget” és sok-sok vérontáson túl álmodjunk a szabadságról.

III. „Mohács vigasztalása”

Ugyan mi vigasztalása lehet ennek a vigasztalan helyzetnek? Nem is erről, másról, többről van szó. Hogy tanulmányomnak egy ilyen, harmadik része is lehet, azt *Perjés Géza* előbb idézett könyvének köszönhetem.

A könyv így fejeződik be: „... mindez a reformáció öröksége a magyar irodalomban. És épp ez Mohács vigasztalása.” Voltaképpen ebben a részben — már sejtjük miről van szó — az ő könyvének rövid kivonatát szeretném adni. Mi már annyit írtunk a reformációról, megkíséreltük annak nemzeti szolgálatát hangsúlyozni. Mindez sokszor elfogultságnak is tűnhetett, vagy a reformáció szolgálata eltűlésének. Ezért figyelünk fel arra, amit nem egyházi író fogalmazott meg:

„A marxista történetírás a reformáció elterjedésének elemzését a mezővárosi polgárság szerepének hangsúlyozásával gazdagította. Kétségtelenül olyan szempont ez, melynek alaposabb kimunkálása jelentősen gazdagítaná a magyar reformációra vonatkozó ismeretünket. Mindazonáltal teljesen egyet kell értenünk azokkal, akik bírálják történetírásunkat, mert nem értékelni kellően a reformáció jelentőségét történelmünkben. Esze Tamásnak a reformáció 450 éves évfordulójára írt ragyogó kis cikkében olvashatjuk: „A magyar reformációnak a nyugati fejlődéstől eltérő művelődési funkciójára az irodalom figyelmezteti a történetírást, amely azonban csak botladozva követi az útmutatást.” *Trócsányi Zsolt* szerint pedig: „Történetírásunk az utolsó két évtizedben, úgy hisszük, egy

kissé értékén alul becsülte a reformáció jelentőségét a magyar történelemben.”

Nincs arra mód, hogy a könyv „Az európai horizontú magyar értelmiség”, „Simogató reflex” és „A védekező ideológia” című szép fejezeteit részletezzük. Olvasásra ajánljuk.

Inkább — a könyv alapján — a reformátorok szolgálatának summázását kísérelm meg:

Szolgálatuk sarkpontja „*az üdvösség teológiája*”. „A modern embernek sejtelve sem lehet róla, milyen gyötrelmes kérdés volt ez a keresztyének számára a XVI. század hajnalán. Felelni kellett rá” — olvassuk.

Emellett: „Ebben az időben jelentkezik először a magyar történelemben az amit *szociális lelkiismeretnek* nevezhetnénk: az elnyomott, szenvedő néppel való mély együttérzés. A prédikátorok nemcsak azokat a nyomorúságokat látták meg és tették szavá, melyek a szüntelen háborúból következtek, hanem azokat is, melyekért az uralkodó osztály volt a felelős.”

„S mert szánták és mert szerették a népet, tévedhetetlen biztonsággal tapintottak rá az orvoslás és a megelőzés egyik legfőbb eszközére: *önbizalmat kell adni ennek a népnek*, mely már megvetetté kezd lenni a népek családjában... *„Királyi nemzet vagy, noha te kicsiny vagy...”*”

Így érkezőnk el a befejezéshez, amiből néhány szót már kiragadtunk: „Hogy irodalmunk az óriási gazdasági és társadalmi hátrányok ellenére is mindig magas szinten tudott maradni, azt nem kismértékben éppen a reformáció alapvetésének köszönhetjük. Az írókat a nemzeti közösséghez fűző elszakíthatatlan „hajszálgyökerek”, az ország balsorsa felett érzett fájdalom és a segíteni akarás, a hazai talajtól kapott emocionális indítások röptető ereje az egyetemesbe, az általános emberibe, a haladás igénylésébe — mindez a reformáció öröksége a magyar irodalomban! És épp ez Mohács vigasztalása!”

Nem önelégülten, hanem hálás örömmel nyugtázzuk e megállapításokat. Olyan szépek ezek, hogy az ember azon gondolkozik: szükség van-e ezután saját szavunkra még az idézeteken túl? De úgy érzem meg kell szólaljon „saját szavunk” — az emlékezésen túl — amikor Mohács és a reformáció összefüggéseit ilyen világosan látjuk —, hogy erre a haladó hagyományra építve vállalunk részt örömmel népünk jelen szolgálatából is.

Keveházi László

Az evangélikus egyház útja a szocializmusban

Dr. Ottlyk Ernő könyve

A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztályának kiadása

Budapest, 1976. — 261 lap

Nem könnyű feladatra vállalkozott dr. Ottlyk Ernő püspök, amikor egyházunk közelmúltját, egyházunk életének elmúlt harminc esztendejét helyezte nagyítólencse alá. A feladat nehézsége egyrészt abból adódik, hogy a történelmi elemzésre került időszak túl közel van hozzánk, s így lelkészeink és gyülekezeti tagjaink nagy része személyes élményként jól emlékszik a tárgyalt eseményekre. Az egyháztörténész azonban a történetírás tudományos módszerkövetelményének megfelelően nem támaszkodhat csupán élményekre és visszaemlékezésekre, hanem elsősorban dokumentumokra. A vizsgált időszak közelsége miatt a szerzőnek túl sok dokumentumból kellett választani, s így az eseményeket személyesen átélő olvasóban eleve bizonyos hiányérzet keletkezik: miért éppen ezek az események nyertek hangsúlyt és miért éppen ezek a dokumentumok kerültek a könyvben megörökítésre, és nem azok, amelyekről az olvasó tud, vagy amelyekre emlékszik? A másik nehézség, hogy az elemzett időszakban szereplő és tevékenykedő személyek jó része még életben van, vagy a legközelebbi közvetlen hozzátartozói élnek és olvassák a könyvet. Ez a tény, kell hogy arra indítsa a szerzőt, hogy nem feltétlen szükséges minden esetben a személyek megnevezése, hiszen az igazság követelménye mellett szinte ugyanolyan súllyal esik latba az a követelmény, hogy szolgálásban álló lelkészeinket az igazság minden áron való meztelen hangsúlyozása helyett inkább az igazságnak is megfelelő, de bennük törést nem okozó építő kritikával kell jobb belátásra bírni, nevelni, hogy a megsértődés és megkeményedés helyett tévedésüket belátva pozitív módon álljanak hozzá egyházunk szolgálatahoz. S ha ehhez hozzászámítjuk, hogy az emberek magatartása nem statikus, hanem dinamikus, ami azt jelenti, hogy különböző korszakokban különböző módon állnak az eseményekhez — akkor még nehezebb a történetíró feladata. Hiszen voltak egyházi munkások, akik kezdetben nagyon pozitív módon viszonyultak egyházunk útkereséséhez, a szocialista társadalmi viszonyok közötti szolgálathoz, magatartásukban később mégis törés következett be — érdeemes lenne kielemezni, hogy miért — mások viszont kezdetben nem értettek egyet egyházunk haladó útjával, s ma mégis az első sorokban szolgálnak a diakóniai teológia szellemében. Vajon célszerű lenne-e az igazság meztelen hangzotatásával ezeket megbántani, s mai szolgálatukban egy esetleges törést előidézni?

A szerző a felsorolt nehézségek ellenére vállalt feladatát kitűnően oldotta meg. Ennek okát elsősorban abban látjuk, hogy Ottlyk Ernő verbeli egyháztörténész. Nemcsak azért, mert hosszú időn át az Evangélikus

Teológiai Akadémia egyháztörténeti tanszékének professzora volt, hanem azért is, mert képzettsége, nagy tudása, széles látóköre és józan ítélőképessége folytán igazi történész-vénával rendelkezik. A dokumentumok és események közül bámulatos érzékkel tudja kiválasztani azokat, amelyek az adott korra éppen a legjellemzőbbek és alkalmasak arra, hogy a kor igazi arculatát bemutassák.

Az események tálalásában, a dokumentumok kiválasztásában a szerző úgy jár el, mint aki tudatában van hogy egyházunk püspöke és lelkészeinek főpásztora. Ez a lelkipásztori, vagy úgy is nevezhetnénk, hogy pedagógus-magatartás nemcsak a Teológiai Akadémián a jövő lelkészeinek képzésekor volt jellemző Ottlyk Ernő egyéniségére, hanem most püspöki szolgálatában talán még erőteljesebben mutatkozik meg. Mindez meglátzódik könyvében is. A vérbeli egyháztörténész mellett megmarad igazi pedagógusnak és lelkipásztornak.

Azonban, hogy a szerző feladatát a lehető legsikeresebben oldotta meg, annak legfőbb okát abban látjuk, hogy Ottlyk Ernő nem tárgyilagos szemlélője volt az elmúlt harminc év eseményeinek, hanem kezdettől fogva együtt harcolt, tusakodott azokkal, akik először keresték, majd építették egyházunk útját új társadalmi rendünkben. Objektív történész nem is tudná érzékelni azt, hogy milyen páratlan szakasza volt népünk és egyházunk történelmének az elmúlt harminc esztendő. A felszabadozás és az azt követő társadalmi és gazdasági fejlődés eseményeit csak úgy tudjuk a maguk izgalmas valóságában ábrázolni, ha tudjuk, hogy a régi és az új harcában melyik oldalon állunk. S ez nemcsak népünk és társadalmunk történelmére áll, hanem egyházunk történetére is érvényes. Ottlyk Ernő úgy írja le egyházunk találkozását a forradalommal, a szocializmust építő társadalmunkkal, mint aki tudja, melyik oldalon áll. Ezért számára ez a találkozás, egyházunk Istentől rendelt útjának izgalmas feladata, és az az evangélium szelleméből fakadó szolgálatának betöltése egzisztenciális, azaz hitbeli kérdés. Éppen ez teszi könyvét hallatlanul izgalmas olvasmánnyá. Aki Ottlyk Ernő könyvét olvassa, az maga is belekerül az izgalmas események dinamikus sodrásába és így nem maradhat meg az események tárgyilagos szemlélőjeként, hanem akaratlanul is lelkes munkálójává válik egyházunk mai útjának és szolgálatának.

A könyv legfőbb értéke, hogy összefoglaló képet nyújt egyházunk harminc éves útjáról. Ennek az útnak egyes részleteiről sokat hallhatunk és olvashatunk, de így sommásan, rendszerbe foglalva és ilyen részletes elemzésben nem jelent meg egyházunk történelmének erről a szakaszáról értékelés. A könyv őszintén feltárja azokat a nehézségeket és problémákat, amelyekkel egyházunknak az útkeresés során szembe kellett néznie — hiszen az új kiharcolása mindig küzdelemmel jár — azonban a hangsúly mégis azokra a pozitívumokra és eredményekre esik, melyek mint jó gyümölcsök kísérői voltak egyházunk szolgálatának. Mindezzel a szerző azt a meggyőződését akarja kifejezni, hogy a történelem azokat igazolta, akik vállalták az új társadalmi rendet és azon fáradoztak, hogy egyházunk megtalálja helyét és szolgálatát abban. Mivel a könyv egyértelmű vallástétel mellett, hogy az egyháznak van helye és szolgálata a szocialista társadalmi rendben, azért a könyv nemcsak hazai érdeklődésre tarthat igényt, hanem a szocialista országokban élő testvér egyházak számára is igen nagy segítséget jelenthet a szolgálat útjának megtalálásában.

A szerző 14 fejezetre osztja könyvét. Már a fejezetcímek is mutatják, hogy Ottlyk Ernő milyen mesteri módon tudja megragadni az egyes szakaszok jellemző eseményeit. Ennek igazolására felsoroljuk a 14 fejezet-

címet: 1. Így jutottunk el a felszabadulásig. 2. A felszabadulástól az Egyezményig. 3. Alkotmány és vallásszabadság. 4. A régi és az új harc egyházunkban. 5. Utunk teológiája. 6. Egyházunk és a béke ügye. 7. Hazafias feladataink. 8. Egyházunk nemzetközi szolgálata. 9. Ami 1956 őszén történt. 10. Az elszakadt fonál. 11. Konzolidáció egyházunkban. 12. A kibontakozás útján. 13. Új törvényrendszerünk. 14. A diakóniai teológia útján.

Már ebből a felsorolásból is világos — de ha a fejezetek alcímeit is felsorolnánk, még nyilvánvalóbbá válna —, hogy a szerző nem elégszik meg csupán az események regisztrálásával és értékelésével, hanem keresi az események mögött meghúzódó mélyebb összefüggéseket. Elsősorban az egyházi események társadalmi összefüggéseire utal és azt kutatja, hogy az egyes egyházi körök, vagy csoportok magatartását és teológiáját mennyire határozta meg a társadalmi helyzetük és hovátartozásuk. Amikor a teológiai irányzatokat elemzi — mert a mű a közvetlenül mögöttünk levő korszak teológiai irányzatainak is alapos elemzését nyújtja — akkor is szem előtt tartja ezt a szempontot, hiszen az egyes teológiai irányzatok is csak akkor érthetők meg igazán, ha a társadalmi és gazdasági tényezőket a legmesszebbmenőkig figyelembe vesszük. Nagy erénye a könyvnek, hogy az egyház társadalmi és békeszolgálatának elemzésénél is érvényesíti a társadalmi igazságosság szempontjait, így ezek a szakaszok nem „l'art pour l'art” teologizálások, hanem az élet valóságán és Isten kijelentésén alapuló hitbéli döntések.

A könyvhöz D. Káldy Zoltán püspök írt előszót, amelyben egyrészt utal arra, milyen harc és küzdelem árán született meg és formálódott egyházunk új útja és állásfoglalása, másrészt sommásan csokorba köti egyházunk életének azokat az eredményeit, amelyek arról tanúskodnak, hogy a harc nem volt hiábavaló. A könyvet többek között a következőképpen értékeli: „Ez a mű nemcsak azért készült, hogy számos dokumentum könyvben is rögzíttessék az utókor számára, hanem sokkal inkább azért, hogy a gyülekezetek tagjaiban segítse munkálni a tisztánlátást és egyházunk diakóniai útját a szocialista társadalmi rendben. A szerző egyfelől maga is munkálója volt egyházunk útkeresésének és úttalálásának, másfelől hosszú ideig volt a Teológiai Akadémián az egyháztörténelem professzora. Ottlyk Ernő lelkiismeretesen törekedett a tények és összefüggések feltárására és ezzel együtt olyan könyvet akart írni, amely segíti a ma élő és utánunk jövő nemzedéket egyházunk 1945—1975. közötti történetének megismerésében.”

Hisszük, hogy a könyv ezen a szolgálaton túl azt a szolgálatot is elvégzi, hogy nemzedékünket és az utánunk jövőket erősíti a szolgálatban a diakóniai teológia szellemében.

Dr. Selmeczi János

Dr. Bányai Béla 1905—1975

Tolnanémedin született 1905 augusztus 7-én. Tanítói családból. Atyai nagyapja Torvajon volt levita tanító, édesapja, Bauer János pedig Tolnanémedin kántortanító. Édesapjától örökölte munkaszeretetét, pontosságát és rendszeretét, édesanyjától meleg szívét és szelídségét, melyek egész életében elkísérték.

Elemi iskolái elvégzése után gimnáziumi tanulmányait Bonyhádon kezdte és a nehéz gazdasági viszonyok miatt Pápán fejezte be, ahol érettségizett is. Ezután mindkét szülője örömeire 1925—29 között teológiai tanulmányokat folytat Sopronban. Még 1929-ben mint ösztöndíjas Németországba indul, ahol egy-egy félévet hallgat az erlangeni és a rostocki egyetemeken. Itt Elert erlangeni professzor volt rá nagyobb hatással, akinek nevét megánbeszélgetések alkalmával is mindig szeretettel emlegette.

Tanulmányútjáról hazatérve 1930 szeptember 7-én D. Kapi Béla püspök Dombóvárott lelkészé avatta.

Felavatása után mindjárt Sopronba kerül segédlelkészi szolgálatra, ahonnan egy év múlva 1931 szeptember havában Tolnanémedire helyezték át, majd két hónap múlva Vönöckre szintén segédlelkészi szolgálatra. 1932 áprilisában Szombathelyre küldetett helyettes hitoktatónak, majd ugyanazon év novemberében Barcs—Nagyatád—Somogyszob missziói körnek megszervezésével bízták meg. Itt két éven át dolgozott példamutató szívóssággal és buzgalommal a nagy missziói terület fárasztó munkájában, ahol reggel korán kelt és este későn tért nyugovóra. 1934 október közepén a kapolcsi, majd 1935 január 1-vel a tárnokréti gyülekezet adminisztrálásával bízták meg. A szolgálatban való készséges helytállása, a szórvány területek sok gondja próbára tették egészségét, ezért 1935 április havában betegszabadságra megy, ezután tanulmányi szabadságot kér. Ekkor iratkozott be a pécsi Erzsébet Tudományegyetemre, ahol filozófiai tanulmányokat végezván, filozófiából doktorál — közben a pécsi gyülekezetben lelkészi szolgálatot is végez. 1936 július havában Óriszentpéterre küldik ki missziói lelkésznek, majd három hónap múlva Várpalotára, ahol októbertől mint s. lelkész, decembertől mint adminisztrátor működik.

1937. áprilisában Várpalotán már rendes lelkész. Itt szolgál nyugdíjbavonulásáig.

1937. július 12-én Pécsen házasságot köt Pitroff Vilma okleveles tanítónővel, aki hűséges, szerető segítőtársa volt úgy gyermekei nevelésében, mint gyülekezeti munkájában. Boldog családi életüket Isten hat gyermekkel áldotta meg: 3 leánnyal és 3 fiúval (Béla, Zzuzsanna,

Miklós, Irén, Erzsébet, Dániel.) Gyermeküket sok gonddal, atyai szigorral, de szíve melegségével nevelte. Beteg, szeretett felesége melletti hűség helytállásában csak azt sajnálta, hogy nem lehet még jobban segítségére.

Lelkészi szolgálatára visszatekintve, azt fáradhatatlanság és hűség jellemezte. Közegyházi szolgálatáról megemlékezvén a veszprémi egyházmegyének 1936 óta levéltárosa, 1946 óta aljegyzője és 1951 óta főjegyzője, majd espereshelyettese is volt. Egyházi lapokban több cikke és elmélkedése jelen meg. Nyomatásban is napvilágot látott Kovács Ödön vallásbölcészete című doktori értekezése. Megírta a várpalotai gyülekezet történetét. Ezenkívül igen sok értékes adatot gyűjtött össze a veszprémi egyházmegye espereseire és gyülekezeteire vonatkozólag. Lelkészársai mind hivatalos munkáiban, mind szolgálataiban pontos, precíz embernek ismerték.

Betegségére való tekintettel 1968-ban nyugdíjba kényszerül. Simontornyára költözik. Oda, ahol édesanyja is született és amely hely szülőfalujához, Tolnanémedihez is közel esik. Itt találja meg azt a csendeséget, mely életében is jellemző volt rá. A simontornyai kis házban gyűlnek össze időnként szerte levő gyermekei, a nagy családba, itt találják meg a régi otthon melegségét, ahonnan édesapjuk vezetésével elmaradhatatlanul a simontornyai kis templomba vezet az útjuk... Ez a táj, a szülőföld, az ismerős emberekkel való találkozás s a velük való beszélgetés időnként fel-felvidították, erősítették, de közben a rejtett betegség dolgozott benne, amit orvos fiának leggondosabb őrködése sem tudott idejében észrevenni, vagy csak akkor, amikor már nem lehetett rajta segíteni. Tudta ő is mindezt, a benne dolgozó halálos kórt, de mindvégig erősítette magát. Mikor utoljára látogattam meg, halála előtti napon, már keveset beszélt, de mindent értett és békességgel vette tudomásul, hogy el kell mennie. Hálás volt az életért, mindenért, amit Urától kapott, örömért, szomorúságért. „Beteltem az étellel”, mint Ábrahám-idésvén az Írás szavait, sorra elbúcsúzáván szeretteitől.

Feltűnés nélkül élte életét, s ahogy élt, úgy is távozott el, csendesen. Koporsójánál ott volt régi gyülekezete, a várpalotaiak, akik autóbusszal és autókkal indultak el harangzúgás kíséretében, hogy búcsút vegyenek volt lelkészüktől, s ott volt a kis simontornyai gyülekezet is. Ravatalánál dr. Kiss Béla pálfai lelkész hirdette a feltámadás evangéliumát, a sírnál Németh Ferenc várpalotai lelkész köszönte meg hűség szolgálatát. Koporsója mellett ott állt Sas Endre nyugalmazott lelkész és Lackner Aladár győnki lelkész.

Földi pihenőhelyéül várta a családi kriptá, aminek feliratát ő választotta: „Én vagyok a feltámadás és az élet: aki hisz énbennem, ha meghal is él”. (Jn 11,25).

Dr. Kiss Béla

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 12. VASÁRNAP

Mk 10,17—27

Isten igazít meg!

Az igazi, valóságos, „örök” életre tőlünk nem vezet út. „Elborult az arca és szomorkodva távozott.” A tanítványok pedig „még jobban megdöbentek”. S a kirobbanó kérdés elviselhetetlenül éles: „akkor ki üdvözülhet!”

Egyértelmű a válasz. A „tű foka” hasonlat minden kiskaput bezár: „az embereknél lehetetlen!”

Betonfal, amelybe mi is, ma is beleütközünk. Proklamáció, amelynek érvényessége ellen szüntelenül hadakozunk. A mi útjainknak vége a semmi. A mi útjainkon nem lehet eljutni örök életre. Sem vallásosan, sem vallástalanul. A törvény engedményesség útja járhatatlan, mint cselekedeteink útja is száználmas zsákutca. Akár aszkéta szigorral, akár oly kedvesen, mint ez az ember, akit Jézus megszeretett, kíséreljük meg a magunk útja járását.

Amikor reánk köszönt az ébredés áldott napja, megsemmisítően ismerjük fel bűneink számolhatatlan sokaságát, Isten előtt egészen elveszett voltunkat. Lehull rólunk az álarc, vége a szerepnek. Gyónó bánattal szórjuk Jézus elé szívünk minden szennyét, nyilvánvaló és titkos bűneinket. Megvalljuk, hogy nincsen nálunk nyomorultabb ember a földön. A személtádán kiborul és kitért bészónkba ujjongva fogadjuk a feloldozó evangéliumot.

Azután mint Isten örvendező gyermekei elkezdünk járni a megtalált úton. Őmlik az imádság ajkunkon, nem tudunk másról beszélni, mint a megtalált kegyelemről. Úton-útfélen bizonyoságot teszünk és fújjuk a szabadult foglyok énekét. Hamarosan azonban nyugtalanítani kezd az elképesztő felismerés, hogy valójában bennünk semmi sem változott. Régi, gonosz indulatok fokozott erővel törnek elő szívünkéből. Kívánságok jobban égetnek mint valaha. Kísértések garmadája fojtogat. Imádságaink erőtlenné válnak, lassan már csak akkor van kedvünk imádkozni, amikor mások is hallják és látják. Bizonyoságtévő szavaink hidegen kopognak mint záporosó a bádogtetőn. S elkezdjük a válogatást: ezt szeretem, azt végképp nem tudom elviselni. Ehhez a feladathoz van kedvem, azt a másikat pedig végezzé, aki akarja. Fogy a szeretet. A szolgálat örömét már csak a sikerben látjuk és szomjazzuk az emberek dicséretét. Már nem elégít ki az, hogy „hitetlen” családtagjaink helyett kaptunk „lelki” testvéreket. Untat a szóról szóra ismerős szövegük. Már jobban érezzük magunkat a világban (!), mint a közösségben (!).

Ebben a kritikus helyzetben köszönt reánk a második ébredés napja. *Két irányba lehet kikerülni.* Vannak, akik felismerve szívük kőkeménységét, visszasírják régi gondtalan életüket — mint pusztai vándorok az egyiptomi húsosfazékokat! — s önmagukra nézvén, becsületesen le vonják a következtetést: „embereknél ez lehetetlen!” Nem tudta megoldani ifjúságának problémáit, hivatásbeli és családi gondjait. Ugyanakkor vonzóan

hallja meg a „világ” tanítását és életértelmezését. Dönt a régi mellett. Olyan szenvedélyesen vallja és hirdeti, mint akik erre éppen saját tapasztalata képesít és kötelez. Ezek a visszaesettek lesznek az egyházellenes tábornak kombattáns elemei. Mivel elveszítették a mennyei távlatot, meggyőző módon tudják igazolni a látható világ tényeit, törvényszerűségeit.

A másik kerülőt azok teszik, akik szívük kétségbeesését makacsul elfojtják s egyre keményebb követelésekkel, fogadalmakkal igazolni akarják magukat önmaguk és embertársaik előtt. Egyre ítéltetőbbekké válnak. Eltűnik arcukról a mosoly, elfogy belőlük a szeretet. Mások rovására állandóan a maguk áldozatos életüket emlegetik. Szidják a világot, szidják az egyházat s tulajdonképpen már csak önmagukat tartják komoly keresztyénnek. Pápábbak a pápánál. Csalhatatlanul nyilatkoznak, mindenről megvan a bibliailag igazolt véleményük. Szívesen időznek az utolsó idők apokaliptikus képeinél. Az emberek gonoszságával magyarázzák az egyre nyilvánvalóbb gyümölcstelenségüket az élet valamennyi szintjén. Olvassák, hirdetik az ígét, folyik szájukból a kegyes beszéd, áldozatokat hoznak és szolgálásokat végeznek „az Úrért”, de egyre elviselhetlenebb, végül szűk kis körhöz kötődő, vagy teljesen magános emberekké válnak. Farizeusok a javából!

Pedig a törvény cselekedeteiből nem igazul meg senki, senki! Történetünk szereplője azért megy el megszorodva, mert sokallja a mércét: „add el, amid van és oszd szét a szegények között!” Jézus nem azért szőtt így hozzá, mintha ennek a végső követelésnek teljesítésével bárki eljuthatna az örök életre. Mivel „megszerette” őt, rá akarta ébreszteni gondolkodásának abszurd voltára. Ugyan ki lenne képes kirúgni maga alól a földet, elszakadni az utolsó támasztól is és belevetnie magát a félelmetes létbizonytalanságba, ahol nem tart meg sem örökölt, sem szerzett vagyon, érdem vagy származási privilégium, se vallásos biztosíték, se szekuláris autonómia. Mivel Jézus (!) mondta néki eddigi gondolkodása végső tételét, juthatott volna el az út küszöbére: „Jőjj és kövess engem!”

A tanítványok csoportja is azért döbbsent meg, nála is jobban (!), mert számukra is ugyanez érvényes. Nem az az örök élet útja, hogy ők „imé, mindent elhagytak és követték Jézust...” Nem az engedelmességük, nem döntésük jelenti az utat. S ezt nekik holtuk napjáig tanulniuk kell. Bármiféle emberi cselekedet, kockázatvállalás, akár a vértanúságra is kész lelkesedés nem készíti el ezt az utat. Olyan világossá vált ez pontosan náluk. Hiszen nem értették meg Jézus útját, el akarták torlaszolni a kereszt útját, mennyei pozíciókban gondolkodtak, összeroppantak messiási koncepcióik megsemmisülésén oly annyira, hogy olvasva a beszámolókat evangéliumainkban, alig hiszünk szemünknek: nincsen itt valami tévedés? valóban így történt? hogyan vált ez lehetővé?... s később, pünkösöd után sem változott a helyzet. Amikor új kaput nyitott Isten a pogányok előtt országába s a birodalmat átfogó missziói vállalkozásokba fogtak, amikor szenvedéssel, sőt vérükkel pecsételték meg küldetésüket, akkor sem az volt az örök élet útja, amit végeztek, amit elviseltek, amit ők készítettek magatartásban vagy taposott útként. Minderre érvényes Jézus szava: „embereknél lehetetlen!”

Isten „lehetősége” minden ember üdvösségére — JÉZUS! Nemcsak elkezdte építeni az örök élet útját — odaátról! — az inkarnációval, hanem járhatóvá tette az utat a kiengesztelés nagypéntek-húsvét korszakváltó csodájával, mennybemenetelével az út immár elér az atyai házig (!) s hogy az útonjárók közül senki se vesszen el, ígétjét és Lelkét adja naponta a bűnbocsánat megújító erejében. *Mi azonban ezen az úton mindvégig megmaradunk szegény, nyomorult bűnösöknek, akiknek az utolsó szív-*

dobbanásig szükségük van Jézusra, amint Jézus is megmarad minden nap és halálunk óráján is Megváltónknak, hogy csak *Őreá nézzünk, Ővele számoljunk, Őbenne bizzunk és Őbenne legyünk...* A történetünkben szereplő ember és a tanítványi csoport számára egyformán egyedül Jézus az örök élet útja, Ő maga az út, nekünk nincsen saját lépésünk ebben a vándorlásban, de Vele vagyunk s Őt követjük bővülködő kegyelme alatt eleitől végig!

Hol van helye cselekedeteinknek? talán azt tehetjük, amire kedvünk szottyan? nincsen talán értelme a bűneink elleni harcnak? szó sem lehet semmiféle személyes döntésről és odaszánásról! — távol legyen! Bő és tágas helye van cselekedeteinknek. Dehogy is élhetünk szabadoosan. PPerse hogy van értelme az új életért vivandó küzdelemnek. Nem ússzuk meg tán egyetlen óránkat sem kemény döntések nélkül. S engedelmeskednünk kell, amikor tilt vagy küld, pihenőbe részeltet vagy akár életünket is kívánja áldozatul. De mindez nem azért, *HOGY* eljussunk az örök életre, hanem azért, *MERT MÁR MIÉNK AZ EGÉSZ ÖRÖKSÉG!* Ezért s egyedül ezért fáj mindaz, amit rosszul tettünk, fáj minden mulasztásunk, igyekszünk olyan lenni, mint Ő, szívesen szolgálni mindenkinek és mindenütt, mint Ő, nem kímélve magunkat és nem keresve magunk hasznát, dicsőségét, mint Ő. Mint akik nem akarnak szomorúságot szerezni annak, aki őket így, mindenestül, javíthatatlan gonosz szívükkel együtt szeret! mint akik már nem tudnak nyugodtan vétkezni, undorodnak az uraskodástól és nem hajszoják dicsőségüket. S ha közben-közben sikerül valami mindebből, álmélkodnak Jézus bennük működő szeretetén és mindenért egyedül Néki adnak dicsőséget.

Így érthető vasárnapunk központi témája: Isten igazít meg! azért megbízható ez, azért építhetünk erre, mert nekünk semmi, de semmi részünk nincsen benne. Nyugodtak lehetünk és derűsek, mint akik már mindent megkaptak ajándékba és naponta aprópénzre válthatják örökségüket. Ezért és csak ezért nem riaszt vissza fárasztó szolgálat, emberi hálátlanság, kudarc vagy siker. Hiszen *mindezt mi nem azért (!) tesszük, hogy örök életünk legyen, hanem azért mert örök életünk van!* Diakóniai bázisunk és programunk így fakad abból, ami nálunk lehetetlen, de Istennél lehetséges. Jézusért, Jézusban és Jézus által. *Ezért nem érti vagy nem gyakorolja diakóniai teológiánkat és életvitelünket az, aki ezt nem érti vagy sohasem hallotta.* Vagy azért, mert még nem ébredtek fel a bűn álmából és még soha nem szorongatta szívüket a nagy kérdés: mit tegyek hogy az örök életet elnyerjem?... vagy azért, mert a második ébredést nem élték át s így kicsi lett számukra Jézus, viszont megnőtt vallásosan vagy vallástalanul az ember, önmaguk! Jézus az örök élet fundamentuma, kiengesztelésünk kösziklája, megszentelődésünk egyetlen megvalósítója. Vele és Általa még az is lehetséges, hogy mi lelkészek a szolgálati helyek kiválasztásánál ne a pöntárcánkra nézzünk, se hiúságunkra, hanem egyedül Jézusra. S akkor nem számít, mibe kerül nekünk hivatásunk betöltése, csak arra gondolunk, mibe kerül Néki az, hogy megkönyörült rajtunk, szeretetébe ölelt és nem ejt ki kezéből soha örökké!

Istennél minden lehetséges. Még az is, hogy az a romlott fickó, aki ezeket a sorokat írja, az örök élet útját járja szolgálatban és örömben!

Balikó Zoltán

Jézus példázatai nemcsak örömhírt közölnek. Olykor sürgetnek, riasztanak, megtérésre hívnak. Az idők komolyságára hívják fel figyelmünket. *Idejében kell tenni a jót.* Az alkalmak nem térnek vissza. Aki elkésett, hiába sír, hiába csikorgatja fogát. Nem akart pánikot kelteni Jézus az ilyen példázataival, hanem egy elvakult nép szemét igyekezett felnyitni. Nemcsak Izrael népét, hanem követőinek szűkebb körét is óvta a vakságtól. Mostani perikópánk is e *figyelmeztető, óvó, intő, megtérésre hívó példázatok közé tartozik.*

Formai szempontból nagyon eltér ez a „szoros kapu” címfeliratot viselő példázat az olyan kerek egészektől, szinte rövid novellának tűnő példázatoktól, mint aminő pl. „Az irgalmás samaritánus”, vagy a „Gazdag és Lázár” című. Ez a példázat Jézus tanításainak képtöredékeiből mozaik-szerűen alakult új, eredeti példázattá. Formai egységét a biztosítja, hogy — bár különböző értelemben — mindig az ajtóról van szó.

Tartalmi szempontból — a formai különbözőzés ellenére is — nagyon közel áll mostani példázatunk az előbb említett kettőhöz. Erre *Pröhle* is rámutat Lukács-kommentárában (228. o.). Mindegyik a tények világos felismerését és a határozott cselekvést sürgeti. Feltartóztathatatlan eseménnyel állunk szemben: Isten országa jön. Ajtónk előtt áll és mi is ajtó előtt állunk. Akárhogy vesszük, minden esetben Jézusról van szó. Megtartásunkról. Kemény, határozott hangon, de lényegében evangélium szól itt. Nekünk is evangéliumot — persze nem „olcsó evangéliumot” — kell hirdetnünk a példázat alapján.

Perikópánk a példázat végét nem közli, a 27. verssel zárul. Szerintem nem lehet itt megszakítani a textust. *Pröhle* éppen az utolsó versben látja az egész példázat tendenciájának tömör megfogalmazását. „Jézus megint közmondással vonja le a következtetést: Vannak utolsók, akik elsők lesznek és vannak elsők, akik utolsók lesznek.” Majd így alkalmazza Jézus szavait a mai időkre: „Most a keresztyénség az ‚első’ mert Jézus közelében tudhatja magát, és hallgathatja beszédét. De biztosan ‚utolsó’ lesz, ha nem cselekszi.” (229. o.)

A példázatnak ez a befejező szakasza egy hatalmas látomást tár szemünk elé: *Isten országának eljötté világügy;* Isten Jézus Krisztus által az egész emberiség, valamennyi nép megtartását tette szíve ügyévé. Szinte így kell mondanunk: Isten az egészet akarja — ezért engem is. Befejező verseiben válik a példázat ökümenikussá, világtávlatúvá, kozmikussá. Itt adja meg Jézus a végső választ annak az ismeretlen kérdezőnek, aki Jézusban egy szűkkörű, intim szekta vezérének sejtette amikor így kérdezett: „Uram, kevesen vannak akik üdvözülnek?” *Az elszántság hiánya és a késlekedés sok esetben a beszűkülés, az ökümenikus látás hiányának következménye.*

A példázat elmondását Lukács evangélista arra az időre teszi, amikor Jézus „úton volt Jeruzsálem felé”. Ezt feltétlenül figyelembe kell vennünk. Aki azt mondja: „Menejete be a szoros kapun!” — most maga áll a szoros kapu előtt. Elkerülhetné. Kitérhetne a kereszthalál elől, de akkor cserben hagyna bennünket és engedetlen lenne Atyja iránt. Amikor Jeruzsálembe megy, minket vállal. Szolidáris velünk.

1. Ajtó előtt

A példázatot azzal kezdődik, hogy az ajtó előtt álló ember nyugtalan helyzetét érzékelteti. Ezt a nyugtalanságot Jézus idézi elő. Azt olvassuk Lukács evangéliumából, hogy Jézus Jeruzsálem felé tartott. Tudjuk, hogy oda meg is érkezett s ott halálával és feltámadásával bezárta a pokol kapuját és megnyitotta az örök élet ajtaját. Az egyik tátongón tágas, a másik szoros. Útközben „városról városra, faluról falura” haladva mindenütt tanított. Azokat, akik találkoztak vele és hallották tanítását, valami nyugtalanság fogta el. Egy ilyen *nyugtalan ember kérdésére felel Jézus példázata*. Izgatni kezdte az üdvösség kérdése: a jelen komolysága, a Jézus hirdette jövő szépsége, no meg a múltbeli mulasztások és vétések terhe. — Nem tudjuk kicsoda. Valaki. Lehet tanítvány, hozzá közelálló. Lehet egy tőle távolálló, rá rossz szemmel néző, de lehet egy vele szimpatizáló ember is. Valaki, aki Jézussal találkozott s nem tudta előtte elhallgatni kérdését.

A régebbi egzegéták szerint mondvacsinált, akadémikus kérdéssel fordul hozzá, amelyet azután Jézus terelt gyakorlati irányba. („*Questio theoretica vertitur ad praxim*” — *Bengel*). Újabb egzegéták szerint életes kérdéstről van szó. A kérdező tele van kétséggel. Kicsinek, jelentéktelennek érzi Jézust. Nem lát benne fantáziát. Követői mind kevesebben vannak. Lám, a samáriaiak is becsaptak előtte és tanítványai előtt az ajtót s ő mégsem kér tüzet az égből. Nem folyamodik erőszakhoz. (Lk 9,51—56) Mit várhatunk tőle? Szolgálatának nincs jelentősége. Ábrándos, javíthatatlan idealista. — Jézus mint annyiszor, most is visszafordítja az őt kísértő kérdést. Feleletével támadójára támad. „Most kell követnetek és nem mások. Most, amikor az én ügyem kicsi, szoros ajtónak tűnik, most lépjétek át a szoros kapu küszöbét és ne halogassátok arra az időre, amikor majd kitágul!” (*Fendt: Der Christus der Gemeinde* — 162. o.)

Jézus ma is nyitott ajtó elé állít. Szűk nyílásán át éles fény vetődik bonyolult korunk nyugtalanító kérdéseire. Nem engedi, hogy csupán magunkkal törődjünk, életszínvonalunk emelésével. Pedig hajlamosak vagyunk rá. Kényelmesebb nem törődni a problémákkal. Kényelmesebb lebecsülni a megoldásukra irányuló erőfeszítéseket s azt mondani: ilyen a világ, úgyse lehet rajta változtatni.

Jézus bátorít is nyitott ajtajával, az evangéliummal. Követésére biztat. Vegyük komolyan figyelembe az ő szolgálatának távlatait amikor korunk feladatai nyugtalanítanak. Ne féljünk attól, hogy kevesen vagyunk, de attól se, ha őt követve széles fronton találkozunk olyanokkal, akik ma a békéért, az igazságos emberi társadalom felépítéséért, a kizsákmányolás és a faji megkülönböztetés ellen küzdenek. *Nemcsak ellenségeinktől, barátainktól se kell félni.*

2. Ajtón kívül

Jézus példázatának következő fordulata kemény vonásokkal rajzolja meg azt a helyzetet, amely akkor áll be, amikor a jó alkalmak elmúlnak, a kegyelmi idő lejár. A ház ura felkel és bezárja az ajtót. Kapuzárás után hiába erőlködünk. Késő.

A példázat e vonásai arra figyelmeztetnek bennünket, hogy *Isten még vár szolgálatunkra, kész elfogadni azt.* „Ma még lehet, ma még szabad...” De élünk-e szabadságunkkal? Milyen kísértése ma világszerte a keresztyénségnek, hogy miközben számonkérlik a szabadságjogokat

(köztük a vallásszabadságát is), nem élnek szabadságukkal. Mennyi lehetőséget biztosít számunkra csak a mi társadalmunk rendje is. Élünk-e vele?

Arra is figyelemztet a példázat, hogy ne bízzunk érdemeinkben. Nem mintha nem lehetnének érdemeink. Nem kell elhallgatnunk, hogy a keresztyénség Európában s a protestantizmus hazánkban hibák, vétkek, bűnök és mulasztások ellenére életformáló erő volt. Nem kell szégyelnünk személyes életünk eredményeit, jótetteit. Mégsem hagyatkozhatunk ezekre. Létjogosultságunkat végső soron nem ezek bizonyítják, hanem maga Isten, aki felénk fordul, és azt mondja: Ismerlek titeket. Tudom dolgaitokat. Mit számítanak érdemeink, ha nem veszi azokat figyelembe. Ezért: ma, ha az ő szavát halljátok, meg ne keményítsétek szíveteket (Zsid 3,7—8). „Előtted nem kérkedhetünk, Nekünk nincs semmi érdemünk, Csak kegyelmedből élünk.” (Luther). A szabadságban, amelyre elhivattunk meg kell állni (Gal 5,1). Szüntelenül hallgatnunk kell rá és megtennünk azt amit mond, méghozzá idejében.

3. Az ajtó mögött

A példázat egy harmadik fordulattal is szól az ajtóról. Látomásszerűen mutatja meg a jövőt, az ajtó mögötti világot, Isten országát. Az ósátyák, hitünk hőseinek alakjai tűnnek itt fel. Azok, „akikre nem volt méltó a világ” (Zsid 11,38). Nem magunkban, piedesztálra emelt szobrok-ként látjuk őket. Hatalmas asztal mellett ülnek, jó hangulatban, örök örömben. *Egy világméretű asztaltársaság képe tárul elénk.* Valamennyi égtáj képviselve van. Szinte az ENSZ egy az Isten országában tartott plenáris ülése villan fel szemünk előtt. (*M. Jossutis* meditációja textusunkról. „Hören, Fragen” c. kötet 3/1 — Neukirchner Verlag 1974.) Egy olyan jövő képe tárul ki előttünk, amely *már elkezdődött.* Aki átlép a kapun, aki hisz Jézusban, követi őt, ennek a jövőnek képviselőjévé válik. Diakóniai életvitelével, bizonyágtételével és a szeretet bátor tetteivel ennek a jövőnek a jeleit állítja fel bonyolult és mégsem reménytelen világunkban — már most.

Jézus ezzel a vízióval is nyugtalanítani akar. Megszégyeníti a habozókat, a kételkedőket és kicsinyhitűeket. Azért teszi, hogy kiragadjon szűk látókörünkből, hogy távlatokat tárjon elénk. A kisszerűség, szemellenzős szemlélet megnehezíti, lehetetlenné teszi a hitet. — Kétféleképpen is *tágítja látókörünket.*

a) *Arra késztet, hogy túl lássunk a síron.* Fel akar szabadítani a halál igézete alól. Isten nem a holtak, hanem az élők Istene! Az ósátyák, hitünk elei, azért élhetnek tudatunkban oly sok év múltán, mert Isten tudatában élnek. Nem estek ki emlékezetéből. Nem feledkezett meg róluk. Élnek. Isten elkezdett valamit az emberrel, s amit elkezdett annak a végére nem a halál teszi a pontot, hanem ő. Hűsége, szeretete erősebb a halálnál, mélyebb a sírnál! Nemcsak alfa, hanem omega is. Nemcsak kezdet, hanem a vég. S ezt a véget — Madách Ádámjával ellentétben — nem szabad elfelejtenünk.

Jézus megszégyeníti az ő egyházáról és Isten népéről alkotott kicsinyes elképzeléseinket. A szentek közössége láthatók és láthatatlanok közössége. Jézus Krisztus által közösséget alkotunk azokkal, akik elődeink voltak. Nyomdokukban járunk. Evangéliumával olyan ajtót nyit meg előttünk, amelyet a halál se képes bezárni.

b) Arra is késztet Jézus látomása, hogy *túllássunk az egyház határain.* Isten országában jelentős szerepe van az egyház szolgálatának, de

Isten országa nem azonos az egyházzal. *Isten országa nagyobb!* Nem az egyházé, nem a miénk, hanem — „tied az ország és a hatalom és a dicsőség.” Elég ismert teológiai tétel ez, de amikor a valóságban találkozunk vele, nagyon nyugtalanító tud lenni. Nem tűnik-e sokszor úgy „mintha Isten nagyobb jelentőséget tulajdonítana azoknak akik em keresztények, mint a keresztényeknek? Mintha jobban szeretné a meg nem keresztényeket, mint a megtérteket? Továbbá, mintha a keresztényeket a nem-keresztényektől megkülönböztető Krisztus-ismerettel ők is rendelkezének a nekik adott ígéretek komolysága következtében; sőt mintha náluk sokkal változatosabb, gazdagabb és hasznosabb gyümölcsöket teremne mint azoknál, akik már most ismerik őt. Úgy, hogy végső soron az elsőkből utolsók lesznek.” (Barth KD IV. 3, 420—422) Bizony sokszor félreismerjük a nem-keresztényeket, de önmagunkat is. *Bizony nem-keresztények sokszor keresztényebbül viselkednek a keresztényeknél,* (Pl. az irgalmas samaritanus!).

Jézus ezzel a példázatbeli látomással nyugtalanít, de semmiképp sem akarja lohasztani hitünket egyházával kapcsolatban. Hiszen az az ő Szentlelkének tábora és műhelye. Inkább biztat: nem valami, a történelem folyamán naggyá nőtt szektának az alapítója, hanem *minden ember reménye*, és *így* az egyház feje. Jézusnak ez az univerzalizmusa nem a mi (a hívők, az egyház) igényeinket alapozza meg, hanem szolgálatunk tartalmát határozza meg.

*

Dante „Inferno”-jában egy olyan kapu elé állítja az embert, amelynek a homlokára ez a felirat került: hagyjatok fel minden reménnyel, akik itt beléptek! Bizony elég tág ez a kapu. — Jézus egy másik, egy szoros kapu elé állít. Címfeliratát így lehetne megfogalmazni: *Hagyjatok fel minden reménytelenséggel, akik itt beléptek!* „*En vagyok az ajtó*” (Jn 10, 9).

Benczúr László

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 14. VASÁRNAP

Jn 6,60—66

Válaszút előtt...

Textusunk a *tanítványi élet* kritiká és döntő fordulatairól ad ma is élesen körvonalazható és időszerű tanítást. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ezen a vasárnapon valamiféle „belső körön” belül maradhatunk igehirdetésünkkel, hiszen a tanítványi élet alakulása pozitív és negatív értelemben egyaránt *hat* valamennyi „külső körre” is, jól elvégzett vagy el nem végzett, felületesen elvégzett szolgálatunk által. Az azonban kétségtelen, hogy igénkben a megbotránkozók és Jézustól elfordulók a már tanítvánnyá lettek közül kerülnek ki, nem árt tehát, ha az igehirdetők és rendszeres igehallgatók elsősorban önmaguknak tesznek fel kérdéseket az ige nyomán.

Azt a *belső vonalat*, amely textusunkon végighúzódik a sport terüle-

térül kölcsönzött szavakkal így foglalhatjuk össze: *leálló, megelevenedő, továbbinduló* tanítványok. Az olimpián több olyan sportoló vett részt, akik korábban már „leálltak”, abbahagyták a szigorú edzéseket, de a nagy verseny közeledtével ismét elkezdték és jutalmuk az olimpiai csapathoz való bekerülés lett. Ennél is ideálisabb természetesen az, ha a versenyző nem áll le, hanem megszakítás nélkül végzi áldozatokat igénylő munkáját, ez azonban hosszú éveken, esetleg évtizedeken keresztül alig elképzelhető. A keresztyén életnek is vannak kritikusszakaszai, amikor esetleg minden mérlegre kerül és lelki választás elé kerül a tanítvány. Válaszutaknál pedig két vagy több folytatás lehetséges!

1. *Leálló tanítványok.* Előbb csak zúgolódnak, megbotránkoznak Jézus szavai miatt, de igéink végére már elérkeznek a döntésig: nem járnak többé vele, elszakadnak Mesterüktől is, tanítványtársaitól is. Évekkel ezelőtt tettemet egy a jogi pályán nagy reményekkel induló 25 éves fiatalembert. Pontosan meg nem határozható betegséget észlelt önmagán, orvosi könyvekben kutatót a laikus nyugtalanságával, orvosainak biztató szavát nem fogadta el és végül öngyilkosságot követett el. A boncoláskor kiderült, hogy gyanúja teljesen alaptalan volt...

Érdekes színanim jelentése van a görögben a „botránkozás” szónak. Kelepce, tőr, verem, csapda, amelyet állatok megfogására használnak. Ezt a szót használja Jézus, amikor megtorpanásukat látja, elégedetlenkedésüket hallja. Éppen Jézus szavai lennének hasonlóak ilyen csapdához vagy kelepchéhez? Nem éppen fordított az igazság? Jézus a bűn és keserűség csapdáiból akar kiszabadítani! Nem egy ilyen csapdába esett bele az előbb említett fiatalember is és nem volt, aki kiszabadítsa?

Mivel indokolják megtorpanásukat ezek a tanítványok? Nagyon érthetően és logikusan: *kemény beszédnek* tartják Jézus textusunkat megelőző szavait. Ebben a beszédben Jézus önmaga odaáldozásának titkáról, a kereszt útjáról beszélt. Arról, hogy ez az „étel” és ez az „ital” az Atya nagy ajándéka, amely által életet és örökéletet ad az azt elfogadóknak. A Diakonosz Jézus egész szolgálata és annak isteni ígérete benne van ebben a beszédben. Miért találták ezt „keménynek”? Azért, mert más volt, mint amit ők lobogó lelkesedéssel vártak. Mert áldozatról, halálról, önfeláldozásról szólt és nem messiási dicsőségről. Mert azonnal eszükbe jutott Jézus származása, családfája — hogyan is lehetne tehát ő a beteljesítője és hordozója Isten akaratának, amely ráadásul ilyen elképesztő és minden eddigi várakozást megcsúfoló?!

Szinte magam előtt látom és hallom azokat, akik látszólag jóindulattal viseltetnek az egyház és Isten ügye iránt, de amikor a szolgálat útjáról és következményeiről, a jézusi életstílusról hallanak, finoman vagy hangzatos nagy szavakkal elutasítják és vagy egy egészen más utat keresnek, vagy levonják a megfelelő következtetéseket, hátat fordítanak és jövőtlenséget festenek az egyház elé, különböző előjellel krízishangulatot árasztva. Mindazok, akik nem értik vagy nem akarják érteni az életét szolgálatba adó Jézus példáját és azt az utat, amelyen őt ma is követni lehet — leálló, Uruktól elforduló, külön utakat kereső, megbotránkozó, más szóval csapdába eső tanítványok! Mindazok, akik korunk jelenségeire hivatkozva (más koroknak is megvoltak a maguk terhei, küzdelmei!), mint például a szekularizmus, urbanizáció, cinizmus, érdektelenség stb., azt hirdetik, hogy a Jézus egyházának befellegzett Isten meghalt vagy legalábbis „nyugdíjba vonult” — hitetlenségbe estek és kibújnák a felelősség alól, amit a Jézus őszinte követése jelentene! Hiába hivatkoznak Jézus kemény szavaira, az a szó ellenük tanúskodik.

2. *A megelevenítő Lélek munkája.* Hála Istennek, nem csak leálló tanítványok voltak, hanem olyanok is, akik számtalanszor megálltak,

számталánszor hallgatták értetlenül Mesterük szavát, figyelték egyedülálló életpéldáját — és mindig megkapták a legnagyobb segítséget és ajándékot: a Lélek megríszítő, megelevenítő, új erővel, új utakra vezérlő indítását. Nem valamilyen megfoghatatlan, titokzatos módon, hanem különös módon: *ugyanazon jézusi beszédek által*, amelyeket a leálló tanítványok kemény beszédnek, megbotránkoztató és elfogadhatatlan tényezőnek tartottak.

A szolgálatot kézzelfoghatóvá tevő ige (igehirdetésben, hirdetett bűnbocsánatban, űrvacsora jegyeiben) felszabadítja a tanítványt, megoldja görcseit és kétségeit és bátorrá, lendületessé, szolgálatban fáradhatatlanná teszi. *Balczó András* egy sportújságírónak adott interjújában a következő szép gondolatokat foglalta szavakba: „Akkor lehet nem félni, ha az ember le tud mondani a nyerésről, amire pedig annyira vágyik. Ez paradoxon, de nagy igazság, mert az emberre a nyeresi vágy olyan nagy hatással van, hogy elvonja a figyelmét a lényegről. Arról, ami a pillanatnyi tennivaló... Amikor igazi versenyhangulatban van, ami olyan, mint a művésznek az ihlet, valamiféle kegyelmi állapot, akkor egyszerűen megszűnnek ellenségei lenni, nagyra növekszik benne a megértés mások, az egész világ iránt. A félelem hátizsákján csak a szeretet könnyít. Csakis a szeretet nyugalmi állapotában képes önmagából a legtöbbet kihozni. Mindehhez az ember önmagában kevés. Tudatosan kell keresni azt a lelki állapotot, amely segít feloldani a nyereszé vágy görcsét és elhárít minden önelégültséget.” — Ő, a világ egyik legnagyobb sportolója így, ilyen lelkiállattal érthette el világraszóló eredményeit.

Ezt a szeretetet, megértést, ellenfelet is megértő kegyelmi állapotot munkálja bennünk a Lélek, Akit Istentől kapunk, ingyen, azért, hogy el ne hagyjuk Őt, el ne hagyjuk szolgálatunkat, amelyet ránk bízott és utunk végén is tőlünk akar számon kérni!

3. *Tanítványnak lenni — ajándék Istentől.* Válaszutak, nehéz időszakok után is eljut a tanítvány egy olyan pontra, midőn már nem mérlegel, nem latolgat, hanem boldogan ébred rá tanítványi státusára, miként a fiatal Jeremiás: „Ne mondd, hogy fiatal vagy, hanem menj ahová csak küldelek és hirdesd, amit csak parancsolok... Én veled leszek!” (Jer 1,7—8). Jó lenne, ha lelkésztestvéreim, akik nyár elején vagy ezekben a napokban a gyenesi lelkészkonferenciákon vettek részt és szolgálatukon keresztül az ország valamennyi evangélikus gyülekezete megerősödne abban az örömteli hitben, hogy jó tanítványnak lenni, jó olyan teológiai alapokon állni és korunkban, hazánkban hűséges szolgálatot végezni, amely nem egy irányzat a sok közül, hanem a szolgáló és mindent értünk cselekvő Jézus példáján és igényén alapszik. „Senki sem jöhet énhozzám, ha nem adta meg ezt neki az Atya” (65. v.), de amikor nyilatkozik a szemünk, amikor nap nap után a legközelebbiektől a legtávolabbiakig terjedő szolgálatra nyílik bőséges lehetőségünk, akkor úgy érezhetjük a bennünk munkálkodó Lélek által, hogy megadta és megadja nekünk is az Atya ezt a kegyelmet.

A tanítványi élet kritikus és döntő fordulatairól tanítja övéit Jézus. Ez a beszéd is segítsen mindnyájunkat, hogy ne leálló, megtorpanó, hanem megelevenedő és tanítványként örömmel továbbinduló népe lehessünk.

Szirmai Zoltán

Megajándékozottak, másokat gazdagítók

Egyszerű lenne igénk üzenetét így megfogalmazni: Ne gyűjtsetek kincset magatoknak a földön, hanem mennyei javak megszerzésén fáradozzatok.

Igénk magába hordoz egy kettősséget. Minden embernek van magához való esze — gyakran túl sok is, s ezáltal már mások rovására „élelmeskedik” —, hogyan kell földi javakat szerezni. Ahhoz azonban nem értünk, hogyan kell mennyei kincseket megszerezni. S most azt váránk, hogy igénk megmutatja a mennyei kicsek megszerzésének útját és módját. A földi javakat igyekszik megszerezni az ember, ha kell munkával, kizsákmányolással, ravaszkodással és a földi javak megszerzésének sokféle eszközével. A mennyei kincsek után nem nagyon töri magát. Sőt nagyon gyakran nem is ismeri értékét. Nem is tartja kincsnek.

Az evangélista nem beszél arról — s a Szentírás sehol sem szól róla —, hogyan szerezheti meg az ember a mennyei kincset.

A történelemben Isten „segítségére” sietett a rabbinista gondolkodás, s vélekedésük ismert volt Jézus kortársai előtt is. S Jézus kortársaihoz hasonló elképzelések közöttünk is kísértének napjainkban is.

Jézus kortársai arról szóltak, hogy aki „igazságot cselekszik”, az kincset szerez magának a mennyben. Úgy képzelték, hogy alamizsnálkodásuk, kegyes jócselekedetük a mennyben majd kamatostul térül meg. Végeredményben minden alamizsnálkodás mögött önző önszerelem húzódott meg. Ezért mondja Jézus: Akik így cselekszenek, már itt a földön „elvették jutalmukat”. Nyilvánvalóvá teszi, hogy semmiféle kegyes cselekedet vagy legtisztább és legőszintébb jótett sem váltható be mennyei valutára.

Amiről itt Jézus beszél, annak sokkal mélyebb értelme és jelentősége van. A tanítványok „igazságának” többnek, másnak és jobbnak kell lenni. Mt 5,20.

Kihez tartozik az ember szíve? Ezt a kérdést veti fel igénk. A kereszténynek döntő kérdése ez. Mert az „ember szívéből jönnek elő a gonosz gondolatok, paráznaságok, lopások, gyilkosságok”, kapzsiságok, irigység és gőg.

Amikor itt „szívről” beszélünk, akkor nemcsak a szeretetre és az érzelemre gondolunk, hanem az egész embert meghatározó érzületre, indulatra.

Menny felé irányított szív új értékítélethez jut. Eljut arra a felismerésre, hogy szellemi és anyagi javaink, értékeink és „kincseink” — hány elgondolás arról, mi is a kincs! — Isten szeretetének ajándékai. Legyen ez a kincs valami tudás és ismeret, gyermek vagy élettárs, édesanya vagy egy vikendház a Balaton partján. Az Istentől ajándékba kapott javaimat azonban soha nem tekinthetem ragadománynak, hanem olyan értéknek amivel másokat is meggazdagíthatok. Amit a családban, társadalomban és a világban embertársaim javára kamatoztathatok.

A menny felé irányított szív új értékítéletében első helyre kerül Jézus Krisztus, akiben az ideigvaló és az örökéletben a legnagyobb kincset adta Isten az embernek. Jézusban Isten népének ajándékozta a „meny-nyek országát”. Minden gazdagságával, örömeivel, békességével és életé-

vel. A mennyek országának gazdagságát, kincsét minden embernek ma is felkínálja az Isten!

Ajándékba adja a bűnbocsánat kincsét. Haragja és ítélete kizárta az embert a mennyből. Bocsánata minden ember előtt megnyitotta azt. Haza térhet a „tékozló fiú” a távolból és az Atya örömeiben vehet részt a már otthon levő.

Az Istennel való közösség ajándékát adja Krisztus. A Vele való közösség örök életet jelent. Kicsi gyermek görcsösen kapaszkodik édesanyja ujjába, amikor fűrészt. Haldoklókat láttam görcsbe merevedett ujjakkal. Szerettek volna megkapaszkodni valamiben, valahol tartó kézre lenni akkor, amikor halál öfenségének félelmes tekintetével találkoztak. Isten Jézus Krisztusban örökéletre megtartó kezét nyújtotta felénk. Az élet és halál mesgyéjén minden üres semmivé lesz, amit értéknek és kincsnek tartott az ember. A nekünk ajándékozott Krisztus-kincset nem ragadhatja el tőlünk a halál sem, amikor az mindent kiragad kezünkől és lemez-telenít.

Megelégedett, boldog, örvendező munkás szívvvel ajándékoz meg a Krisztusban minket az Isten. Nem lophatja el annak éjszakai álmát és nappali nyugalmát a gond és aggodás, aki tudja, hogy Isten, aki Jézus Krisztust nekünk adta, Vele együtt hogyan ajándékozna mindent minékünk.

Isten országa azonban nemcsak ajándék, amit gondosan őrizgetni kell, hanem másokat is meggazdagító érték és kincs.

Jézus tanítványainak soha nem az a feladata, hogy gazdagságot, földi kincseket, uralkodást jelentő gazdagságot vagy hatalmat kaparintsanak meg maguknak. Elvétette az utat és rossz értékítéletet alkalmazott az Isten népe, amikor a történelemben mulandó és veszendő kincseket értékelt fel, vagy éppen azokkal cserélte fel az örökkévaló Krisztus-kincset.

Akit Isten gazdagon megajándékoz a Krisztusban, abban felébreszti a felebarát iránti felelősséget.

Földi javakból és értékekből egyik embernek több van, másoknak kevesebb. Isten ajándéka mindenkinek egyforma gazdagságot adott a Krisztusban. A mennyei kincsből nem lehet többet szerezni kegyeskedéssel, megduplázott jócselekedettel. A mennyei kincset nem lehet mások szenvedése vagy „túlszárnyalása” által kegyes kapitalista módra összeharácsolni.

Földi javak igazságtalan elosztása embereket és embercsoportokat szembeállít egymással. Féltékenységet, irigységet, gyűlöletet és kizármányolást vált ki. A mennyei kincset hordozó ember másokat is meggazdagítani törekszik. Mert ő örömet kapott másokat is megörvendeztetni akar. Békességhez jutott, mások békéjét is munkálja. Atyja gondviselő szeretetét naponként megtapasztalja, ezért gondot visel azokra, akik erre a szeretetre és segítségre rászorulnak. Ez a kincs nem elválaszt, hanem testvéri közösségbe von. Nem tesz önzővé, hanem önfelédtt önfeláldozásra készítet.

Javaival a keresztyén embernek szolgálni kell embertársait, családját és népét. Nem lehet a földi javak rabszolgájává és nem tehet embereket rabszolgává.

A földi javak túlértékelése rabszolgaságba dönti az embert. S nem csupán a multimilliomosokat. A pénz szerelme csikarja ki szeretetlenül a nagymama őrizgetett pénzét, vagy rabolja meg a szülőket gyermekek mosolyától vagy kacagásától. Hányszor hallottam temetés után osztoszkodó rokonok gyűlölet tüzét okádó szavait, mert nekik kevesebb jutott a koncból.

A Krisztusban meggazdagodott élet munkába indul az igazságos társadalmi rend és világ megeremtéséért. Aki Isten gazdagító szeretetét átéli nem tud közömbös maradni azok iránt, akik naponta csak egyszer kapnak ételmet, vagy hálnak meg tömegesen éhen. Nem tudja szeme elől téveszteni a munkanélküliek millióit, akik nem kapnak tisztességes munkát. Amikor napjainkban a kapitalista társadalomban végighömpölyög a munkanélküliség áradata, nem lehet azzal megnyugtatni magunkat, a munknélküli-segély enyhíti ezekben a társadalmakban az emberek gondjait.

A Krisztusban meggazdagodott élet nem tud együtt járni azokkal, akiket saját hasznuk hajszolása, önszerelme úgy rabul ejtett, hogy már csak a maguk előbbre jutásán és érvényesülésén fáradoznak, s nem népük és társadalmuk előbbre jutásán és felemelkedésén. Nincs békessége addig, amíg mások háború zivatarában élnek. Nem tud szemet hunyni, amikor a bor mámorának rabjaként emberek tönkretesznek családi életet, felednek hivatást és munkát.

Isten nem tartotta meg magának gazdagságát, szeretét, jóságát munkáját és életét. Másokra pazarolta vagy másoknak ajándékozta. Ezért nem tekintheti a keresztyén ember javait ragadománynak és nem zárhatja el páncélszekrénybe. A mindeneket gazdagon megajándékozó Istenre tekintő ember keresi felebarátai javát és hasznát, s nem csupán a magáét. Tudja: „Mert aki boldogít más, boldog csak az lehet”.

Nem válik felebarátainak áldozatává így a keresztyén ember? Nem lesz szerényebb? Szegényebb lesz a szeretetben az édesanya, aki két kézzel szőrja szeretetét gyermekeire?

Mert Isten igazsága és gazdagsága Jézus Krisztusban a mienk, azért ez a több, felebarátra irányuló szeretete és embertársainkra irányuló igazsága is a mienk és munkára készlet. Mi látszik ebből a másokat gazdagító szeretetből a keresztyének életében? Miért van annyi önféltő aggodás és szorongó reménytelenség keresztyének között? Miért van közöttük zsugori, akiről Luther élesen állapítja meg: a zsugori kapar és gyűjt, mintha mindent el akarna magával vinni. Miért van annyi tétlen keresztyén élet? Miért csak a mennyben szeretne a kincsekkel gazdagodottan élni? A gazdagító szeretet rendje: mennél inkább osztódik, annál inkább szaporodik. Így tanultuk ezt a mindeneket gazdagító Istentől.

Dr. Nagy István

Templomszentelési ünnep

Jn 4, 21—24

Endegelmes szolgálát

Ezek a versek Jézusnak a samáriai asszonnyal való beszélgetésének történetéből valók. A beszélgetésnek az ad különleges háttérét és hangsúlyt, hogy Jézus — a Zsidók és samáriaiak hagyományos áldatlan viszálya szerint — „ellenséges területen”, a zsidók által megvetett nép szülőltéivel beszélget, aki ráadásul hadilábon áll az általános erkölcsi normákkal. Az evangéliumok több ízben utalnak rá, hogy Jézus nem táplált ellenszenvet a samáriaiak iránt, túltette magát a hagyományos gyűlölködésen. Most is ő kezdeményezett barátságos beszélgetést az asszonnyal, aminek további következménye az lett, hogy meghívták a samáriai

városba és ő ennek a meghívásnak jószívvel eleget tett, két napra ott maradt.

Az asszony a beszélgetés során felveti a zsidó—samáriai vita egyik állandó momentumát, a szent hely kérdését. A samáriaiak Garizim hegyi szentélyüket tartották Isten igazi templomának és mélyen megvetették a jeruzsálemi kultuszt és templomot, amelynek az újjáépítéshez felajánlott segítségüket visszautasították a babiloni fogságból hazatérő zsidók. A jeruzsálemi kultuszi körhöz tartozók viszont szintén megvetésükkel sújtották a samáriaiakat, mondván, hogy bálványimádással keverték Jahve tisztelését. Az ellenségeskedésnek a kultuszi különbségek mellett politikai és etnikai okai is voltak. Az asszony utalása a Garizim—Jeruzsálem ellentétre tehát valójában sokrétű, vallási, politikai, kulturális és nemzeti kérdést érint. Az asszony nyíltan nem kérdez, de nyilvánvalóan Jézus állásfoglalására kíváncsi, illetve arra gondol, hogy Jézus — akiben prófétát vél felfedezni — barátságos közeledése ellenére is a másik táborhoz tartozik és kibékíthetetlenek a meggyőződésbeli különbségek.

Megfigyelhető a történetben Jézus szavainak és magatartásának a szoros egysége. Zsidó létére, az asszony számára meglepő módon előítéletek nélkül, évszázadok alatt meggyökerezett gyűlöletet félretéve közeledik az asszonyhoz, ez önmagában mintegy illusziója kimondott szavait. A samáriaiak esküdtek a Garizim hegyén álló templomukra, a zsidók a Jeruzsálemira, mindkét részről meg voltak győződve arról, hogy CSAKIS NÁLUK TÖRTÉNIK Isten helyes és igaz imádása. Jézus ezzel a gyűlölködést félretéve, békességet teremtő magatartásával arra ad világos példát, hogyan kell Istent lélekben és igazságban imádni.

Jézus a jeruzsálemi templomhoz tartozott, mégsem úgy foglal állást az asszony szavaival kapcsolatban, hogy Jeruzsálemben történik Isten helyes tisztelése, imádása. Ha ezt tenné, válasza egyúttal a samáriaiak elítélése is lenne, tehát ilyen jellegű hitvallása egyszersmind ellenségeskedést is kifejezne. Nem áll tehát egyik oldalra sem a két szemben álló tábor közül. Kompromisszumnak tűnik a válasza, amely egyik felet sem sérti, de egyik iránt sem jelent egyértelmű elkötelezést. Mégsem taktikázó ravaszkodás Jézus kijelentése. Arról van itt szó, hogy Jézus nem a kultusz rituális helyességét nézte, hanem szélesebb területen látta Isten imádását. Isten imádását a templomon kívül, az élet nagyobb összefüggéseiben látta. Végeredményben mindkét kultuszi hely istentiszteletének volt egy azonos nagy hibája. Ez a hiba az volt, hogy a garizimi kultusz egyúttal a jeruzsálemi kultusz megvetését is jelentette, Jeruzsálemben pedig abban a meggyőződésben végezték a maguk istentiszteletét, hogy méltán gyűlölik a samáriaiakat. Amikor pedig Isten imádásával összeférhetőnek tekintik mások vallási, politikai, vagy nacionalista gyűlöletét — lényegében kölcsönösen ez történt mind a Garizim hegyén, mind Jeruzsálemben — ott Jézus egyik mellett sem teszi le a garast.

Jézus szava elmarasztaló a zsidókra nézve, mert mint mondja, a samáriaiak azt imádják, akit nem ismernek, a zsidók pedig azt imádják, akit ismernek. Ismereteik vannak az Atyáról, de nem ennek megfelelően, lélekben és igazságban imádják, pedig az Atya ismeretéből ennek kelle-ne következnie. Ehhez az imádáshoz pedig lényegesen hozzá kellett volna tartoznia a samáriaiak elleni gyűlöletük felszámolásának, az ellenségeskedés megszüntetésének is. Az asszonnyal kezdeményezett beszélgetése, magatartása, amely arra bátorította a samáriaiakat, hogy vendégül hívják, a hívás elfogadása határozott kifejezője annak, hogy Jézus a lélekben és igazságban imádást adott esetben, egészen gyakorlati módon élte meg. Isten igazi imádása Jézus itt tanúsított magatartása szerint az

ellenség szeretetében, a békesség megteremtésében, az embertárs tisztelőben, a gyűlölködés lefegyverzésében, a felebaráttal való megbékélés szolgálatában ölt konkrét formát.

Erre a tényre, Isten ilyen imádásának módjára rá kell jönnie annak, aki valóban imádni akarja Istent. A Jézussal megteremtett kapcsolat ébreszt erre a felismerésre. Ezt jelenti Jézus kijelentése, hogy eljön az óra és az „most” van... A Jézussal felvett közösség — szolgálatában részt vállaló közösség — teszi jelenidejű valósággá, „most”-tá, mostanivá Isten lélekben és igazságban való imádatát.

Úgy foglalhatjuk össze a lélekben és igazságban imádatát a textus és az egész történet alapján, hogy ez az imádat az Isten akarata iránti engedelmisséggel valósul meg, Isten akarata pedig kétségtelenül a felebarát szolgálatára kötelez.

Templomszentelési ünnepen hangzik fel alapigeként ez a textus, jó, ha tartjuk magunkat a fenti gondolathoz, mert különben népszerűsítünk egy ezzel az igével kapcsolatos, eléggé általános félreértést. Hallottam már úgy értelmezni ezt a textust, hogy nem is fontos a templom, hiszen Jézus is megmondta, hogy nem a templomban kell imádni Istent, hanem igaz életformában. Különösen azok hangoztatják ezt előszeretettel, akik magukat is, másokat is meg akarnak nyugtatni és meg akarják magyarázni a templomtól, istentisztelettől való távolmaradásukat. Kicsit epésen úgy lehet mondani, hogy ez az ige a „templomkerülők evangéliuma”. Persze csak látszatra. Jézus itt nem a templom ellen szól és nem az istentiszteleten való részvétel feleslegességéről beszél, hanem azzal a téves szemlélettel száll szembe, hogy Isten imádása földrajzi helyhez és kultikus előírásokhoz kötött cselekmények elvégzésében valósul meg. Templomtisztító hevülete, a templom szeretetéről tanúskodó szavai arra vallanak, hogy nagyon is fontosnak tartotta a templomot.

Számunkra a templom, amelynek fennállását, vagy felépülését a gyülekezet templomszentelési ünnepi istentiszteleten ünnepli, a legnagyobb segítséget nyújtja ahhoz, hogy Istent lélekben és igazságban imádjuk. A templom az a hely, ahol a gyülekezettel együtt, az egész anyaszentegyház tagjaként tisztaszívű imádsággal, énekléssel imádjuk Istent. És még inkább arra való hely — ezért szeretjük nagyon és ezért tartjuk nagyon fontosnak — ahol Istennek a hétköznapi élet feladatai és eseményei között való igaz imádására kapunk mindig újra és újra útmutatást, bátorítást, eligazítást a hallott igében. A templomban Isten szava hangzik, amely az ő lélekben és igazságban való imádására tanít a hétköznapiokban.

Említettük, hogy Isten igazi imádói engedelmes szolgálatukkal imádják őt. Mindenek előtt a hirdetett, elsősorban templomban hirdetett ige ébreszt Isten iránti bizalomra, a bűnbocsánat evangéliuma teremt hitet és készlet engedelmségre, de útmutatást ad arra is, hogy miben és hogyan legyünk engedelmesek. Isten mindenütt jelen van és mindenütt lehet neki szolgálni, ez igaz. Mégis ő maga rendelte az ige hirdetésének és a szentségek kiszolgáltatásának helyét és alkalmait. Víz is megtalálható a természetben, szinte mindenütt jelen való anyag. Benne van a levegőben, növényben, ásványbn. Mégsem mondja az, aki szomjas, hogy fűből, fából, kőből vesz vizet, hanem kútra, forrásra megy. A mindenütt jelenvaló és mindenütt imálandó Isten mindenek előtt a templomot használja fel arra, hogy az övével a kapcsolatot tudatosítsa, erősítse, megújítsa. Feltölti, felüdíti, a forrásból megitatja az őt keresőket, hogy valóban, az élet minden helyén és területén, képesek legyenek őt imádni.

A templom számunkra nem Isten imádásának egyetlen helye, hanem inkább arra való, hogy hétköznapi életünk istentiszteletéhez, szolgáló

életformánk kialakításához és megéléséhez adjon útmutatást. Isten a hirdetés ige, a kiszolgáltatótt szentségek által birtokba veszi értelmünket, testünket és lelkünket, hogy késszé tegyen akaratának teljesítésére egészen „világi”, egészen hétköznapi, társadalmi, politikai kérdésekben is. Olyanná teszi személyiségünket, hogy szent és jó akaratának megfelelően végezhessük a gondolkodás és a tettek diakóniáját. Jézus egész életműve, csodái, beszédei — jelen esetben a samaritánus-kérdésben képviselt álláspontja — az egyes emberért és az egész emberiségért vállalt szolgálata a legékesebb példa arra, mit jelentett számára Isten lélekben és igazságban való imádása.

Legyen az evangélikus keresztyének számára a templom Isten műhelye, ahol maga Isten vesz munkába, hogy életünk minden viszonylatában, terveinken és tetteinkben, minden döntésünkben — akár személyes életvitelünk, akár világpolitikai kérdésekben elfoglalt álláspontunk kerül előtérbe — engedelmesen szolgáljuk őt és ez a szolgálat a felebarát javával függjön össze.

Baranyai Tamás

ARATÁSI HÁLAADÓ ISTENTISZTELET

Mt 6,11

Mi Atyánk — mindennapi kenyerünk — jelenünk

„Ha a mindennapi kenyeret említéd és kéred, akkor kéred mindazt, ami ahhoz kell, hogy meglegyen és élvezd mindennapi kenyered. Viszont imádkozol minden olyan ellen is, amely azt akadályozza” — Luther: Nagy Káté.

Megközelíthetjük ezt a kérést az éhség oldaláról is. Életet, embert érintő kérés ez. „Szükséglet, mégpedig életszükséglet, sőt kényszer jellege is van. Természetünkbe van beleágyazva, uralkodik fölöttünk, alárendeltjei vagyunk, mégpedig testünk anyaga miatt. Az éhség, az anyag szeretetének egyik formája. Az, hogy nem vagyunk függetlenek az anyagtól, annak szeretete nyilvánul meg nálunk az éhségben. A kenyér nem más, mint a megevett élet és mi csak meghalt életen keresztül élünk! Meghalt életen keresztül van életünk! Ez az éhség törvényszerűsége” — Paul Schütz: das Mysterium der Geschichte ... 218. o.

Azt, hogy Jézus előreviszi ezt a kérdést, mutatja, hogy Ő is igenli a teremtés anyagi felépítését.

Központi kérés

Nem azért, mert a világ központi kérései közé soroljuk mind a mai napig, hanem azért is, mert a Miatyánkban a középső kérés, azaz a negyedik. Nem lehet ez véletlen. Központi kérés „a megélhető gondolata” (Pröhle). Itt viszont nemcsak arról van szó, hogy Isten tengesse tovább életünket, hanem ennek a továbbélésnek van egy jelentősége, sőt hitünk szerint — célja! Ebben a kérésben nemcsak azt kérjük, hogy éljünk, hanem azt is, hogy megérjük, elérjük Isten orszagát. Akkor imádkozni már késő, ill. nemcsak ott kell imádkozni, hanem *addig*. Ezen az addig-on

van a hangsúly. 1972. év egyik olimpiai bajnokától kérdezték az újságírók, amikor lelépett a győzelmi dobogóról — „nehéz volt?” Ez nem volt az, hanem eddig volt nehéz!!! A mindennapi edzés, lemondás, — pozitívabban — az egy ügyre való koncentráció, az erre a pillanatra való készülés. Ez az állandóság — naponta — ez a nehéz. De ez teszi az embert speciális emberré, fajsúlyos emberré.

Mindennapi kenyérünk

Annak is jelentősége van, hogy Jézus itt csak a kenyeret említi. Az életfenntartás egyik legfontosabb „alapanyaga” a kenyér. Kiemelkedik a többi életfenntartó ételmiszer közül. Ennek fordítottja, hogy a többi el-törpül mellette.

Ha ezt a képet az imádság területére viszem át, akkor ez azt mondatja velem, hogy az imádságban csak a legfontosabbról legyen szó, es-sék ki minden mellékes, a *lényeg* viszont *maradjon!*

Ma

Mikor mondjuk el ezt a központi kérést? Reggel? Ebben a kérdésben benne van az esti kenyérünk is. De úgy is feltehetnénk ezt a kérdést — aratáskor nem késő? Nemcsak akkor kell kérni, amikor már asztalnál ülünk. De nem elég a kenyérért előre dolgozni, hanem gyümölcséért előre is lehet könyörögni!

Tehát, ez a kérés nemcsak arra vonatkozik, amit az itteni élet követel, hanem annak ismeretét is feltételezi, hogy a gyülekezet azzal is tisztában van, ami egyedül Istentől függ.

Kenyérgond az időben

Más volt József Attiláé és más a mienk. Más annak életében a mindennapi kenyér, aki már látta a kenyér „végét”, mint annak, ki oly korban él és a földnek olyan pontján, amikor és ahol a „kuka” tartalmának nagyobb hányadosát a kenyér teszi ki.

Az tudja és ismeri a kenyér súlyát a jelenben, aki nemcsak bevásárláskor válogat, hanem tett is már kenyéréért.

Minden népnek saját szava van a kenyérré, de van olyan nép, amelyiknek ez a szó és annak valósága „hiánycikket” jelöl. Pedig ott is erre épül az élet.

Van egy szenvedélyünk — éhesek vagyunk. Természetünkbe van beleágyazva. Uralkodik ez az érzés fölöttünk, sőt, rabjai vagyunk. Ennek csillapítására csak egy módunk van — ennünk kell.

Jézus sem zárkózik el előle. A megélhetést, az életet középpontba teszi, sőt ott is tartja azzal, hogy a Miatyánk központi kérésévé tette. De ezzel a „besorolással” azt is tudunkra adja, hogy életkérdéseink célja és végállomása nem az anyagi kérdésekbe torkollik, ill. nem azokban ér céljához. Istentől is van remélni valónk! Olyan, amiért könyörögnünk kell. Isten ajándéka a kenyér még akkor is, hogyha „arcunk verítéke” is hozzátartozik. „Kérhetjük, hogy adjon ételt, italt, ruházatot, házat, jó feleséget... és ajándékozzon megbízható szomszédokat és jó barátokat” — Luther: Nagy Káté.

Ez azt is jelenti, hogy nem elég előre dolgozni, annak gyümölcsét már most, azaz előre, kérni kell. Nem elég előre tervezgetni, előre felbecsülni, hogy mennyi termés lesz, az aratásig, a szüretig a mutatkozó termést még meg is kell tudni tartani, meg kell tudni fogni. Mindez nemcsak szakértelem és vegyszer kérdése, hanem idő, növekedés és időjárás kérdése is. Ha ezt így látjuk, akkor érezzük, itt hitre is elengedhetlenül szükség van. Érzésem szerint, már a vetéshez is. Erdemes arra is felhívni a figyelmet, hogy a szántóvető ember, amikor elvetette gabonáját, vagyona nagy részét kint hagyja a szabad ég alatt. Ott nem az övé, hanem a földé. A betakarításig nem az övé.

Aki ma kombájnról, vonatból, vagy gépkocsijából néz búzatáblára, mert máshol és máshogy keresi kenyerét, szálljon le és szálljon ki, hogy letérdelhessen egy búzatábla mellé. Mindezt azért tegye meg, hogy felnézhessen a kalászra, felnézhessen így a kenyérre, a kenyérére. Csak az értékeli ma a kenyeret, aki fel tud nézni rá.

Világméreteken

Feljövő világunkban világméretű a kenyér és a ma. De erre nem a rádió és a tv tanított meg, hanem benne van ebben az imádságban. A többszám imája ez. Még csak egy meghatározott körre sem szűkíthető. A kenyér 3 és fél milliárd embernek kell ma, ezen a földön. Az az egyház, amelyik elmondja ma ezt a kérdést, nem lehet antiszociális, mert nem a maga nevében és nem magának kérem a mindennapi kenyeret. De nem lehet a cinikusok imádsága sem, akik csak addig jutottak el a mában, hogy az a lényeg — kapjam meg a pénzem és jónapot! Annak „csak térkép e táj!”

Összefüggések

Az evangélikus teológiában nincsenek Istentől független kérdések, de embertől független teológiai kérdések sem. Jézus sem Istentől függetlenül hirdetett meg egy utat. Így sem a kenyér, sem pedig az idő nem szerepelnek önmagukban. Ezekben a kérdésekben is világosan előttünk kell állnia az Istennek. Ahogy a rászorulóban, az éhezőben maga Jézus áll előttünk, ugyanúgy a mában — a hálaadásban — Isten előtt állunk, ill. kell állnia a gyülekezetnek. Így egész ez a kérés. Ha a hangsúlyt a kérés első felére tennénk, akkor kimaradna belőle a „detempora” jelleg, ha viszont csak a más hangsúlyoznánk, akkor a mértéktelenség dicsérete, ill. követelőzés lenne az egész. Benne van a rendszeresség és a rend, azaz nem ötletszerű és esetleges ügyről van szó.

Közösségi vonás

Minden család azon van, hogy biztosítsa magának a megélhetést, az egyre jobbat. Ez, ebben a kérdésben is benne van. De az is benne van — soha nem a másik kárára. Learattunk és jusson eszünkbe az evangélikus szeretetotthonoknak az a 600 ágyas hálózata, ahol mi az intézményes diakóniát gyakoroljuk. Ha ez nem jut eszünkbe, vagy a mai ige hirdetés nem juttat el eddig, akkor nem konkretizálódott a „nekünk”. Bűne ez annak, aki ezt a kérést úgy értelmezi — kicsikarni és továbbállni. Nem a ka-

pás az életcél, nem a betakarítás az életcél, hanem a megosztás, az elosztás, a másoknak való adás és juttatás.

Isten ma az egyház népétől nem azt várja, hogy elmondja e kérést, hanem eljusson ennek a kérésnek a gyakorlati kivitelezéséig. Ezt „add nekünk ma!”

Káposzta Lajos

Egyháztörténeti évfordulók

In Memoriam 1676

A Magyarországi Református Egyház évek óta nagy gonddal és tudományos apparátussal szerkesztett könyvsorozata, a „*Studia et Acta Ecclesiastica*” ez évtől új folyammal bővült. A „Nova Series” első tanulmánykötete nemzetközi tudományos fórumoknak szánt latin nyelvű kiadvány, képanyaga miatt azonban szélesebb érdeklődési körre is számíthat.

A magyarországi protestáns gályarabok kiszabadulásának 300. évfordulójára — a debreceni ünnepek idején — megjelent mű teljes címe: „*In Memoriam Eliberationis Verbi Divini Ministrorum Hungaricorum ad Tirimem Condemnatorum MDCLXXVI*”, azaz „A gályarabságra ítélt magyarországi lelkészek 1676-os megszabadulásának emlékére”.

A könyv szerkesztésének gondolata dr. *Makkai László* professzorral való többszöri közös tudományos kutatómunkánk során merült fel először — a kötet előszavában is olvashatunk erről — és a Debrecenben működő *Közép-Kelet-európai Reformációkutató Intézet* munkatársainak a műveként látott napvilágot.

Eltekintve attól a nem lekicsinyelhető ténytől, hogy e könyv a külföldi történészek és egyházak szakszerű informálása révén bizonyára úttörő jelentőségűvé válik, két nagy értékét kell külön is kiemelnünk. Az egyik az a — jórészen egyúttal evangélikus jellegű — *képanyag*, amely eddig még nem publikált autográf naplóbejegyzésekként lát most napvilágot, bizonyára sokak öröme és tanulságára. Ezek részben *Nikléczi Boldizsár*, *Ladmóczy István* és *Simonides János*nak az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában fellelt naplóiban található, részben pedig *Kaegius János*nak a Debreceni Kollégiumban lévő emlékalbumából valók. Sok új, fontos adatot tartalmaznak a kutatók számára, de sok érdekességet minden érdeklődőnek is.

A tanulmányi kötet másik nagy érdeme a *gályarabság teljes korabeli bibliográfiájának a jegyzéke*. Az összeállítás elkészítésére a mi Evangélikus Országos Könyvtárunk idevonatkozó anyagának a felkutatásával és rendszerezésével *Egyháztörténeti Szakcsoportunk* néhány tagja is beegített.

A *Makkai László* előszavával, *Csohány János* és *Barcza József* szakértelmével készült szép és értékes művet szeretettel ajánljuk nemcsak kutatóinknak, hanem lelkészeinknek és gyülekezeti tagjainknak is a figyelmébe.

Dr. Fabiny Tibor